

ს. ა. რაიჩიშვილი.

Годъ изданія II-й.

კავკასიის
ქალაქი

КАВКАЗСКИЙ
ГОРОДЪ

შანი ნომერსა 6 მახ.

Цѣна номера 6 руб.

№ 9—10.

თბილისი
ТИФЛИСЬ

15 ივნისი 1919 წ.
15 ЮНЬ 1919 Г.

შ ი ნ ა ა რ ს ი:

ქ ა რ თ უ ლ ა დ:

- 1) გ. თუმანოვი—მუნიციპალური პროგრამა მომავალისა (თარგმანი);
- 2) ი. ლომაური*)—როგორ უნდა მოეწყოს საექიმო-სასანიტარო საქმე საქართველოს რესპუბლიკაში.
- 3) პ. კიკალიშვილი—ხოლერა, მისი გამომწვევი მიზეზები და მასთან ბრძოლის საშუალებანი. ქალაქებთა თვითმართველობების მოვალეობანი ამ ბრძოლაში.
- 4) ქრონიკა } ქალაქთა თვითმართველობებში.
 } ერობათა თვითმართველობებში.

რ უ ს უ ლ ა დ:

- 1) მარ. ვალ.—საქალაქო დებულების შესახებ ცოტაოდენი შენიშვნები.
- 2) რ. კულანდა—უღელტეხილი გზის გაყენის შესახებ.
- 3) ვ. მამონოვი—სათუთო გადასახადი.
- 4) იაკობ პეტაკოვსკი—სამუნიციპალო კონტროლის მუშაობის შესახებ.
- 5) ა. ხონჩაროვი—ქუთაისის გუბერნიის ქალაქები.
- 6) დ. კორენევი—ადგილ. თვითმართველობანი სამხრეთ რუსეთში.
- 7) ქრონიკა.

Содержаніе.

Мар. Вал. Нѣсколько замѣчаній къ проекту „Городового Положенія“.

Р. Куланда. Къ вопросу о постройкѣ перевальной дороги.

В. Мамоновъ. Пошудный Сборъ.

Я. Петроковскій. Замѣтки о работѣ муниципальнаго контроля.

А. Гончаровъ. Города Кутаисской губ. (окончаніе).

В. Яновичъ. Первый этапъ Земства въ Грузіи.

Д. Кореневъ. Мѣстное Самоуправленіе на Югѣ Россіи.

(Смотр. хроникку на послѣдн. стр.)

*) ბექდავს რა ექ. ლომაურის საინტერესო წერილს, რედაქცია აღნიშნავს, რომ ქალაქთა კავშირის საექიმო-სასანიტარო განყოფილება არ ეთანხმება ავტორის აზრს საექიმო-სასანიტარო აღმშენებლობაში და თავის შეხედულებას ამ კითხვის შესახებ გამოუსტეგავს ჟურნალის შემდეგ ნომერში.

მუნიციპალური პროგრამა მომავლისა.

რევოლუციის შემდეგ, მუნიციპალური დაწესებულებათა შემადგენელობის რადიკალურ შეცვლასთან ერთად, ექვს გარეშეა, უნდა შეიცვალოს თვით პროგრამაც ახალი მუნიციპალური მოღვაწეობისა. ქალაქის მართვა-გამგეობის დემოკრატიზაციამ ძირეულად უნდა შესცვალოს ჩვენი მუნიციპალიტეტთა მუშაობის მიმართულება.

თუ, მიუხედავად ამისა, ჩვენ ჯერჯერობით ვერ ვამჩნევთ ამ დაწესებულებათა სრულ გადაქმნას, ამის მიზეზად არ შეიძლება არ ჩაითვალოს ის მძიმე ფინანსური მდგომარეობა, რომელსაც ამ გარდამავალ ხანაში ყველა ქალაქები განიცდიან. მაგრამ როგორც კი ახალ სახელმწიფოთა ჩამოყალიბების პროცესი დასრულდება, ანარქია მოისპობა და ფულის სისტემა განმტკიცდება, — ქალაქებიც უფრო ნორმალურ მდგომარეობაში გადავა.

აი ეს მომავალი უნებურად იპყრობს ჩვენს ყურადღებას, როდესაც მუნიციპალიტეტთა ახალი პროგრამაზეა ლაპარაკი.

ამ მხრივ საინტერესოა გადავათვალიეროთ რუსულ ენაზე არსებული პატარა ლიტერატურა, რომელიც საქალაქო თვითმართველობის მოღვაწეობის გაუმჯობესობას ეხება.

ამ მიზნით ვიღებთ პირველ ყოვლისა გ. ი. გველესიანის წიგნაკსა „Муниципальный социализм“ (მუნიციპალური პროგრამა მუშათა კლასისა), რომელიც ქალაქ ქუთაისში ამ ორი წლის წინად (1917 წ.) იყო გამოცემული. ავტორს მიზნად აქვს დასახული გააცნოს მკითხველებს ახალი მასალები: — ის პროგრამა, რომელიც 1904 წელს მუნიციპალურ საბჭოთა წევრების მიერ პარიზის კონგრესზე იყო შემუშავებული და რომელიც შემდეგ 1908 წელს შევსებული იყო სენის ფედერაციის კონგრესზე. სამწუხაროდ უნდა აღვნიშნოთ ამასთანავე რომ ეს ისედაც პატარა წიგნაკი შეიცავს გარდა აღნიშნულ მასალებისა რევოლუციის წინა დროის ცნობებს რუსეთის, ქალაქების მართვა-გამგეობის შესახებ.

ავტორს თავის ნაშრომში 1870 და 1892 წლების საქალაქო დებულებების კრიტიკა შეაქვს და კერძოდ იმ სახელმწიფოებრივი აპეიის საკითხს ეხება, რომლის ქვეშ რუსეთის ქალაქები 1917 წლამდე იმყოფებოდა. ამას თითქმის ნახევარი წიგნაკი აქვს დაკავებული, რაიც სრულიად საკირო არ იყო, ვინაიდან დაბრუნება ძველისადმი არ შეიძლება მოხდეს, როგორც მკაცრი რეაქციაც არ დადგეს*).

*) გრ. გველესიანის ნაშრომი პირველად დაისტამბა 1910 წელს, მაშასადამე, იმ დროს, როდესაც რეაქცია მთელ თავის ძალაში იყო. რედ.

ამიტომაც, ვტოვებთ ზა უყურადღებოთ ამ არა საინტერესო ნაწილს წიგნაკისას, შევეხებით უფრო საინტერესო მასალას, სახელდობრ, დასავლეთ ევროპის მუნიციპალურ ეკონომიურ პროგრამას.

ავტორი თვალს აღევნებს საზოგადოებრივი წარმოებათა მუნიციპალიზაციის მიმდინარეობას. აქაც რამდენიმედ დაძველებული მასალასთან გვაქვს საქმე, როგორც არის მაგალითად, გუგოს ცნობილი წიგნაკიდან **) ცნობები: ძველი კონცესიის წესით წყლის მიწოდების საქმე ლონდონში ან და ის მასალა, რომელსაც რუსული პერიოდული პრესა მოსკოვისა და პეტროგრადის საზოგადოებრივ წარმოებათა მუნიციპალიზაციის შესახებ გვაძლევს.

მაგრამ ამასთანავე ჩვენ ვხვდებით მეტად საინტერესო ცნობებს—ახალ მოვლენათა შესახებ ამ სფეროში—ინგლისში, შვეიცარიაში, იტალიაში, ავსტრიაში და სხ. ამ ქვეყნებში მუნიციპალიზაცია, ექვს გარეშეა, იმარჯვებს; მაგალითად, კერძო საზოგადოებებთან, შედარებით გაზი ინგლისის მუნიციპალური ქარხნებისა გაცილებით უფრო იაფი არის. ელექტრონის სადგურები აძლევს ინგლისის ქალაქებს დიდს შემოსავალს; მიუხედავად იმისა, რომ ელექტრონის ენერჯია მეტად იაფ ფასებში იყიდება. იგივე უნდა ითქვას მუნიციპალურ ტრამვაების შესახებაც. რაც შეეხება მუშათა სახლებს, საზოგადოებრივ აბანოებს, სამრეცხველოებს, ტელეფონებს და სხ.,—იქ ესენი უკვე კაი ხანია მეტად გავრცელებული არის.

ბერლინში უკვე გატარებულია მუნიციპალიზაცია წყალსადენისა, გაზისა, ტრამვაისა, აფთიაქისა, აბანოებისა, სამრეცხველოებისა და სხ. იტალიაში 200 მუნიციპალიტეტი თვით განაგებს წყალს, 14—გაზს, 14—ელექტრონს. ვენა გაზის, ტრამვაის, ლუდის, სამარხი საქმის და სხვ. ექსპლოატაციას ეწევა. თვით გაზისა და ელექტრონის საქმეს აწარმოებს და ამასთანავე მან ძლიერ დასწია ტარიფები, დააწესა უფასოდ სარგებლობა მონანგარიშე მანქანით და გააუმჯობესა შრომის პირობები ამ ორ წარმოებაში. ქალ. ხედდერსფილდიც თვით აწარმოებს რა ტრამვაის საქმეს, შეამოკლა მოსამსახურეების მუშაობის დრო 14 საათიდან 8 საათამდე დღეში.

ბევრი ასეთი მაგალითებია მოყვანილი ამ წიგნში. აი რამდენად ჩამორჩენილი ვართ დასავლეთ ევროპას, მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენ ხელთა გვაქვს ფართე პოლიტიკური თავისუფლება რევოლიუციის მიერ მოპოვებული. ამ ნაწილის გასათვალისწინებლათ აქვე შევეხებით ბარემ მეორე წიგნს—ტოტომიანცის „Задачи городского самоуправления“ (краткий очеркъ муниципальнаго социализма, მეორე გამოცემა—პეტროგრადი, 1906 წ.) ავტორი ყურადღებას აქცევს იმ საქმეს, რომელსაც ალაგი არ ქონია არც რუსეთში და არც კავკასიაში. ჩვენ მხედველობაში გვაქვს შემდეგი: ქალაქების მიერ სახლების აგება, რომელნიც იაფი ფასებში ღარი-

**) „Новѣйшія теченія въ англійскомъ городскомъ самоуправленіи“.

ბებს და უსასხროთ ეძლევათ ქირით. გლაზგოში, მაგალ., ერთი მუნიციპალური შენობაა საკუთრად ბავშვებიან ქვრივებისათვის. ასეთ სახლებში მოწყობილია აბანო, საერთო სასადილო და სამკითხველო. ფასი თვითეულ ნომრისა 12-18 კაპ. ღლეში.

მრავალი გერმანიის ქალაქი აშენებს პატარა სახლებს იმ მიზნით, რათა საშუალება მისცეს მუშებს რამოდენიმე წლის განმავლობაში ნაწილ-ნაწილად ფასის გადახდით შეისყიდონ საკუთრებათ. ინგლისის ქალაქები ასეთ შემთხვევაში ყიდულობენ ძველს, უსუფთაო მთელს ჭბნებს და ანგრევენ ხოლმე მათ. ამ გვარად, ისინი ერთსა და იმავე დროს ორ კურდღელს იჭერენ: აიაფებენ სადგომებს და სწმენდენ ქალაქის ჰაერს. ყოველი ინგლისის მუშა, ამბობს გველესიანი, ოცნებობს იმაზე, რომ შეიძინოს პატარა სახლი, პატარა ეზო-ბაღითა. არა თუ ინგლისის მდიდარი ქალაქები, არამედ ღარიბი კონტინენტალური ქალაქებიც კი, მაგალითად, შვეიცარიის მუნიციპალიტეტები აშენებენ იაფ-ფასიან და საღ სადგომებს; და ამ საქმეში მათ ხელს არ უშლის უსასხრობა, ვინაიდან ხარჯი, გაღებული ამ სადგომების მოწყობაზე, თვით კამერციული თვალსაზრისითაც კი უსარგებლო არ არის. ამ მიზნის განსახორციელებლად ქალაქები გრძელვადიან სესხს იღებენ და შემდეგ სახლების შემოსავლიდან იხდიან. მაგრამ ამ გარდამავალ ხანაში, რომელშიაც ჩვენ ვიმყოფებით, როდესაც საზოგადოებრივი და სახელმწიფოებრივი ფინანსური მდგომარეობა კრიზისის განიცდის, ქალაქების ინიციატივას ამ სფეროში წარმატება ვერ ექნება. იმ იშვიად შემთხვევებშიც კი, როდესაც ჩვენი ქალაქები უსაჭიროეს შემოსავლიან წარმოებათა მუნიციპალიზაციაზე გადადიოდა, ეს უკანასკნელნი იმ შედეგებს ვერ იძლეოდა, რომელსაც ქალაქი მოელოდა. დიდი დეფიციტები, რომლითაც ჩვენი ქალაქების მეურნეობა დატვირთულია, აფერხებენ ყოველნაირად ამ წარმოებათა განვითარებას; შრომის ნაყოფიერება ძლიერ ეცემა; საექსპლოატაციო ხარჯები ზღაპრულად მატულობს, იზრდება აგრეთვე გადასახადები არა მარტო შეძლებულ კლასებზე, არამედ მთელ მოსახლეობაზე და სხვადასხვა.

მაგრამ როგორც ჩვენ უკვე ზემოდ აღვნიშნეთ, ამ გარდამავალ დროის მიხედვით ვერ განსაზღვრავთ იმას, თუ რა სარგებლობას მოიტანს ესა თუ ის ზომა საქმის ნორმალურ მიმდინარეობის დროს. დასავლეთ ევროპის პრაქტიკა ჩვენ სახელმძღვანელო გეზათ უნდა დარჩეს. იგი წაგვიყვანს ჩვენ სწორი გზით, როდესაც ეკონომიური არევ-დარევა და ანარქია მოისპობა. საყოველთაო ზავის ჩამოგდების და ქალაქების ფინანსური მდგომარეობის გაუმჯობესდება.

იმ თავში, რომელიც ბიუჯეტს შეეხება გ. გველესიანი უფრო ხანგრძლივ ჩერდება გადასახადების სხვადასხვა სახეზე, რომელიც უნდა დაედვას უძრავი ქონების ღირებულების დაუმსახურებელ მომატებას (незаслуженный прирост). მართალია, ამ გადასახადების განსაზღვრის დროს,

ისე, როგორც ყოველგვარ დაბეგვრის საქმეში შესაძლებელია შეფასების მხრივ დიდი მოტყუება, მაგრამ ამ ბოროტების აცდენა მოსახერხებელია. ამ შემთხვევაში უმჯობესად არის მიჩნეული უძრავი ქონების შეფასება თვით მესაკუთრეს მიერ და თვითმართველობისადმი უპირატესი უფლების მინიჭება ამ ქონების შესყიდვისა. მაგალითად, ახალ ზელანდიაში იმისთვის, რომ მესაკუთრემ მცირედ არ შეაფასოს თავისი ქონება, კომუნას უფლებადიღევა შეიძინოს კერძო პირთა უძრავი ქონება თვით მესაკუთრეთა მიერ ნაჩვენებ ფასებში.

თუ მესაკუთრე მეტად მაღლად შეაფასებს, მას მეტად დიდი გადასახადები დაეღება, და პირიქით, მეტად დაბალი შეფასება ქალაქის სასარგებლოდ ქონების იაფ-ფასებში ჩამორთმევის საფრთხეს უშაადებს ე. ი. აქაც მან შეიძლება ჩამორთმევის დროს დიდი თანხა დაჰკარგოს. სცილსა და ხარიბდას შორის ამ შემთხვევაში მხოლოდ ერთი გზაა, გზა ქემ-მარიტებისა და სამართლიანობისა.

ზოგიერთ უბნებში მიწები არა ჩვეულებრივად იმატებენ ხოლმე ფას. ეს ხდება მაშინ, როდესაც ახალ დაწყებულებათ ქალაქის კეთილ წყობილობის სფეროში მოაქვთ განსაკუთრებული სარგებლობა მიწის მფლობელთა და სახლის პატრონთა მხოლოდ განსაკუთრებულ ჯგუფისათვის. გერმანიის, ინგლისის, ამერიკის და ავსტრიის ქალაქებში ფართოდ არის შემოღებული სპეციალური დაბეგვრა განსაზღვრული ჯგუფისა, რომელმაც ქალაქების ახალ დაწყებულებათა გამო რაიმე განსაკუთრებული სარგებლობა მიიღო. მაგალითად, გერმანიის ზოგიერთ კომუნებში წინასწარ განსაზღვრულია, თუ რომელი საქმისათვის რამდენი უნდა გაიღონ მიწის ნაჭრების მესაკუთრეებმა. შარლოტენბურგის მუნიციპალიტეტს, მაგ., ასეთად მიაჩნია ახალ ქუჩების გაყვანა და ძველების გაფართოება, მოედნებისა და პარკების მოწყობა; ხიდების გაკეთება და სხვა. შენობა-აგებულ მიწების მფლობელნი მოვალენი არიან გარდაიხადონ დახარჯული კაპიტალის არა უმეტეს $\frac{5}{6}$; დანარჩენ ნაწილს იღებს კომუნა, ვინაიდან ყოველ ასეთ საქმეს აქვს აგრეთვე მნიშვნელობა მთელი მოსახლეებისთვისაც *).

როგორ უნდა გატარდეს ცხოვრებაში ასეთი რთული დაბეგვრა? ახალი-ზელანდიის ზემოდასახელებული წესი ჩინებული წესია: თავიანთ ქონების შემფასებელნი თვით პატრონები არიან. მაგრამ იბადება კითხვა, რამდენად გამოსადეგია ეს საშუალება ჩვენში **).

*) მ. ჯაბარი ამ გადასახადების უფრო გარკვეულ რაოდენობას აღნიშნავს. გერმანიის კანონპროექტით ღირებულების ზრდაზე დასაწყისებელი საიმპერიო გადასახადის შესახებ, მთელი თანხის 40% თვითმართველობის სასარგებლოდ მიდის. გარდა ამისა, თვითმართველობებს უფლება ეძლევათ, სახელმწიფოსთან შეთანხმებით, დააწესოს ღირებულების ზრდაზე დამატებითი კომუნალური გადასახადი საიმპერიო გადასახადის განსაზღვრული პროცენტის სახით (იხ. „Муниципальная программа и бюджет, Тифлиса“).

**) ახალ-ზელანდიაში, როგორც ვიცით, გარდა ადგილობრივი მკვიდრთა მცირე რიცხვისა, დიდი უმრავლესობა მცხოვრებთა ინგლისიდან გადმოსახლებულნი არიან.

უნდა ვიფიქროთ, რომ ახალ-ზელანდიაში უფრო შეგნებული და განათლებული ხალხია, ვიდრე ჩვენში. ძალიან საეჭვია, რომ ჩვენში შესძლონ მოწყობა თვით-დაბეგვრისა ასეთ რთულ ფორმაში, ნამეტურ იმ დროში, რომელსაც ჩვენ განვიცდით. ეს ახალი ფინანსიური ოპერაცია, ცხადია, მოითხოვს ქალაქების მხრივ განსაკუთრებულ მომზადებას; *) და შეიძლება მას მრავალ არა სასურველი სიურპრიზები მოჰყვეს, მხედველობაშიც რომ არ მივიღოთ ჩვენი სრული უმწეობა ქალაქთა ცხოვრების სტატისტიკურ გამოკვლევის მხრივ.

ასეთი დაბეგვრის სხვადასხვა სახეებთან ევროპაში და ამერიკაში გვაცნობს კ. გუგოს ზემოდასახელებული წიგნი (თავი XVII) და მისი მიხედვით შეგვიძლია გავითვალისწინოთ სირთულე იმ ოპერაციისა, რომლის შესახებ ჩვენ ვმსჯელობდით. ინგლისში, მაგალითად, ადგილობრივი თვითმართველობის სამინისტრო ნიშნავს სამედიცინო მოსამართლეს ყველა იმ მიწების შესაფასებლად, რომელთა ღირებულება იზრდება ქალაქთა მიერ შემოღებულ გაუმჯობესებათა გამო.

გ. გველესიანის აღნიშნულ წიგნში აღძრულია მრავალი სხვა საკითხი, რომელიც მუნიციპალური მმართველ-გამგეობის კომპენტენციაში შედის და რომელსაც აქ ჩვენ არ ვეხებით, ვინაიდან ეს ჩვენ ძალიან შორს წავგიყვანდა. მაგალითად, წიგნში სწავლის საკითხზე—განსაკუთრებული თავია. ჩვენს ჟურნალში უკვე იყო რამოდენიმე წერილი იმ იდეალების შესახებ, რომლისაკენ უნდა ისწრაფოდეს ამ სფეროში განახლებული საზოგადოებრივი ხელისუფლება. იმავე წიგნში, სხვა თავში, გარჩეულია საზოგადოებრივი ჰიგიენისა და ბინების საკითხები. ეს მოითხოვს სპელიალურ კრიტიკას. საინტერესოა აგრეთვე თავი—სოციალური სოლიდარობის შესახებ, რომელშიაც აღწერილია საზოგადოებრივი ზრუნველობის სხვადასხვა ფორმები, დასავლეთ ევროპის მუნიციპალიტეტებში შემოღებულნი.

ამ წერილით სახეში გვკონდა მკითხველის ყურადღება მიგვექცია წიგნზე, რომელსაც ჩვენი პრესა თითქმის სრული მღუმარებით შეხვდა. წიგნი, მართალია, მხოლოდ გაკვრით ეხება მუნიციპალურ ცხოვრების მრავალ მხარეს, მაგრამ მაინც ღირსია ყურადღებისა. იგი ჩვენი საქალაქო თვითმართველობის მომავალი გაუმჯობესობათა შესახებ მრავალ სასარგებლო ფიქრებს იწვევს მკითხველში.

გ. თუმანოვი.

*) ჩვენ ვერ დავეთანხმებით რევენუენტს, რომ ჩვენი ქალაქები იმდენად მოუმზადებელი იყვენ, რომ ახლო მომავალშიც კი შეუძლებელი იყოს ამ ახალი ვადასახადის შემოღება.

როგორ უნდა მოეწყოს საექიმო-სასანიტარო საქმე საქართველოში რესპუბლიკაში.

ხალხის ჯანმრთელობა სახელმწიფოსთვის მეტის-მეტად ძვირფასი განძია. ამიტომ ყოველივე სახელმწიფომ, მით უმეტესად თუ იგი დემოკრატიული წყობილებისაა, ხალხის ჯანმრთელობა განსაკუთრებული ზრუნვის საგნად უნდა გაიხადოს. აი ამ საკითხზედ რა აზრისაა ერთი ინგლისელი სახელმწიფო მოღვაწე: „ხალხის ჯანმრთელობა ის საძირკველია, რომელზედაც სახელმწიფოს ძლიერება და ხალხის ბედნიერება დამყარებულია. უღამაზესი და უძლიერესი სახელმწიფო ჭკვიან, დარბაისელ, შრომის მოყვარე მოქალაქეებით, დიდი ფაბრიკა-ქარხნებით და ფრიად კულტურულ სოფლის მეურნეობით, სახელმწიფო, რომელშიაც ხელოვნებანი ვითარდებიან, ხუროთმოძღვარნი უთვალავ სასახლეებს აგებენ, და რომელსაც ყველა ამ სიმდიდრე-სიკეთის დასაცავად საუკეთესო იარაღი და საშუალებანი აქვს-აი ასეთი სახელმწიფო უნდა დაიღუპოს, თუ მისი ერი არა მრავლდება, თუ იგი ყოველ წლივ დიდი სიკვდილიანობით სიცოცხლის ენერჯიას ჰკარავს. ამიტომ ხალხის ჯანმრთელობაზედ ზრუნვა—სახელმწიფოებრივი ადამიანისთვის—უპირველეს მოვალეობას შეადგენს“.

ის მხარე, ის სახელმწიფო-ინგლისი, რომელსაც ასეთი რწმენის სახელმწიფო მოღვაწენი ჰყავდა და ჰყავს მართლაც ხალხის ჯანმრთელობის მდგომარეობით,—საექიმო-სასანიტარო ორგანიზაციის ფორმით უპირველეს—სამაგალითო—სახელმწიფოდ გადაიქცა დანარჩენი ქვეყნებისთვის. თუ რა მდგომარეობაშია ინგლისის ხალხის ჯანმრთელობა უნდა გავითვალწინოთ. ხალხის ჯანმრთელობის ზოგიერთი დამახასიათებელი მაჩვენებელი: 1) საერთო სიკვდილიანობის პროცენტი, 2) განცალკევებით ძუძუ მწოვარ ბავშვთა სიკვდილიანობის პროცენტი, 3) გადამდები სენის გავრცელება, 4) საექიმო—სასანიტარო საქმეზედ სახელმწიფოს ხარჯი, 5) საერთოდ მცხოვრებთა რაოდენობა შედარებით საავადმყოფოებში საწოლების რაოდენობასთან და 6) ხალხის რაოდენობის ბუნებითი მოძრაობა დაბადების და სიკვდილიანობის მიხედვით.

ინგლისის საერთო სიკვდილიანობის პროცენტი შედარებით სხვა სახელმწიფოებთან აი როგორ გამოიხატება:

I. ომიანობის წინაწლებში 1908 წ. ყოველ 1.000 კაცზედ მოკვდა:

ინგლისში—14,7	ბოლგარიაში—22,3
შვეიცარიაში—16,2	ირლანდიაში—17,6
გერმანიაში—18,0	შოტლანდიაში—16,1
საფრანგეთში—19,0	ბელგიაში—15,7
ავსტრიაში—22,6	გოლანდიაში—15,0
რუსეთში—27,7—32,2	შვეციაში—14,9
სერბიაში—29,9	დანიაში—14,7
ისპანიაში—23,3	ნორვეგიაში—14,3
იტალიაში—22,6	

II. ბავშვთა სიკვდილიანობა; 1908 წ. ყოველ ას ცოცხლად დაბადებულ ბავშვზედ პირველ წელსვე მოკვდა:

რუსეთში—27,0	გოლანდიაში—15,8
ისპანიაში—19,2	ინგლისში—15,4
უნგრეთში—24,7	შვეიცარიაში—14,9
ავსტრიაში—23,7	ფინლიანდიაში—14,2
რუმინიაში—21,0	დანიაში—13,9
გერმანიაში—21,6	საბერძნეთში—13,8
სერბიაში—18,0	ბულგარეთში—13,8
იტალიაში—17,6	შოტლანდიაში—12,8
ბოსნიაში—17,2	ირლანდიაში—10,3
ბელგიაში—16,4	შვეციაში—10,2
საფრანგეთში—16,2	ნორვეგიაში—9,7

საშუალოდ რუსეთში წელიწადში ერთ მილიონზედ მეტი (1,196,000) ბავშვი კვდება პირველ წელსვე.

III. ინგლისმა თავის ხალხში ნახევარ საუკუნეზედ მეტია რაც ზოგიერთი გადამდები ავადმყოფობა თითქმის მოსპო, მაგალ. ცინგა, შავი-ჭირი, ხოლერა, ტიფები, მუცელა და ქლეჩით სიკვდილიანობა ნახევრად შეამცირა.

1902 წ. ყოველ 100,000 კაცზედ მოკვდა:

	ყვავი- ლით.	წითე- ლათი.	ქუნ- თრო- შათი.	ყვიანა ხველ.	ყალა- თმით.	ტიფით	ყველა ავად- მყოფ.
ევროპ. რუსეთში	48,0	113,0	98,0	78,0	52,0	90,0	479,0
ვენგრიაში	0,6	44,7	65,4	30,6	44,6	24,3	210,2

	ყვავი- ლით.	წითე- ლათი	ქუნ- თრუ- შათი.	ყივანა ხველ.	ყალა- თმით.	ტიფით	ყველა ავად- მყოფ.
ავსტრიაში (1906)	0,1	33,3	38,5	48,3	33,6	15,1	168,9
რუმინიაში	—	24,5	77,7	34,9	4,5	20,7	162,3
ისპანიაში	14,2	36,3	11,1	24,4	19,9	31,9	137,8
შოტლანდიაში	0,1	50,3	7,8	42,7	14,4	7,8	123,1
იტალიაში	1,6	34,1	10,1	16,3	17,4	27,2	106,7
ბელგიაში	0,7	27,5	12,7	32,2	15,6	11,9	100,6
პრუსიაში	0,2	19,2	22,0	25,5	27,7	5,4	100,0
ინგლისსა და უელსში	0,1	22,6	8,0	27,8	15,7	7,5	81,7
გოლანდიაში	—	27,2	5,2	22,9	6,3	6,3	67,9
იზლანდიაში	—	19,6	1,7	21,6	8,5	7,7	59,1
დანიაში	—	9,7	6,4	30,1	12,1	5,5	58,3
საფრანგეთში	0,7	13,0	5,7	8,2	9,7	17,3	54,6
შვეიცარიაში	0,2	17,4	3,9	12,3	15,0	5,0	53,8
ნორვეგიაში	—	6,6	3,0	12,7	25,4	3,9	54,6
შვეციაში	—	8,2	4,1	11,8	15,6	6,3	46,0

1910 წ. ყოველ 100.000 კაცზედ მოკვლა:

	ყვავი- ლით.	წითე- ლათი.	ქუნ- თრუ- შათი.	ყივანა ხველ.	ყალა- თმით.	ტიფით	ყველა ავად- მყოფ.
ევროპ. რუსეთში	68,0	103,0	168,0	82,0	113,0	101,0	635,0
უნგრეთში	0,6	44,9	51,1	30,9	14,6	24,1	193,2
ავსტრიაში	0,1	35,4	48,4	29,9	26,2	12,5	152,5
რუმინიაში	—	20,8	76,8	27,9	9,7	15,7	150,9
ისპანიაში	10,8	35,2	8,3	12,8	21,6	23,7	112,4
ბელგიაში (1909)	0,5	36,2	16,0	28,2	15,4	9,4	105,7
იტალიაში (1909)	2,2	32,4	7,9	15,1	16,8	28,3	102,4
გერმანიაში	0,1	17,6	11,1	22,2	23,1	4,0	78,0

	ყვავი- ლით.	წითე- ლათი.	ქუნ- თრუ- შათი.	ყივან- ხველ.	ყალა- თმით.	ტი- ფით.	ყველა ავალ- მყოფ.
ინგლისში	0,1	23,2	6,6	24,6	12,2	5,3	72,0
ირლანდიაში	—	19,5	4,0	29,6	7,8	6,4	67,3
ნორვეგიაში (1909)	0,1	5,0	6,2	23,7	21,1	2,9	59,0
გოლანდიაში	—	19,9	2,0	17,9	5,4	5,3	50,5
შვეიცარიაში	0,1	9,4	2,7	19,8	12,2	4,1	48,3
დანიაში	0,2	5,7	10,9	13,1	8,2	2,7	40,8
შვეციაში	—	4,5	5,0	13,8	13,2	4,4	40,5
საფრანგეთში	0,2	9,5	2,5	8,9	7,2	8,1	36,4

IV. ინგლისი საექიმო-სასანიტარო საქმეზედ, რომლითაც თავის ხალხი სამეგალითოდ გააჯანსაღა-რასაკვირველია, სხვა ერებზედ მომეტებულსა ხარჯავს, წელიწადში თითო ადამიანზედ ხარჯავდა:

- 1) ინგლისი—7 მან. 50 კაპ.
- 2) ზელანდია—1 მან. 50 კაპ.

3) რუსეთი—57 კაპ. (აქედან სანიტარიისათვის 2 კაპ.). (26 გუბერნიაში—ეხარჯებოდა რუსეთს 50—10 კაპეიკამდე; 6 გუბერნიაში-კი 10 კაპეიკზე უნაკლები).

V. მცხოვრებთა რაოდენობის რიცხვი და საავადმყოფოებში საწოლების რიცხვი ასე განისაზღვრება: ერთი საწოლი მოდის:

- 1) ინგლისში—600 კაცზედ, 2) საფრანგეთში—500 კაც. 3) გერმანიაში—400 კაცზედ 4) დანიაში—300 კაცზედ, 5) რუსეთში—1.600 კაცზედ.

ხალხის რაოდენობის ბუნებით მოძრაობას აი რაგვარი ციფრებით გვისახავს, ცალმხრივ, მშობიარობის და, მეორე მხრივ, სიკვდილიანობის ურთიერთ-დამოკიდებულება.

თვითეულ 1.000 კაცზე ევროპის-რუსეთში:

	დაიბადა.	მოკვდა.	შენამატი დარჩა.
1900 წ.	48,2	30,1	18,1
1901 „	47,1	31,1	16,0
1902 „	48,2	30,6	17,6
1903 „	47,0	29,1	17,9
1904 „	47,3	29,1	18,2

	დაიბადა.	მოკვდა.	შენამატი დარჩა.
1905 „	44,0	30,9	13,1
1906 „	45,9	29,2	16,7
1907 „	46,7	27,8	18,5
1908 „	44,1	27,7	16,4
1909 „	48,3	48,9	14,9
1910 „	44,2	30,5	13,7

1010 წ. თვითუღს 1.000 ადამიანზედ ევროპის სახელმწიფოებში.

	მოკვდა.	დაიბადა.	შენამატი დარჩა.
ევროპ. რუსეთში	30,5	44,2	13,7
ბოლგარიაში) 1909)	26,6	40,6	14,0
რუმინიაში	25,2	39,8	14,6
უნგრეთში	23,6	35,7	12,1
ისპანიაში	23,3	33,6	9,8
სერბიაში	22,2	38,7	16,5
ავსტრიაში	21,1	32,5	11,3
იტალიაში	19,6	32,9	13,3
საფრანგეთში	17,9	19,7	1,8
ბრლანდიაში	17,1	23,3	6,2
გერმანიაში	16,2	29,8	13,6
ბელგიაში	15,9	23,9	8,0
შოტლანდიაში	15,3	26,2	10,9
შვეიცარიაში	15,1	25,0	9,9
შვეციაში	14,0	24,8	10,8
გოლანდიაში	13,6	28,6	15,0
ინგლისში	13,5	25,1	11,6
ნორვეგიაში	13,5	26,1	12,6
დანდიაში	12,9	27,5	14,6

ყველაზე დიდი მშობიარობა რუსეთშია, შენამატიც ამის და გვაროდ ყველა სახელმწიფოებზედ ძალიან დიდი. უნდა იყოს, მაგრამ სინამდვილე სხვას გვიჩვენებს, ვინაიდან რუსეთში დიდი სიკვდილიანობაა—შენამატი პატარაა.

ზემოდ მოყვანილი სტატისტიკური ცნობები რამდენიმე ერის ჯანმრთელობას გვისახავენ. ყველაზედ ჯანსაღი ერი, ციფრების ჩვენებით, რაც რასაკვირველია სინამდვილეს შეესაბამება—ინგლისის ერია, ყველაზე დაავადებულ-დასნეულებული კი რუსეთის ერი.

ჩვენც როგორც დიდი ხნით რუსეთის ნაწილად ნამყოფი ერი ჯანსაღიანობის მხრივ იმავე უბედურ მდგომარეობაში ვიყავით და ვართ. იშვიათია ის გადაძვლები ავადმყოფობა, რომელსაც ჩვენ ხალხში ფესვები მტკიცედ არა ჰქონდეს ვადგმული. ზოგიერთი შორიდან მოტანილი ავადმყოფობა, მაგალითად, ხოლერა ჩვენში ისე განმტკიცებით დაბინავდა, თითქოს აქ იყოს მისი სამშობლო. მაღარია ეს „ჩვენი ნამდვილი შავი-ჭირი“ ტყუილად არ არის კავკასიის სენზდ აღიარებული. ტიფები, მუცელა, ყვავილი, ყალათმა, ქუნთრუშა და ბევრი სხვა სენი მუდამ არიან ჩვენში და ხანდისხან მათი,—როგორც დღეს—გაჩაღებული ეპიდემიები აუარებელ მსხვერპლს იწირავენ. ქლეკი ხომ ზოგიერთ ადგილებში მაგალ., გურიაში, სამეგრელოში—პირდაპირ ეროვნულ საფრთხეს წარმოადგენს. ომმა თავის მხრივ საშინელი განძი—დიდი რიცხვი ვენერიული ავადმყოფობისა—დაგვიტოვა. თუ ზემოდ ნაჩვენებს—ჩვენში სხვა არსებულ ავადმყოფებს მიუმატებთ—შეგვიძლიან სამწუხაროდ ვსთქვათ, რომ ოდესღაც ლალი, კაჟივით მაგარი ჩვენი ერი ფიზიკურად გადაგვარების გზას დასდგომია. თუ გავითვალისწინებთ, რომ ამისთანა ჯანსაღიანობის მხრივ მდგომარეობაში მყოფ ხალხს არა აქვს ჯეროვანი მკურნალური წამლობითი დახმარება, არა აქვს არავითარი სანიტარული ორგანიზაცია, არ მოეპოვება საჭირო რიცხვი საავადმყოფოებისა,— თუ გავითვალისწინებთ ყველა ამას, და ზედ დაუმატებთ უკიდურეს ანტისანიტარულ პირობებში ხალხის ცხოვრებას, წარმოუდგენელ ბინისა და პირად სიბინძურეს, ნახევრად გამუდმებულ შიმშილ-სიტიტვლეში ყოფნას,— რაც ნელ-ნელა, მაგრამ სისტემატიურად ღრღნის ხალხის ჯანმრთელობას—უნდა ვსთქვათ, რომ ხალხი ტრალიკულ მდგომარეობაშია და ასე ცხოვრება კიდევ დიდი ხნით შეუძლებელია. დავამტკიცოთ. ნათქვამი საბუთებით და რიცხვებით:

სულ ახლო წარსულში რესპუბლიკამ განიცადა ინფულენციის (ისპანკის) პანდემია, რითაც თითქმის ყველა იყო ავად და აუარებელი ხალხი—მეტადრე ჯან-ღონით სავსე ახალგაზღობა—იმსხვერპლა. ახლა პარტახტიანი სახადი მოედო ხალხს თითქმის ინფულენციის ზომით. მარტო რესპუბლიკის დედა ქალაქ ტფილისის ერთი საავადმყოფოს აღნუსხვით ცამეტ თვის განმავლობაში ავად გახდა—3,354 ადამიანი. დღეში აქ—ქალაქში ავად ხდება სამოც-ოთხმოცი კაცი და კვდება 10—12 კაცი საავადმყოფო-

ების ცნობებით. ამ ცნობების გარდა ბევრი ავადმყოფების და სიკვდილის შემთხვევა უეჭველია აღუნუსხავი რჩება. ამის და კვალად რა საშინელ მდგომარეობაშია პროვინცია-სოფელი, ეს ყველამ კარგათ ვიცით. (გორის, სურამის, ბორჯომის რაიონები თითქმის თანაბრად არის დაავადებული).

ტფილისის მაზრის ოთხ საერობო უბანში, საიდანაც უკვე ჩვენი ექიმებისაგან მოგვივიდა ცნობები, ამ ხანად ტიფით ორასამდე კაცი ავად არის. ჩვენი ხალხის ჯანმრთელობის ასეთი საზარელი მდგომარეობის მიზეზები წარსულში უნდა ვეძებოთ. რუსეთის მთავრობა ამ დიდ მნიშვნელოვან საქმისათვის განძრახ არას აკეთებდა. დიდმა ომმა ხომ უფრო გაამწვავა და გააორკეცა ამ მხრივ მდგომარეობა. აი რა მდგომარეობაში იყო და არის ეხლაც ჩვენში საექიმო-სასანიტარო საქმე ახლო წასულის (1911 წ.) ანგარიშებით, სოფლის საავადმყოფოები ისე ცოტა იყო, რომ თითო საავადმყოფოს რაიონი სივრცით 1938 ოთხკუთხ ვერსს უდრიდა, და 51.258 მცხოვრები ჰყავდა მიწერილი. უდიდესი საავადმყოფოს რაიონი 2.856 ოთხკუთხ ვერსს უდრიდა და 65.000 მცხოვრები მიწერილი ჰყვანდა. თითო სულზედ საექიმო ხარჯი, წლიურად 14 კაპეიკს უდრიდა.

1910 წ. მთლად მთელს ამიერ კავკასიაში 112 სოფლის ექიმი, 340 ფერწალი და 112 ბებია ქალი მსახურებდა და 112—ექვს საწოლიანი სოფლის საავადმყოფო—სულ 690 საწოლით არსებობდა. თითო საწოლზედ 8.320 კაცი მოდიოდა.

კერძოდ ტფილისის მაზრაში ორი ექვს საწოლიანი საავადმყოფო და ორი საფერწლო პუნქტი არსებობდა.

რადგანაც ხალხს ასეთი მცირე მკურნალური დახმარება ჰქონდა ავადმყოფთა მომეტებული ნაწილი უწამლოდ და უეჭიმოდ იყო დატოვებული. მხოლოდ მცხოვრებთა უმნიშვნელო ნაწილი მკურნალური დახმარებით სარგებლობდა. მაგალ. 1909 წ. 12.000.000 მცხოვრებიდან საავადმყოფოთი 3.220 კაცს და ამბულატორიით 1.120.000 კაცს უსარგებლია. ყვავილი აუცრიათ მხოლოდ 122 ათასი კაცისათვის, რაც შედარებით მცხოვრებთა რაოდენობასთან ძალიან პატარა პროცენტს შეადგენს.

როგორც მთელი ამიერ კავკასია, ისე კერძოდ ტფილისის გუბერნია საექიმო-სასანიტარო საქმიანობის მხრივ უკიდურეს მდგომარეობაში იყო და არის.

ომიანობამდე გუბერნიაში, 35.824 ოთხ კუთხ ვერსზედ, 980—ათასი სოფლელი მცხოვრები მოსახლეობდა და, 18 სამკურნალო, თითო ექვსი საწოლით ითვლებოდა. ერთი წლის განმავლობაში საავადმყოფოებში 93 ავადმყოფი წოლილა და ამბულატორიაში 145—ათასი კაცი მისულა. მაშასადამე თვითულ 1.000 მცხოვრებზედ სამკურნალო დახმარებისათვის მხოლოდ 154 სულს მიუმართავს, რაც ძალიან პატარა პროცენტს შეადგენს. საშუალო სამკურნალო უბანი სივრცით 150 ოთხკუთხ ვერსს უდრიდა და 60—ათასი სული ჰყავდა მიწერილი. ერთი საწოლი 8.694 მცხოვრებზე მოდიოდა.

გორის მაზრაში ზოგიერთი სამკურნალო უბანი სივრცით 3,000 ოთხკუთხ ვერს უდრიდა და 120.000 მცხოვრები მიწერილი ჰყვანდა.

საქმარისია გავითვალსწინოთ ზემოდ მოყვანილი ამიერ კავკასიის და კერძოდ ტფილისის გუბერნიის საექიმო-სასანიტარო საქმიანობის დამახასიათებელი ციფრებითი ცნობები, რომ დანამდვილებით ესთქვათ თუ რა საზარელ და უმწეო მდგომარეობაში იქნებოდა და ეხლაც არის ხალხი ჯანმრთელობის მხრივ ვინაიდან ხალხს ახლო არა ჰქონდა ჯეროვანი მკურნალური წამლობითი დახმარება იგი ზოგიერთ ადგილებში, მაგ. აქ, ტფილისის მაზრაში—ვაშლოვანის, კედის, თელეთის საზოგადოებებში, თელავისა და სიღნაღის მაზრებში, ალაზნის ხეობაში, პირდაპირ სწყდებოდა.

ამ რამდენიმე წლის წინად ალაზნის ხეობაში 16 სოფელი მალარიის თითქმის სულ ამოუგდია. აქ, ტფილისის მაზრაში—ოთხი სოფლის საზოგადოებაში 6.000 მცხოვრებთაგან ახლო წარსულის ერთს ზაფხულს 3.000 მცხოვრები მალარიით იყო ავად. ს. ყუმისში სულ 175 კომლი მოსახლეობს და იმავე ზაფხულს ერთს დღეს 170 კომლი მალარიით იყო ავად. სოფ. თელეთში, ბორბალოში იმავე დროს თითქმის ყველა ოჯახს მალარიით ავადმყოფი ჰყავდა. ერთის სიტყვით, დასახლებულ ადგილებში ზაფხულობით მალარია ეპიდემიურ ხასიათს ყოველ წლობით იღებდა და ხალხის კეთილ-დღეობას მეტის-მეტად აზარალებდა როგორც ჯანმრთელობის მხრივ ისე ეკონომიურადაც.

საერთოდ უნდა ესთქვა, რომ ჩვენს სამშობლოს მალარიის სახით რაღაც უბედური წერა მოვლენია, თუ დროზედ არ უშველეთ თავს ფართო ენერგიულ ზომებით. გონება ვერ შერიგებია ასეთს შეუსაბამობას:—მდიდარი კუთხე, ცხოველმყოფელი თითქმის გამუდმებული მზე, შეზავებული ზომიერი ჰავა, საუცხოვო, სანაქებო მცენარეობა, კეკლუცი ბუნება, აუარებელი მკურნავი მადნეული ტალახები და წყლები, კლიმატიური სადგურები და დაავადებული, დასნეულებული, გადაგვარების გზაზედ დამდგარი ხალხი! მხოლოდ მტერს, ბოროტ მტერს—რუსეთის ბიუროკრატias—შეეძლო მივეყვანეთ აღწერილ მდგომარეობამდე.

ზემოდ ჩვენ ინგლისის ჯანმრთელობას.—იმ მაქსიმუმს ამ დარგში რომლამდე მხოლოდ ხანგრძლივ, სისტემატიურ შრომას და ენერგიას შეეძლო მიეყვანა—ჩვენი ხალხის უკიდურესი დაავადება დასნეულება დაუპირდაპირეთ. მიზანი მხოლოდ ერთა გვქონდა—გვინდოდა რაც შეიძლება ცხადად, გარკვევით წარმოგვედგინა თქვენს წინაშე ჩვენი ეროვნული უბედურება, რომ თქვენ უფრო დიდის ენერგიით და მუყაითობით შესდგომოდეთ დღეიდანვე იმ საქმიანობის და საშუალება-ზომების ცხოვრებაში განხორციელებას, რომლებითაც ჯანმრთელობის მაგალითმა ინგლისმა—თავისი ერი გააჯანსაღა. ამ მიზნის სისრულეში მოსაყვანად რესპუბლიკის ერთობას—ჩვენი ანტისანიტარული ცხოვრების სისტემატიური, დიდი რეფერმატორობა დასჭირდება.

სანამ რეფორმატორობაზედ დავიწყებდეთ ლაპარაკს მოკლეთ გავითვალისწინოთ საექიმო-სასანიტარო საქმიანობისთვის ახლო წარსულში რა გაკეთებულა და აი დღეს რა კეთდება: საქართველოს დამოუკიდებულების გამოცხადების პირველივე ხანებში ეგრედ წოდებულ მომარაგები კომიტეტი შესდგა, რომელსაც რუსეთის ომიანობის შემდეგ აქ დატოვებული დიდძალი ქონება—სხვათა შორის საექიმო-სასანიტარო ქონებაც, ჩაიბარა და საექიმო-სასანიტარო საქმიანობას ხელმძღვანელად გაუხდა.

შემდეგ მთავრობამ შინაგან საქმეთა სამინისტროსთან ამ სამინისტროს საექიმო-სასანიტარო განყოფილება დაარსა და ადმინისტრატიული უფლებრივი ფუნქციები საექიმო-სასანიტარო საქმიანობისა, იმ დაწესებულებას ჩააბარა. საექიმო-სასანიტარო ქონება-კი ისევ მომარაგები კომიტეტის განკარგულებაში დარჩა—უკანასკნელი-კი მიწათა სამინისტროს გამგეობაში.

ამ გვარად ერთი მთლიანი საექიმო-სასანიტარო დარგი ორ სამინისტროს შორის განაწილდა. მის მაგივრათ, რომ მთელი საექიმო-სასანიტარო საქმიანობა ამ განყოფილებას დაქვემდებარებოდა, კურორტების და სამკურნალო ტალახ-წყლების საკითხი გამოყვეს მის რწმუნების სფეროდან და მიწად-მოქმედების სამინისტროს დაუქვემდებარეს; მეცნიერული მხარე ამ საკითხისა კი საექიმო-სასანიტარო განყოფილებას დაუტოვეს. ამ გვარამა დანაწილებამ ჩემის აზრით საქმეს ზიანი მოუტანა.

რა გააკეთა მომარაგებ კომიტეტმა საექიმო-სასანიტარო საქმისთვის და რამდენი დახარჯა იმავე საქმისთვის მაშინ, როცა იგი საექიმო-სასანიტარო საქმეს განაგებდა ჩვენ არ ვიცით. ვიტყვით მომარაგებ კომიტეტზედ და მის საწყობებზედ მხოლოდ ერთს—რაც დრო გადიოდა დაწესებულებების და საზოგადოების უცმაყოფილება მომარაგები კომიტეტის საქმიანობით დღითი დღე იზრდებოდა. სოფლად ეპიდემია ხალხს მუსრს ავლებდა და მომარაგებ კომიტეტის საწყობიდან-კი ვერც წამალს, ვერც საჭირო ქონებას დროზედ ვერ იღებდნენ დაინტერესებული პირნი და საზოგადოებანი.

მომარაგები კომიტეტის საქმიანობაში ჰქონდა ადგილი ისეთ შემთხვევასაც, როცა მინისტრის განკარგულება—ერობისათვის სასწრაფოთ მიეცათ წამალი ეპიდემიასთან საბრძოლველათ—სისრულეში არ მოუყვანიათ. ზევით ნათქვამიდან ცხადია, რომ ამ კომიტეტის მოღვაწეობა ვერ გამოდგა ნაყოფიერი და ხალხისათვის სასარგებლო.

რაც შეეხება საექიმო—სასანიტარო განყოფილების საქმიანობას, უნდა აღვნიშნოთ რომ სამწუხაროდ ვერც მან გამოიჩინა საჭირო უნარი და მისი მოღვაწეობაც უნაყოფო შეიქმნა. ამის უმთავრეს მიზეზად სხვა მიზეზებთან ერთად, უნდა ჩაითვალოს ის გარემოება, რომ საექიმო-სასანიტარო განყოფილება არ იყო აღჭურვილი. სათანადო უფლებებით, არ ქონდა. საჭირო თანხა საქმის საწარმოებლად და იგი ორ სამინისტროს ექვემდებარებოდა.

რებოდა; რომ საექიმო-სასანიტარო განყოფილების საქმიანობა ნაყოფიერი გამოდგეს, საჭიროა ყველა ამ მიზნების მოსპობა; საჭიროა, რომ ეს განყოფილება იქმნეს სრულ-უფლებიანი და საექიმო-სასანიტარო საქმიანობის ავტონომიური გამგე.

უფლებრივი ფუნქციები საექიმო-სასანიტარო საქმიანობისა, იმ დაწესებულებას ჩააბარო. საექიმო—სასანიტარო ქონება-კი ისევ მომარაგებ. კომიტეტის განკარგულებაში დარჩა—უკანასკნელი კი მიწათა სამინისტროს გამგეობაშია.

ახლა გავითვალსწინოთ: 1) თუ რა უნდა გაკეთდეს საექიმო-სასანიტარო დარგში რომ ჩვენი დაავადებული ერი გაჯანსაღდეს და 2) ვინ უნდა გააკეთოს, უხელმძღვანელოს, უპატრონოს და განაგოს საექიმო-სასანიტარო საქმე.

ერთად ერთი პატრონი, გამგე—ხელმძღვანელი და მეთაური საექიმო სასანიტარო საქმისა მთელს რესპუბლიკაში უნდა იყოს ერობა, რომლის არჩეული ცენტრალური ორგანო ყველა დავალებულ ფუნქციებს შეასრულებს და უპირველესად ყოვლისა საექიმო-სასანიტარო საქმეს გააერთიანებს და ჩაიბარებს საექიმო-სასანიტარო დაწესებულებებს და ქონებას, მაგ., მიხეილის საავადმყოფოს, საბებიო ინსტიტუტს და მომარაგები კომიტეტის საწყობებს და სხვ. ეხლავე უნდა ხმამაღლა და გარკვევით ითქვას, რომ ერთად ერთი მესვეური და პასუხის მგებელი საექიმო-სასანიტარო საქმისა უნდა გახდეს გაერთიანებული ერობა რომლის ცენტრალური ორგანო—ანუ მისი საექიმო-სასანიტარო სექცია. საექიმო-სასანიტარო დარგში უნდა იყოს აღჭურვილი კანონმდებლობითი, ხელმძღვანელობის და კონტროლის უფლებებით, როგორც ეს ინგლისში არის მოწყობილი. იგი გამოსცემს საექიმო-სასანიტარო კანონებს, სავალდებულო დადგენილებებს, გამოსცემს სენთან ბრძოლის კანონს, შეიმუშავებს კანალიზაციის გეგმებს, ცენტრალური ფილტრების ნიმუშებს, სარწყავი მიდვრების და ჭუჭყიანი წყლების ბიოლოგიურად გაწმენდის წესებს. და სხ. ყველა თავის სამეცნიერო და პრაქტიკული გიგიენის საკითხების ჯეროვან შესამუშავებლად ერობათა ორგანო მჭიდრო კავშირს დაიჭერს სასანიტარო ინსტიტუტთან და უნივერსიტეტის ძალებთან. სასანიტარო ინსტიტუტში ერობათა ცენტრი უეჭველია საერობო სასანიტარო განყოფილებას დაიარსებს, სადაც სასანიტარულ კანონმდებლობისთვის ყველა საჭირო გამოკვლევებს აწარმოებს, პერიოდულათ სასანიტარულ ექიმების კურსებს გახსნის და სასანიტარულ გამოფენებს გამართავს. სუყველაფერი—რასაც გამოსცემს, დაადგებს, დააკანონებს საექიმო-სასანიტარო დარგისთვის ერობათა ცენტრალური ორგანო—გადაეცემათ სამაზრო საექიმო-სასანიტარო განყოფილებებს ცხოვრებაში გასაყვანად. სამაზრო ერობის გამგეობა თავის საექიმო-სასანიტარო განყოფილებით იქმნება აღმასრულებელი ორგანო ანუ ადგილობრივი ინსტანცია ცენტრალური კანონმდებლობითი საერობო ორ-

განოსი. მომავალში როცა ერობა განვითარდება და საერობო პატარა ერთეულები გაჩნდებიან, ადგილობრივ აღმასრულებელ საერობო ორგანოთა ადგილებს ისინი დაიჭერენ; სამაზრო ერობის გამგეობანი საშუალო ინსტანციებით გადიქცევიან და ამნაირად ჩვენში სამ საფეხურიანი საერობო ორგანიზაცია შეიქმნება. ასეთივე საერობო ორგანიზაციაა ინგლისში. ზემოდ საერობო ცენტრალური ორგანოს ზოგიერთი ფუნქცია დავასახელებთ. გარდა იმისა ცენტრი ადგილობრივ ორგანოებს დაეხმარება საექიმო-სასანიტარო ქონების, წამლეულობის, გადამდებ სენთა წინააღმდეგ შრატების, ყვავილის ასაცრელ მასალის სიწყობებით. ცხადია რომ ცენტრმა რაც შეიძლება ჩქარა უნდა ჩაიბაროს არსებული საწყობები და ახლები გახსნას, რომ ჯეროვანად დააკმაყოფილოს ადგილობრივი მოთხოვნილებანი. ცხადია რომ ამ გვარ საქმის მოწყობა დიდს, მეტადრე ეკონომიის მხრივ, სარგებლობას მოუტანს ერობის საქმიანობას. გარდა კანონმდებლობითი და ხელმძღვანელობითი ფუნქციებისა ერობათა ცენტრი უნდა იყოს ადგილობრივ აღმასრულებელ ორგანოთა კონტროლიორი. ამ უკანასკნელ ფუნქციის სისრულეში მოსაყვანად ცენტრს ეყოლება შესაფერი შტატი. რაც შეეხება სანიტარულ ორგანიზაციას—ეს უსაჭიროესი მხარე ერობის საქმიანობისა—ასე უნდა მოეწყოს. ცენტრმა უნდა დაარსოს ცენტრალური სანიტარული სტატისტიკური ბიურო, სადაც რესპუბლიკის ყოველივე კუთხიდან დაუფვიანებლივ და სისტემატიურად თვითეულ ავადმყოფზედ ცნობა უნდა მოდიოდეს. გარდა ამისა ადგილობრივი სანიტარული ბიუროები, რომლებიც სამაზრო და პატარა ერთეულებთან იმუშავენენ განსაზღვრულ დროს ცენტრალურ სტატისტიკურ ბიუროს სანიტარულ ანგარიშებს გაუგზავნიან. ასეთი მასალის ჩვენებით ცენტრი ითვალისწინებს რა მდგომარეობაშია ხალხის ჯანმრთელობა და იმუშავენს მთელი რესპუბლიკისათვის ზოგად და ზოგიერთი ადგილებისათვის განსაკუთრებით საჭირო სანიტარულ ზომებს და სისრულეში მოსაყვანად პერიფერიებს უგზავნის. მაშასადამე ერობის სანიტარული ორგანიზაცია უნდა სამი საფეხურიდან შესდგებოდეს: ცენტრში—სტატისტიკური ბიურო თავის გამგით, სამაზრო გამგეობაში—საექიმო-სასანიტარო განყოფილება, ანუ ბიურო თივისი გამგე ექიმით, რომელიც სამაზრო სანიტარული ექიმიც იქნება და პატარა ერთეულებში—ადგილობრივი სანიტარული ბიურო—სანიტარული სამზროუნველობით. აუცილებლად საჭიროა რომ ცენტრს სადენზინფექციო და სადენზისექციო მანქანათა და საშუალებათა საწყობები ჰქონდეს და პერიფერიებს ეხმარებოდეს. საჭიროა აგრეთვე ცენტრს სხვადასხვა გამოკვლევებისთვის ქიმიურბაქტერიოლოგიური ლაბარატორია და სხვადასხვა შრატების და ყვავილის ასაცრელი მასალის დასამზადებელი დაწესებულებები ჰქონდეს. ერობის სანიტარული ორგანიზაცია მუდმივი უნდა იყვეს. საექიმო-სასანიტარო საქმე, რომ ერობამ ღირსეულად მოაწყოს, გარდა სანიტარულ ორგანიზაციისა, საჭიროა შეჰქმნას მეორე მუდმივი ორგანიზაცია—ადგილობრი-

ვი მკურნალური წამლობითი ორგანიზაცია—ერობის უბნის ექიმის სახით—სამედიცინო საშუალო პერსონალის დახმარებით. თვითეული საერობო უბანი რაც შეიძლება პატარა უნდა იყოს, რომ ხალხს ექიმი რაც შეიძლება ახლოს ჰყავდეს, ამიტომ უბნის რადიუსი ათ ვერსს არ უნდა აღემატებოდეს და თითო უბანს ათას ორას, ათას ხუთას მცხოვრებზედ მეტი არ უნდა ჰყავდეს მიწერილი. თვითეულ უბანში ათ-თხუთმეტ საწოლიანი საავადმყოფო თავის ამბულატორიით უნდა გაიხსნას. ერობის ექიმი და წამლობა უფასო უნდა იყოს; ერობის მედიცინის ამ უმთავრეს პრინციპს ხაზი უნდა გაუსვათ.

აი ასეთი საექიმო-სასანიტარო ორგანიზაციით და სისტემატიური სანიტარული კანონმდებლობით ცხოვრების გარდაქმნით ინგლისის ერობამ—სწორედ ერთი საუკუნის წინად (1830) დაიწყო მუშაობა და იმ მდგომარეობას მიაღწია რომ იგი დღეს თავის ხალხის ჯანმრთელობით ყველასათვის მაგალითი და მისაბაძია. გავეყვით ინგლისის ნაცად გზას რომ რაც შეიძლება ჩქარა გავაჯანსაღოთ ჩვენი ხალხი რითაც ჩვენ ერობა უკვდავ, საისტორიო საქმეს გააკებს თავის ხალხისათვის.

ექ. ი. ლომაური.

ხოლერა, მისი გამომწვევი მიზეზები და მასთან ბრძოლის
საშუალებანი. ქალაქებთა თვითმართველობების მოვალეო-
ბანი ამ ბრძოლაში.

უმაგალითო საერთაშორისო ომმა გამოიწვია სრული განადგურება
საწარმოო ძალებისა, რასაც შედეგათ მოჰყვა ხალხის სრულიად გალატა-
კება; კაცობრიობის უმეტესი ნაწილი განიცდის სიმშვილს, უსუფთაობას,
ბინის უქონლობას და მოკლებულია საშვალეობას დააკმაყოფილოს ელემენ-
ტალური ჰიგიენური მოთხოვნილებანი; ამგვარ გარდამავალ ხანაში ყოველი
მთარული სენი ფართო ნიადაგს პოულობს თავის გასავრცელებლად და
ამის დამამტკიცებელი საბუთი ჩვენ ახლო წარსულში მოგვეჩვენება; გასულ-
წლის შემოდგომაზე ჩვენ განვიცადეთ ეპიდემია ისპანიური ავადმყოფობისა,
ხოლო მიმდინარე წელს წინწყლებიანმა ტიფმა, ამ სიმშვილობის და უსუფ-
თაობის თანამგზავრებმა სენმა, მრავალი მსხვერპლი შეიწირა ხუთი-ექვსი
თვის განმავლობაში. ხოლერაც სიმშვილობის და უსუფთაობის თანამგზავრი
სენია; ამიერ-კავკასია წინეთაც, როდესაც სოციალური პირობები ცხოვ-
რებისა შედარებით დღევანდელთან ნორმალური იყო, ხოლერის ბუდეთ
ითვლებოდა; დღევანდელ პირობებში კი სრული საბუთი გვაქვს დაბეჯი-
თებით ვსთქვათ, რომ ხოლერა მოგვევლინება.

სტატისტიკა გვეუბნება, რომ უკანასკნელ წლებში ტფილისში ხო-
ლერისაგან გარდაცვლილთა რაოდენობა უდრიდა 50—60 პროცენტს, ხო-
ლო წინწყლებიანი ტიფისაგან გარდაცვლილთა რაოდენობა კი 4—8 პრო-
ცენტს.

აქედან ცხადია, რომ ხოლერა თავის შედეგებით უფრო საშინელი
სენია, ვინემ წინწყლებიანი ტიფი და მასთან ბრძოლის წარმოება, ყოველ-
გვარი საშუალებით შეადგენს ერთ მთავარს მოვალეობას როგორც სახელ-
მწიფოს, ისე ქალაქების და ერობების თვითმართველობების მხრივ. ბრძო-
ლა შესაძლებელია ორგვარი; საზოგადოებრივი და პირადი; პირველი გა-
მოიხატება იმაში, რომ შეიქნას ისეთი ჰიგიენურ-სანიტარული პირობები რო-
მელნიც ხელს შეუშლიან სენის გაჩენასდა გავრცელებას, ხოლო მეორე, მიუთი-
თებს იმ ზომებზედ, რომელიც ყოველი მოქალაქის მიერ მიღებულ უნდა იქნეს
სენისაგან თავდასაცავად. მაგრამ სენთან ბრძოლა—იქნება საზოგადოებრი-
ვი, თუ პირადი ხასიათისა—შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, თუ ჩვენ გვე-
ცოდინება სენის გამომწვევი მიზეზები, მისი გავრცელების ხელის შემწყო-
ბი პირობები, მისი მიმდინარეობა და მისი შედეგები. მამ გაითვალისწი-
ნოთ ყველაფერი ეს და მაშინ ცხადი იქნება ჩვენთვის ბრძოლის საშვალებანი.

ხოლერა არის კუჭის და ნაწლავების ავადმყოფობა; მისი გამომწვე-
ვი ვიბრიონი ბინადრობს კუჭის და ნაწლავების, უფრო მეტად წვრილ ნა-
წლავების შიდა პირზე. ხოლერის ვიბრიონი აღმოაჩინა 1883 წ. ცნობილ-

მა გერმანელმა მეცნიერმა რობერტ კოხმა. ეს პატარა, შეუთარღებელი მთვალთ უხილავი არსება, თავისი გარეგანი შეხედულებით ემსგავსება გარუდებულ ჯოხს, მძიმესებური ფორმისაა და ამისათვის ატარებს სახელს „ხოლერის მძიმე“. თავისი თვისებით ეს ვიბრიონი, შედარებით სხვა სენის გამომწვევ მიკროორგანიზმებთან უფრო სუსტია და ვერ იტანს ბრძოლას მისთვის მავნე გარეშე მიკრობებთან; იგი ვერ უძლებს 60 გრადუს სითბოს ერთი საათის განმავლობაში, ხოლო მდულარე წყალი ჰკლავს რამდენიმე წუთში. მშრალ ადგილზე იგი ვერ მრავლდება—სულიმანი, 5 პროცენტის კარბოლის სიმჟავე, განელეებული კირი, კუჭის წველის მარილის სიმჟავე ანადგურებენ. ამ მიკროორგანიზმს სულ მოკლე ხნის განმავლობაში. სველი და ბინძური, ჭუჭყიანი ადგილ-მდებარეობა, ორმოებში დაგუბებული წყალი, ჭები და ნელი მდინარეები, აი ის ნიადაგი, სადაც ხოლერის ვიბრიონი სწრაფათ მრავლდება. ასეთია, ზოგადად რომ აღვნიშნოთ, „ხოლერის მძიმის თვისებანი“.

ხოლერის გავრცელება ხდება ორნაირათ—წყლის საშვალებით და ხოლერიან ავადმყოფის პირდაპირი შეხებით. თუ სასმელ წყალში ხოლერის ვიბრიონი ბინადრობს, ამგვარ წყლის დალევის შემდეგ ადამიანს უჩნდება ხოლერა; ხოლერით ავადმყოფი თავისი გარეგანავალით და ნარწყევით აჭუჭყიანებს ყველაფერს, რასაც კი გარეგანავალი და ნარწყევი მიეკარება; ავადმყოფის მომლელმა თუ ხელი არ დაიბანა, თუ ავადმყოფის გაჭუჭყიანებულ თეთრეულს, ლოგინს და ყველაფერს იმას, რასაც ავადმყოფი შეეხო, ბუზი დააჯდა,—ადამიანიც და ბუზიც ხდება მიზეზად ხოლერის გავრცელებისა. ბუზს გადააქვს ფრთებით, ან თვის ნაწლავებით ხოლერის ვიბრიონი ერთი ადგილიდან მეორე ადგილზე, ხოლო ადამიანს ხელით ან საჭმელ-საჭმელზე, ან თავის საკუთარ პირში. თუ ავადმყოფის გაჭუჭყიანებული თეთრეული მდულარე წყლით არ გაირეცხა და ნარეცხი წყალი სასმელ წყალს შეუერთდა—ეს გამოიწვევს ხოლერის გავრცელებას. ამგვარად ხოლერის ვიბრიონს ადამიანის სხეულში დაბინადრება შესაძლებელია მხოლოდ სასმელ-საჭმლის საშვალებით; **გზა ამისათვის კი ერთადერთია**: პირი, საჭმლის მილი, კუჭი და ნაწლავები. გარეშე ამ გზისა, სხვა გზით კიდევ რომ დაბინავდეს ადამიანის სხეულში ხოლერის ვიბრიონი, მას ავადმყოფობის გამოწვევა არ შეუძლია.

ცნობილი მეცნიერი ხაეკინის გამოკვლევამ დაამტკიცა, რომ შხამიანი ხოლერის ვიბრიონი ვერ მრავლდება ადამიანის სხეულში და მალე ილუპება, თუ იგი შეშხაპუნებული იქნება კან ქვეშ ან ადამიანის სისხლში. იმ ერთად-ერთ გზაზედაც, რომლითაც ხოლერის ვიბრიონი ფეხს იკიდებს ადამიანის სხეულში, მას დაბრკოლება ხდება და ამ დაბრკოლების გადალახვა მხოლოდ მაშინ შეუძლია, თუ ადამიანის კუჭის ფიზიოლოგიური ფუნქცია შესუსტებულია, ან კუჭი დაავადებულია: მარილის სიმჟავე, რომელიც შემადგენლობით ნაწილია კუჭის წვენისა, ჰკლავს ხოლერის ვიბრი-

ონს სულ მოკლე ხანში. ამგვარად ჯანსაღი ადამიანი, თუ მისი ორგანოების ფიზიოლოგიური ფუნქციები შესუსტებული არ არიან, ადვილად ებრძოლება ამ საშინელ სენის გამომწვევ ვიბრიონს და ყოველთვის ბრძოლა ადამიანის გამარჯვებით თავდება; ყველა ის პირობები რაც ასუსტებს ადამიანის სხეულს—ფიზიკური და გონებრივი დაღლილობა, საკმლის ნაკლებობა, ან მეტი საკმლის მიღება, ღვინის და სასმელების გადაჭარბებული ხმარება და აგრეთვე შიში ავად გახდომისა, ხელს უწყობს ადამიანას სხეულში დაბინადრებული ხოლერის ვიბრიონის გამრავლებას.

თუ ვიბრიონმა სძლია ყველა მისი გამრავლების დამაბრკოლებელი მიზეზები, იგი სწრაფთა ვითარდება კუჭ-ნაწლავებში და იწვევს იმ საშინელ სენს, რომელსაც ეწოდება ხოლერა; ფარული ხანა ამ ავადმყოფობისა, ე. ი. ის დრო, რომელიც გადის ვიბრიონის სხეულში დაბინადრებიდან ავადმყოფობის ჩიშნების გამოაშკარავებამდე, მოკლეა და უდრის 2—5 დღეს; ამით აიხსნება ის გარემოება, რომ ეს სენი საშინელი სისწრაფით ვრცელდება. ავადმყოფობა იწყება ფაღარათობით და პირისღებინებით; გარეგანავალი თანდათან ჰკარგავს თავის ჩვეულობრივ თვისებას და თავის გარეგანი შეხედულობით მოგაგონებთ ბრინჯით ნახარშ წყალს; ფაღარათობა და პირისღებინება უფრო და უფრო ძლიერდება; ადამიანს ტანი უცივდება ტუჩები ულურჯდება, ტანი ეკმუჭნება და ჰკარგავს თავის ელასტიურ თვისებას, თვალები ღრმად უვარდება, ცხვირი და სახე უწყვეტიანდება, ხმა უსუსტდება, მაჯის ცემა მეტად ჩქარია და ძაფისებური, ტემპერატურა ნორმაზედ დაბლა ეცემა, წვივის კუნთები ეკრუნჩხება და ბოლოს ავადმყოფი კვდება გულის სისუსტის და სხეულის მიკრობის შხარის მოწამლისაგან.

დიდი ხანია მეცნიერება იკვლევდა ამ სენთან ბრძოლის საშეალებას და ამ ცდას უნაყოფოთ არ ჩაუვლია; ბაქტერიოლოგიურმა მეცნიერებამ გამოიხატა საშეალება, რომლის შემწეობითაც ადამიანის სხეულში დაბინადრებულ ვიბრიონები უვნებელი ხდებიან ადამიანისათვის. ერთგვარად დამზადებული ხოლერის საწინააღმდეგო ასაცრელი ნივთიერება, აცრის შემდეგ სძენს ადამიანის სხსულს ისეთა თვისებებს, რომ ხოლერის ვიბრიონი უვნებელი ხდება და ვეღარ იწვევს თავის საშინელ შედეგებს. ეს აცრა ტკივილებს სრულიად არ იწვევს, მას არაფერი ცუდი შედეგი არ მოჰყვება და და ერთი უძლიერესი საშეალებაა ხოლერასთან საბრძოლველად. დასავლეთ ევროპის ლაშქარში ასეთი აცრა სავალდებულოა.

ჩვენ განვიხილეთ ხოლერის გაჩენის მიზეზები, აღვნიშნეთ ხოლერის გამომწვევი ვიბრიონის თვისებები; მიუთითეთ იმ პირობებზე, რომელნიც ხელს უშლიან მის გამრავლებას ერთის მხრივ და ჰქმნიან ხელსაყოელ ნიშნებს მისი გამრავლებისათვის, მეორეს მხრივ; ბოლოს შევეხეთ აცრას, როგორც ამ სენთან საუკეთესო ბრძოლის საშეალებას. ნათქვამიდან ცხადია, რა ზომები უნდა იქმნეს მიღებული თვითმართველობის და მოქალაქეების

მიერ, რომ ხოლერა არ გაჩნდეს და თუ გაჩნდა არ გავრცელდეს და ბევრი მსხვერპლი არ შეიწიროს.

ხოლერის მოლოდინში საჭიროა დაცულ იქმნეს სრული სისუფთავე სახლებში, ეზოებში ფეხის-ადგილებში, ქუჩებზედ, სანოვავის სავაჭრო მოედნებზე, რადგან სველი, ბინძური და ქუჩუყიანი არე პოხიერ ნიადაგს წარმოადგენს ხოლერის ვიბრიონის განვითარებისათვის; საჭიროა პერიოდულ ბაქტერიოლოგიური გამოკვლევა სასმელი წყლისა, რომ ვიცოდეთ ბინადრობს მასში ვიბრიონი თუ არა და საჭიროა ზომები მივიღოთ; ხოლერის გაჩენის შემდეგ აუცილებელია სასტიკი რეგისტრაცია ყველა ხოლერით ავადმყოფისა, მათი ჩქარი იზოლაცია და სასტიკი დეზინფექცია იმ ბინისა, სადაც ხოლერით ავადმყოფი ცხოვრობდა. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს სასმელ-საჭმელის და ადამიანის ხელების სისუფთავეს, რადგან მხოლოდ სასმელ-საჭმელის და ხელების საშუალებით შეუძლია ხოლერის ვიბრიონს გზა გაიკაფოს ადამიანის კუჭისა და ნაწლავებისაკენ, ამისათვის საჭიროა გადაღულებული წყლის ხმარება, მხოლოდ ახლად დამზადებულ ცხელი საჭმლის მიღება, მოხარშული ხილის ან ცხელ წყალში ამოვლებულ მწვანილეულობის ჭამა და ყოველთვის ჭამის წინ ხელის გასუფთაება. საჭიროა ვერიდოთ ყველაფერს, რასაც ადამიანის სხეულს საზოგადოდ და განსაკუთრებით კუჭის და ნაწლავების ნორმალურ ფიზიოლოგიურ ფუნქციებს ასუსტებს; ამისათვის უნდა ვერიდოთ ფიზიკურ და გონებრივ დაღალულობას, საჭმლის ნაკლებულობას, მეტი საჭმლის მიღებას, ღვინის და სასმლის გადაჭარბებულ ხმარებას;

ყველა ეს ზომები მხოლოდ მაშინ არის შესაძლებელი გატარდეს ცხოვრებაში თუ მოქალაქენი თვითმოქმედებას გამოიჩენენ; ეს უკანასკნელი კი შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, როდესაც მოქალაქეს წარმოდგენა აქვს ამ სენზედ და სწამს აღნიშნულ ზომების მიღების აუცილებლობა. ამისთვის ქალაქის თვითმართველობის მოვალეობაა ხოლერის მოლოდინში და თვით ხოლერის ეპიდემიის დროს მოაწყოს ფართოთ ხალხისათვის ლექციები და ბაასი ხოლერისა და მასთან ბრძოლის საშუალების შესახებ. გამართოს სასადილოები და საჩაიები, მიაწოდოს მცხოვრეთ გადაღულებული წყალი სასმელად. მიუხედავად ამისა, რომ ეს ზომა სასურველ ნაყოფს გამოიღებს, ქალაქის თვითმართველობა მარტო ამით ვერ დაკმაყოფილდება.

ანგარიშებით შეპყრობილი მოქალაქე განძრახ არ მიიღებს საჭირო ზომებს, თუმცა ამ ზომების აუცილებლობა მას კარგადაც ჰქონდეს შეგნებული. აქ საჭიროა ხდება იძულებითი ზეგავლენა და ამგვარ იძულებით ზედგავლენით უნდა ჩაითვალოს ქალაქის თვითმართველობის სავალდებულო დადგენილება: სადაც დაწვრილებით უნდა იქნეს აღნიშნული ყველა ზევით ნაჩვენები ზომები. ამ დადგენილების ცხოვრებაში გატარება უნდა ევალეობდეს საბჭოს მიერ არჩეულ სანიტარულ აღმასრულებელ კომისიას. ნიმუში ამ გვარ სავალდებულო დადგენილებისა გამოცემული ტფილისის ქალაქის გამგეობის მიერ დაბეჭდილია ჩვენი ჟურნალის რუსულ ნაწილში.

პროექტი.

**დეკრეტი ადგილობრივ თვითმართველობათა სასარგებლოდ და-
წესებულ საფუთო გადასახადის შესახებ მომქმედ კანონდებუ-
ლებათა შეცვლისა და შევსებისა.**

დადგენილ იქმნას:

1. ქალაქის თვითმართველობებს ნება ეძლევათ ქვემოთ დადგენილ წესის მიხედვით შემოიღონ ადგილობრივ თვითმართველობათა სასარგებლოდ საფუთო გადასახადი რკინის გზით ან ზღვით ქალაქში შემოტანილ და ქალაქიდან გატანილ ტვირთზედ.

2. საფუთო გადასახადი დაედება ქალაქში შემოტანილ, ან ქალაქიდან გატანილ ტვირთს, ან ერთსაც და მეორესაც უკეთუ ყველა ტვირთი არ იქნება გადასახად დადებული, უნდა აღინიშნოს, თუ ის გადასახადი რომელ შემოსატანს და რომელ გასატან ტვირთს აწევს.

3. საფუთო გადასახადისაგან თავისუფალია:

ა) ტვირთი, რომელიც ქალაქის სადგურზე ტრანზიტით გაივლის;

ბ) სამხედრო და ტუსაღთა ბარგი და ტვირთი;

გ) ფოსტით გაგზავნილი საქონელი;

დ) მგზავრთა ბარგი და საერთოდ ყოველი საბარგო ბარათით შემოტანილი და გატანილი ტვირთი;

ე) მთავრობის დაწესებულებათა, ადგილობრივ თვითმართველობათა და რკინის გზის საკუთარი ტვირთი;

ვ) ტვირთი, რომელიც დანიშნულია საზოგადოებრივ უბედურობით დაზარალებულ მცხოვრებთა დასახმარებლად;

შენიშვნა: მე-3 მუხლის ლიტ. ვ-ში აღნიშნულ შემთხვევისათვის თვით მთავრობამ უნდა გამოსცეს საგანგებო განცხადება, რომ იგი სცნობს ამ უბედურობას და თუ რა და რა საგანია დანიშნული ამ უბედურობით დაზარალებულ მკვიდრთა საჭიროებისათვის.

4. ამა თუ იმ ტვირთზე დადებული გადასახადი არ უნდა აღემატოს იმ ძირითად სატარიფო გადასახადის ოცკეცს, რომელიც ადევს ვერსტზე ხსენებულ ტვირთის თითო ფუთს, თითო ცალსა ანუ თითო ვაგონს, თანახმად ამ ტვირთის რკინის გზით გადაზიდვის საერთო ტარიფისა.

5. საფუთო გადასახადის შემოსავალი, როგორც ქალაქის, ისე საერობო თვითმართველობამ უნდა მთლიანად მოახმაროს მხოლოდ გზების და ხიდების შეკეთებასა და გაყვანა-გაშენებას.

6. ქალაქის საბჭოს იმ დადგენილების კანონიერებისათვის, რომლითაც ქალაქის მცხოვრებთა სასარგებლოდ საფუთო გადასახადია დაწესებული, საბჭოს კრებას უნდა დაესწროს ხმოსანთა საერთო რიცხვის არანა-

კლებ ორი მესამედისა; თვით დადგენილება უნდა მიღებულ იქმნას დამსწრე მოსანთა არა ნაკლებ ორი მესამედის უმეტესობით

7. საფუთო გადასახადი რკინის გზამ უნდა აკრიფოს; ხოლო ამისათვის რკინის გზას უნდა მიეცეს გასამრჯელოდ არა უმეტეს 5%-ისა საფუთო გადასახადის შემოსავლიდან.

8. საფუთო გადასახადის შემოსავლის ერთი მესამედი უნდა გადაიდოს იმ ერობის სასარგებლოდ, რომლის საზღვრებშიც შედის ამ გადასახადის შემომღები ქალაქი.

შენიშვნა: ტფილისის ქალაქის თვითმართველობა ტფილისის სამაზრო ერობის სასარგებლოდ იძლევა თავის საფუთო გადასახადის შემოსავლის ერთ მეხუთედს.

9. დეკრეტი ესე შედის ძალაში დღიდან მიღებისა დამფუძნებელ კრების მიერ.

გ ა ნ მ ა რ ტ ე ბ ი თ ი ბ ა რ ა თ ი .

ომისა და რევოლუციის ზედგავლენით ჩვენი რესპუბლიკის თვითმართველობანი, როგორც ქალაქისა ისე საერობო, როგორც წინად არსებულნი, ისე ამ ომისა და რევოლუციის ხანაში შემოდებულნი, უკიდურეს ფინანსიურ უსახსრობას განიცდიან. ამის გამო ვერც ერთი მათგანი ვერ აკმაყოფილებს თავის ნორმალურ დანიშნულებას. მეტად უნუგეშო მდგომარეობაშია ჩავარდნილი სწავლა-განათლების, სანიტარიის და მისვლა-მოსვლის საქმე. თვითმართველობის მოსამსახურე პერსონალი ჯამაგირს თვეობით ვერ ღებულობს, რის გამოც დაწეულია შრომის საერთო ნაყოფიერება, ბრკოლდება საერთო მუშაობა და ძნელდება წესიერების დამყარება. მდგომარეობა თანდათან უარესდება. იმედიც არ არის, რომ მოკლე ხანში თვითმართველობებმა არსებობის ნორმალური წყარო აღიდგინონ. თუ განსაკუთრებული ზომები არ იქნა მიღებული, ამ გზით ჩვენი თვითმართველობანი მალე ბუნებრივ გაუქმების მიჯნას მიაღებებიან. ხალხი გულს აიცრუებს ამ დიდ რეფორმაზე, რომელიც ნორმალურ პირობებში თვითმართველობისა და სახელმწიფოს გამაგრების ერთი უძლიერესი იარაღთაგანია. ყოველივე ეს საერთო გართულებას და არევ-დარევას ხელს შეუწყობს. ამის შიშმა და თავდაცვის ინსტიტუტმა საქართველოს ბევრი ქალაქი და ერობა ერთხმაზედ აალაპარაკა და ცენტრალურ მთავრობისაგან შველა მოითხოვა, ვინ სესხის და ვინ კიდევ დაუბრუნებელი დახმარების სახით. ჩვენმა ძალზედ დასუსტებულმა ხაზინამ თვითმართველობათა მოთხოვნილებას დამაკმაყოფილებელი პასუხი, რასაკვირელია, ვერ გასცა, თვითმართველობებმაც სხვა გეზი აიღეს და ეხლა მთავრობას საფუთო გადასახადის შემოღების ნებართვა სთხოვეს. ამგვარი შუამდგომლობა აღძრულია სხვადასხვა საქალაქო და საერობო თვითმართველობების მიერ. რესპუბლიკის მთავრობას არ შეეძლო ანგარიში არ გაეწია ამგვარ შუამდგომლობისათვის და ამა წლის აპრილის რვას საგანგებო დადგენილებით შინაგან საქმეთა სამინისტროს

დროებით მიანიჭა უფლება ქალაქის თვითმართველობებისათვის საფუთო გადასახადის შემოღებაზე ნებართვის გაცემისა. (საფუთო გადასახადის შემოღებას შუამდგომლობდა აგრეთვე კავკასიის ქალაქთა წარმომადგენლების მე V I — ყრილობა). ხშირი იყო ამ გვარი შუამდგომლობა ძველ რეჟიმის დროსაც. ჩვენს ქალაქებს ფოთსა, ბათუმსა და ტფილისს სწორედ ძველ რეჟიმის დროს მიენიჭათ საფუთო გადასახადის შემოღების უფლება.

მმართველობის და თვითმართველობის კომისიამ საჭიროდ სცნო საფუთო გადასახადის საკითხი კერძო სამინისტროს მოქმედების სფეროს გამოყოფილ და საერთო კანონმდებლობითი გზით მოგვარებულიყო, რომ საკითხი საქმის უფრო ვრცელის გათვალისწინებით გადაჭრილიყო და დანტერესებულ თვითმართველობასაც ასცდნოდა ცალკე შუამდგომლობა, ზედმეტი ხარჯი და დროს დაკარგვა.

მართალია, მოსალოდნელია ზოგიერთი საფუძვლიანი მოსაზრება იქმნეს მოყვანილი ამ გადასახადის შემოღების წინააღმდეგ, მაგ. ისა, რომ შემოტანილი საქონელი ჩვენს ქალაქებში უმთავრესად პირველ საჭიროების მოთხოვნილებას ემსახურება, ვინემ ფუფუნებას, ამიტომაც ამგვარი გადასახადი, რომელიც ბაზარზე, შედარებით, ყოველთვის საქონლის ზედმეტ გაძვირებას გამოიწვევს, ფართო საზოგადოებას დააწვევა; ესევე ითქმის გატანილ საქონელზედაც, რომელიც უმთავრესად საკუთარი ხელით მომუშავე წვრილ მეურნის მონაწივეარს წარმოადგენს. ამგვარად გატანილი საქონლის დაბეგვრა, როგორც შემწვლი მიწოდების ბუნებრივი პირობებისა, ვნებს როგორც მიწოდებელს, ისე მომხმარებელს. ეს არის ერთნაირი არა პირდაპირი გადასახადი და როგორც ბეგარა არა დემოკრატიული და ამიტომ ქალაქის თვითმართველობები, მაინც და მაინც არ უნდა დაეყრდნონ ასეთს გადასახადებს თავის მეურნეობაში. ისინი უნდა შეეცადონ, რაც შეიძლება მალე შემოიღონ ხარჯების დაფარვის ნორმალური წესი; მათ უნდა ფართოდ გამოიყენონ აგრეთვე 1917 წ. კანონი და პირადი შემოქმედება გამოიჩინონ ისეთ საწარმოვო საქმეთა მოწყობაში, რომელიც მათ შემოსავალს მისცემდეს. მაგრამ არ შეიძლება იმისი უარყოფაც, რომ არა პირდაპირ გადასახდთა შორის საფუთო გადასაგადი ყველაზე უფრო მისაღებია, ნამეტურ როცა იგი ხელდასმით და სავსებით არის დანიშნული გზების შესაკეთებლად და გასაყვანად, როგორც ეს ჩვენს პროექტშია. გზების საფუძვლიანათ, გაუმჯობესებული სისტემით გაკეთებას მეტად დიდი მნიშვნელობა აქვს, როგორც სანიტარიისათვის, ისე თვით გადაზიდვის (შემოსუქებისათვის) გაადვილებისათვის. გამოკვლეულია მკოდნე პირთაგან, რომ ასფალტის გზატკეცილით ტვირთის გატანის დროს ცხენი ორჯერ და სამჯერ ნაკლებ ძალას ხარჯავს, ვიდრე რიყის ქვის გზატკეცილზე და რვაჯერ ნაკლებს ვიდრე სრულიად გაუკეთებელ გზაზე. აქედგან აშკარაა, თუ რამდენად ხელსაყრელია კარგი გზები ტვირთის გადამზიდველთათვის და ამ ტვირთის პატრონისათვის. ტვირთი კი უმთავრესად შედგება იმ საქონლისაგან, რომელიც შემოაქვთ ან გააქვთ ქალაქიდან, და სწორეთ ეს ტვირ-

თი და მისი გადაშინდველნი არიან როგორც ნაკეთები ისე გაუკეთებელი გზების გამფუჭებელნი. ყველასათვის აშკარაა, თუ რა დღე ადგება ქალაქებში იმ გზებს, რომელნიც ბარგის სადგურისაკენ მიდის და რომელზედაც ხდება უმთავრესად ტვირთის გადაზიდვა. რა თქმა უნდა, უმჯობესი იქნებოდა, რომ ეს „გზის გადასახადი“ განაწილებოდეს გადატანილ ტვირთისა და გავლილი მანძილის მიხედვით, მაგრამ ეს მეტად რთული საქმეა და ძნელი განსახორციელებელი. ამიტომ ჯერ-ჯერობით ყველგან ჩერდებიან იმ მარტივ სისტემაზე, რომელიც მიღებულია ჩვენს პროექტში. ხოლო ამ ტვირთის სრულად გადასახად დაუდებელი დატოვება იქნება უსამართლობა რადგან მაშინ მთელი სიმძიმე გზების შეკეთებისა უმთავრესად ქალაქის იმ მცხოვრებთ დააწევბოდა, რომელნიც ძალიან ნაკლებ სარგებლობას ღებულობენ თვით ამ გადატან-გადმოტანის ოპერაციებიდან.

ამიტომ, როგორც განსაზღვრულ მიზნით შემოღებული გადასახადი, საფუთო გადასახადი მისაღებათ უნდა ჩაითვალოს და თუ მისი რაოდენობა არ იქნება იმდენათ საგრძნობი, რომ საქონლის ფასები ასწიოს და გააძვიროს, იგი მიზანშეწონილადაც უნდა იქნეს ცნობილი.

თუ ყოველივე ზევით მოყვანილი მოსაზრება აპართლებს ააეთ გადასახადს საზოგადოთ, მით უმეტეს მისაღებია იგი ჩვენთვის ამ ჟამად, ამ გარდამავალ ხანაში, როცა ჩვენი ქალაქები განიცდიან მწვავე ფანანსიურ კრიზისს, და ვიდრე ჩვენი ქვეყანა საერთოდ და კერძოთ ჩვენი თვითმართველობანი ნორმალურ კალაპოტში ჩადგებოდეს, უკანასკნელი საშუალებით უნდა მივეშველოთ თვითმართველობებს. ყველა ამ მოსაზრებით მმართველობის და თვითმართველობის კომისიამ საჭიროდ დაინახა თვითმართველობების შუამდგომლობათა კანონმდებლობითი გზით დაკმაყოფილება და შეიმუშავა ეს დეკრეტის პროექტი დამუშუნებელ კრებაში წარსადგენად. პრინციპიალურად შეიწყნარა რა საფუთო გადასახადის შემოღება, მმართველობის და თვითმართველობის კომისია შეეცადა რაც შეიძლება ნაკლები სიმძიმით დასწოლოდა იგი მცხოვრებთ. ამისთვის კომისიამ უარაჰყო ცალკე ერობებისათვის და ცალკე ქალაქებისათვის ხსენებული გადასახადების დადების უფლების მიცემა. ქალაქათაგანაც ეს უფლება ეძლევა მარტო რკინის გზაზე და ზღვის პირად მდებარე ქალაქებს და ისიც მხოლოდ იმ საქონელზე, რომელიც რკინის გზით, ან ზღვით შემოდის და გადის. რომ თვითმართველობები ნაჩქარევად არ დასწავებოდნენ შემოსავლის ამ წყაროს, კომისია დეკრეტის პროექტში აწესებს კვალიფიკაციურ ქვორუმს და ამ კვალიფიკაციურ ქვორუმის კვალიფიკაციურ ხმის უმეტესობას ამ გადასახადის შემოღების დასადგენად ქალაქის საბჭოს სხდომებზე. თვით გადასახადს კი სპეციალური დანიშნულება მისცა; იგი უნდა მოხმარდეს გზების და ხიდების შეკეთებას და გაყვანა-აგებას, რომ ამით გაადვილდეს საქონლის გადატან-გადმოტანა და ალებ-მიცემობის წარმოება და ამ გზით ანაზღაურდეს ის დანაკლისი; რომელიც შეიძლება მოჰყვეს, რამდენიმეთ მაინც, საფუთო გადასახადის შემოღებას.

ქრონიკა.

ქალაქთა კავშირში.

კომიტეტის ცირკულიარულად მიმართვის გამო 16 ივნისის თარიღით № 2974, ქალაქთა ფარგლების გამორკვევის შესახებ, სენაკის ქალაქის გამგეობამ აცნობა მთავარ კომიტეტს; ამ კითხვის საბოლოოდ გადაჭრა სენაკისათვის ფრიად საჩქაროა, ქალაქის საბჭომ, რომლის სხდომასაც დაესწრო ერობის გამგეობა მთელი შემადგენლობით 22 ივნისს გამოყო თავის წრიდგან სამი კაცისაგან შემდგარი კომისია და ერობის გამგეობამაც დანიშნა სამი წარმომადგენელი; ამ შერეულ კომისიას ორჯელ ჰქონდა სხდომა, მაგრამ სამწუხაროდ ქალაქის და ერობის წარმომადგენელნი ვერ შეთანხმდნენ და საკითხი ღიად დარჩა. ეხლა კი როგორც თქვენი ცნობიდგან სჩანს ამ კომისიაში მონაწილეობა უნდა მიიღოს შინაგან საქმეთა და მიწად-მოქმედების სამინისტროების წარმომადგენლებმა; ეს გარემოება უმეტველად ხელს შეუწყობს საკითხის დაჩქარებით გადაჭრას.

ქალაქის გამგეობა ამ იმედით თხოვს მთავარ კომიტეტს უშუამდგომლოს მას სათანადო სამინისტროში რომ დანიშნონ წარმომადგენელნი და აცნობოს როდის უნდა ელოდეს სენაკის გამგეობა ასეთებს.

შინაგან საქმეთა მინისტრის განკარგულებით, ქალაქ სენაკის საზღვრების გამოსარკვევად შემდგარ კომისიაში დანიშნა სენაკის მაზრის კომისარი, რაც ეცნობა ქალაქის გამგეობას ამა 30 ივნისს.

ქალაქთა კავშირის მოუვიდა ოზურგეთიდან შემდეგი დეპეშა: გთხოვთ გვიშუამდგომლოთ, დანიშნულ იქმნას წარმომადგენელი როგორც მიწად-მოქმედების ისე შინაგან საქმეთა სამინისტროდან, რომელიც გამოსარკვევს ქალაქის საზღვრებს, თუმცაღა ეს შეეხება ახლად აღორძინებულ ქალაქებს მარა ამ შემთხვევაში ოზურგეთსაც აქვს სადავო საკითხი ახლად შემოსაერთებელი უბნები, მთავრობის წარმომადგენლების ყოფნა საჭიროა მიწის მზომლების ჩამოსვლის დროს.

შინაგან საქმეთა სამინისტროს წარმომადგენელად ქალაქ ოზურგეთის საზღვრების გამოსარკვევად შემდგარ კომისიაში დანიშნა მ. მ. ს. იურისკონსულტი ვ. ქუთაფელაძე, რაც დეპეშით ეცნობა ქალაქის გამგეობას ამა 30 ივნისს.

ერობათა ცენტრალური ბიურო და უურნალი „კავკასიის ქალაქი“. საქართველოს რესპუბლიკის ერობათა ცენტრალურმა ბიურომ მიმართა ქალ. კავშირის მთავარ კომიტეტის თავმჯდომარეს შემდეგი თხოვნით: „ბიურომ გადასწყვიტა. მომავალი აგვისტოში მოიწვიოს ერობების წარმომადგენელთა კრება და წარუდგინოს მოხსენება და პროექტი ერობათა ცენ-

ტრის დაარსების შესახებ, მაგრამ ამ ცენტრის დაარსებამდისაც ბიურო ერთობ საჭიროდ და სასარგებლოდ სთვლის, თუ ადგილობრივი პერიოდული გამოცემა ყურადღებას მიაქცევს უკვე დაარსებული ერობების ცხოვრებამოქმედებას, და ამით საზოგადოებას გაუთვალსწინებს მათ მიზანს.

ამისთვის ბიურო დიდად გთხოვთ მიიღოთ თქვენის მხრივ შრომა და აღმოუჩინოთ საშუალება, რომ თქვენს ჟურნალში „კავკასიის ქალაქ“-ში, ადგილი ეძლეოდეს ყველა იმ კითხვებს, რომლებიც ერობებს შეეხებიან—იმ იმედით, რომ როდესაც ცენტრი უკვე დაარსდება, თქვენ უარს არ იტყვიეთ იმანაც მონაწილეობა მიიღოს მატერიალურად აღნიშნული თქვენი გამოცემის წინმსვლელობაში“.

ქალ. კავ. აღმასრულებელმა ბიურომ გადასწყვიტა მისცეს 2.000 მან. ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამ. საზოგადოებას, საქონელით ან ფულად, როგორც თვით საზოგადოება ისურვებს.

ქალ. სურამის მიერ ახლად მოწყობილ ქალქის აფთიაქს ქალ. კავ-შირმა დაუთმო მედიკამენტები შემდეგ პირობებით: ნახევარი მედიკამენტების ფასი ნაღდ ფულზე უნდა იქნეს შეტანილი და მეორე ნახევარი კი 2 თვის განმავლობაში უნდა იქმნეს გადახდილი.

სატეხნიკო განყოფილების მიერ განზრახული ტფილისსა და კოჯორს შუა საავტომობილო მოძრაობა მოწყობილ იქმნა; ამ ჟამად სატეხნიკო განყოფილებამ აღნიშნულ პუნქტებს შუა მოაწყო ორი ავტომობილი, თითო 40 მგზავრი მიყავს. ბილეთის ფასი ტფილისიდან კოჯორამდე—100 მან. და კოჯორიდან ტფილისამდე კი—75 მან.

სატეხნიკო განყოფილების მიერ ა.წ. 15 ივლისიდან გახსნილ იქმნა ასაშენებელი მასალის მექანიკური სახელოსნო, რომელიც მოთავსებულია ვერის დაღმართზე № 21 ყოფილი მოსტოვოვის სახელოსნოში.

ქალაქთა თვითმართველობაში.

საადგილ-მამულო კომისიის 1919 წ. 13. ივნისის სხდომაზე განხილულ იქმნა: აგრარული რეფორმის გავრცელება ქალაქის ფარგლებში და ქ-ნი ჯაიანის მამულის შექმნის საკითხი საბურთალოში, ქალაქის საჭიროებისათვის.

კომისია გაეცნო საერთოდ აგრარული რეფორმის საკითხის ისტორიას, გაეცნო აგრეთვე სამინისტროს და სხვა დაწესებულებების აზრს ამ საკითხის შესახებ, შემდეგ გადავიდა საანკეტო ფურცლის მუხლობრივი განხილვაზე და დაადგინა:

ერთხმად იქმნა მიღებული:

1 მუხლი საანკეტო ფურცლის საპასუხოდ: უნდა გავრცელდეს.

7 „ „ „ „ უნდა იქმნეს.

- 9 მუხლი საანკეტო ფურცლის საპასუხოდ: უფასოდ.
 15 " " " " ქალაქს.
 16 " " " " საკუთრებათ.

მცირე კამათის შემდეგ მიღებულია 3 ხმით, წინააღმდეგ ერთისა 2 მუხლის საპასუხოდ: გავრცელდეს ყველა ხასიათის მიწებზე. 3 მუხლმა გამოიწვია დიდი აზრთა გაცვლა-გამოცვლა, რის შემდეგ დაადგინეს ქალაქ ტფილისში მდებარე მიწები დაიყოს 4 კატეგორიათ. მეათე მუხლის საპასუხოდ ერთხმად მიღებულ იქმნა: უნდა გამოისყიდოს.

რაც შეეხება მუხლებს: 4, 5, 6, 8, 11, 12 13, 14 კომისიამ დაადგინა, რომ ამ მუხლების შესახებ არ იქონიოს მსჯელობა, რადგან მის ხელთ არ არის შესაფერი მასალები, ჩამ საკითხის ყოველ მხრივ გასაშუქებლად.

მეორედ ირჩევა საკითხი ქ-ნი ჯაიანის მამულის შექმნის შესახებ საბურთალოში, ქალაქის საჭიროებისათვის. კომისიამ ერთხმად დაადგინა: რადგან ქ-ნი ჯაიანის მამული ქალაქისათვის აუცილებელი საჭიროა, ეთხოვოს ქ-ნი ჯაიანს წერილობითი განცხადება შემოიტანოს საადგილ-მამულო კომისიაში, თუ რამდენს აფასებს ის თავის მამულს, პასუხი ჯაიანის მოეხსენოს მახლობელ სხდომაზე საჩქაროდ დადგენილების გამოსატანათ.

სიღნაღის ქალ. თვითმართველობაში. სიღნაღის ქალაქის თვითმართველობამ შუამდგომლობა აღძრა მთავრობის წინაშე, რათა მიეცეს მას უფლება ქალაქის აუცილებელ ხარჯების დასაფარავად გააწეროს მოქალაქეთ ერთდროული გადასახადი. ქალაქის ხმოსანთა დადგენილებით მცხოვრებნი უნდა გაიბეგრონ 300.000 მანეთით.

წინაგან საქმეთა მინისტრმა შუამდგომლობა აღძრა მთავრობის წინაშე ტფილის-სიღნაღ-თელავის შორის ტელეფონის ხაზის მოწყობის შესახებ. მოხსენებით განზრახულია ისარგებლოს კახეთის რკინის გზის სატელეგრაფო ხაზით, რომელსაც ჩამოემბება, ორი წყება ტელეფონის ნამბებისა.

ქუთაისის ქალაქის თვითმართველობაში, ერთი მილიონ მანეთის საქონლის შექმნა. ქუთაისის ქალაქის გამგეობა ამ ჟამად ქართველების-მიერ ქ. რასტოვში დაარსებული სააქციონერო საზოგადოების წარმომადგენლებთან მოლაპარაკებას აწარმოებს ქალაქის საჭიროებისათვის ერთი მილიონის საქონლის შექმნაზე, (ეს საქონელია: სახურავი ეესტი, ლურსმანი, შუშა, ქიქები და სხ.) ეს საქონელი ხელ-საყრელ ფასებში განაწილებული იქმნება მოქალაქეთა შორის ქუთაისის მომხმარებელი საზოგადოების „კოოპერაციის“ საშეალებით.

ქალაქის ავთიაქებში მოსამსახურეებმა ჯამაგირების მომატებაზე მოთხოვნილება წამოუყენა ქალაქის გამგეობას. ეს მოთხოვნილება განსახილველად და სათანადო დადგენილების გამოსატანად გადაეცა ქალაქის საბჭოს ფინანსიურ-საბიუჯეტო კომისიას.

ქალაქის საბჭომ ქალაქის მოსამსახურეების მოთხოვნებიდან ჯამაგირების მომატების შესახებ დაადგინა: ქალაქის თვითმართველობის ყველა დარგის მოსამსახურეების გარდა საბჭოს მიერ არჩეულ პირთა მოვამატოს ჯამაგირები ამა წლის წარსული თვის 15 აპრილიდან; მოსალოდნელი მომატების ანგარიშში ყველა დარგის თითოეულ მოსამსახურეს წარსულ თვის 15 აპრილიდან მიეცეს თვითურად 250 მანეთი. დაევალოს საბჭოს ფინანსიურ საბიუჯეტო და პირადი შემადგენლობის კომისიებს ქალაქის მოსამსახურეების კავშირის და ცენტრალური პროფესიონალური კავშირის სეკრეტარიატის წარმომადგენლებთან შეთანხმებით დღიდან ამ დადგენილებისა ორი კვირის განმავლობაში საბოლოოდ გამოიმუშავოს მოსამსახურეთათვის გადიდებული ჯამაგირის ნორმა.

რვა საათის სამუშაო დღე. ოფიციალურად გამოქვეყნდა ქუთაისის ქალაქის საბჭოს მიერ გამოიმუშავებული სავალდებულო დადგენილება 8 საათის სამუშაო დღის ცხოვრებაში გატარების შესახებ. ქალაქის გამგეობამ ეს სავალდებულო დადგენილება დაურიგა ამ დღეებში ყველა ქალაქის სამილიციო სამმართველოებს და წინადადება მისცა მათ სასტიკად, აღეყნონ თვალყური ყველა სახელოსნო და სავაჭრო დაწესებულებებში 8 საათის სამუშაო დღის დაცვას. 8 საათ. სამუშ. დღის ყველა დამრღვევი, თანახმად 29 ნოემბერის 1918 წელს მთავრობის მიერ გამოცემული კანონისა (29 მუხლი) სამართალში მიეცემა და დაისჯება ციხეში ჩაჯდომით ერთი კვირიდან ექვს თვემდე.

სოხუმის თვითმართველობაში. სოხუმის ქალ. თვითმართველობაში 1919 წელს ნაგარაუდევია შემოსავალი 1.830.806 მან. 91 კაპ. გასავალი 3.286.800 მან. დეფიციტი 1.455.994 მან.

ჭიათურის ქალ. თვითმართველობაში. შავი ქვის მრეწველთა ყრილობის დადგენილებით: მე-22-რე ყრილობამ დაადგინა: „იმ დაწესებულებების შესახებ, რომელნიც ქალაქის თვითმართველობას გადაეცემა მიეცეს ჭიათურის ქალაქის გამგეობას 1 კაპ. იმ გადასახადისაგან, რომელიც დაედება შავ-ქვას მრეწველთა საბჭოს სასარგებლოდ იმ პირობით, რომ როდესაც მრეწველთა ყრილობა შეამცირებს თავის სასარგებლოდ დადებულ გადასახადს, შემცირდეს ქალაქის სასარგებლოდ გადადებული კაპიტიკი, რომ ამ კაპიტიკის შემცირება ორჯერ ნაკლებათ ხდებოდეს, ვიდრე ყრილობისათვის დაწესებულ გადასახადისა“, საბჭომ განიხილა საბოლოო წინადადებები, რომელიც შემუშავებული იყო შერეული კომისიის მიერ, მრეწველთა საბჭოს და ქალაქის თვითმართველობის შორის. რეზოლიუციებში შეტანილია შემდეგი დამატებანი:

1) ქალაქის თვითმართველობას უნდა გადაეცეს საკუთრებათ ვაჭთა უმაღლეს დაწყებითი სკოლის ინსპექტორის ბინა და ეზო, სადაც ეს სახლია აშენებული, იმ შემთხვევაში თუ საბჭო შესაძლებლად დაინახავს თავის შენობათა სხვა ადგილზე აგებას და ამ ადგილის განთავისუფლებას.

2) კომისარიატის შენობები და მიწა, სადაც ეს შენობებია აგებული, რჩება შავი-ქვის საბჭოს საკუთრებად და გადაეცემა ქალაქს უსასყიდლოდ სასარგებლოდ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ქალაქსა და მრეწველთა საბჭოს შორის შეთანხმება მოხდა, რათა საერთოდ იყოლიონ მილიცია. უსასყიდლოდ სარგებლობა ქალაქს შეეძლება კომისარიატის შენობებით და ეზოთი იმ დრომდე, სანამ საბჭოს და ქალაქს შორის იქნება ხელშეკრულება საერთო მილიციის ყოლისა.

3) სალიკვიდაციაო ფული რაც უნდა გადაეცეს ქალაქიდან საბჭოს ყოფილ იმ მოსამსახურეთ, რომელნიც გაანთავისუფლებენ თავის ადგილს სიძაბუნის ანუ სიკვდილის გამო ინაწილებენ ურთიერთ შორის შავი-ქვის მრეწველთა საბჭო და ქალაქი კიათურა იმის მიხედვით, თუ სად რამდენი ხანი იმსახურა გასულმა მოსამსახურემ.

4) სიძაბუნის დასამტკიცებლად წარმოდგენილი უნდა იქნეს მოწმობა საბჭოსა და ქალაქის ექიმებისაგან ხელმოწერილი.

5) ქალაქი ლებულობს თავის თავზე ქალაქზე გადასულ დაწესებულებათა მოსამსახურეთა ჯამაგირებით დაკმაყოფილებას მიმდინარე წლის 1 ივანობისთვის.

6) საკითხი სასწავლებლის ეკლესიის შესახებ მოხსნილ იქმნეს.

განიხილა-რა ქალაქის საბჭომ აღნიშნული დამატებანი რეზოლუციებზე დაადგინა: ქალაქის საბჭო ლებულობს რეზოლუციების დამატებებს, რომელიც შეიმუშავა კომისიამ და დაამტკიცა მრეწველთა მე-XXII-რე ყრილობამ.

შავი-ქვის მრეწველთა საბჭოს ქონების ჩაბარება და ფაქტიური მიღება ამ ქონებისა მიენდოს გამგეობას და კომისიას, რომელშიდაც ხმოსნებიდან შევა სამი კაცი.

სესხის აღება. დეფიციტის დასაფარავად ქალაქის საბჭო საჭიროდ სცნობს აღებულ იქმნეს სესხი. სესხად საჭიროა აღებულ იქმნეს 1.000.000 მან.

საბჭომ დაადგინა: ნება მიეცეს გამგეობას აილოს დეფიციტის დასაფარავად და დაწესებულებათა შესანახად სესხი 1.000.000 მან. დეტალურ პირობების შემუშავებას ქალაქის საბჭო ანდობს გამგეობას.

ქალაქის ტერიტორიაზე აგრარული რეფორმის გატარების შესახებ თანახმად ქალაქის თავის მოხსენებისა ქალაქის საბჭომ ანკეტის ფურცლებზე აღნიშნულ კითხვებს გასცა სათანადო პასუხები, რომლებიც საბჭომ ხმის უმეტესობით მიიღო.

ეროვნულ დემოკრატიული ფრაქციის წარმომადგენლებმა განაცხადეს, რომ ისინი ასეთი რთული საკითხის, როგორცაა აგრარული რეფორმის ქალაქის ფარგლებში გატარება წინასწარ ფრაქციაში განხილვამდე საბჭოში მის განხილვას სცნობენ მიუღებლად. ამისთვის თავს იკავებენ აღნიშნულ საკითხის გადაწყვეტაში. მასთან განაცხადეს, რომ ისინი წარმოდგენენ ქალაქის საბჭოში ფრაქციის განსაკუთრებულ აზრს.

ლანჩუთის თვითმართველობაში

იენისის 8 სხდომაზე მიღებულ და დამტკიცებულ იქნა შემდეგი ციფრები ხარჯთ-ალრიცხვისა: ფეხზე მოვაჭრეებზე გადასახადი 200 მან. (§ 2 მ. 6), შემოსავალი ქალაქის აბანოდან 4.000 მან. (§ IV მ. 3), ქალაქის აფთიაქიდან 6.000 მან. (§ IV მ. 4), გადასახადი სანახაობაზე და გასართობებზე 2.500 მ. (§ V), დახმარება ქალაქის მილიციის შესანახად 38.896 მან. 52 კაპ. (§ VI მ. 1) სახალხო განათლებაზე ადგილობრივი სკოლების შესანახად დახმარება მთავრობიდან 135.766 მ.—შემოსავალი სწავლის ფულიდან 46.961 მან. (§ VI მ. 1). ჯარიმა, პენსია და სხვა 2.000 მ. (§ VII მ. I) საფუთო გადასახადი 120.000 მან. (§ VIII), გასული წლიდან გადმოცემული სასურსათო ვალი სხვა და სხვა დაწესებულებებზე და პირებზე 35.396 მ. 30 კ., გასავლის დარგები: ქალაქის მოურავს 16.500 მან. (§ I მ. ა), მის ამხანავს 11.500 მ. (§ I მუხ. 1 ბ.) საბჭოს და გამგეობის მდივანს 10.600 მან. (§ 1 მ. II ა.), რეგისტრატორს 5.366 მან. 67 კ. (ბ.), მანქანაზე მომუშავეს 3.500 მ. (გ.), შტატი დაარსდა იენისის 1) საკანცელარიო და სამეურნეო ხარჯები 2.000 მან. (დ) ყურნალები და ვაზეთები 1.350 მ. (ე), ბუხჰალტერს 7.500 მან. (მ. 3), ქალაქის აგენტს 6.800 მან. (მ. 4), ტენნიკოსს 8.273 მ. 3 კ. (მ. 6), სამეურნეო ნაწილის გამგეს 5,400 მან. (მ. 6), მუსიკის მასწავლებელს 8,100 მ. (მ. 7), ბინას ქალაქის გამგეობისთვის 2.400 მ. (მ. 8 ა), გათბობა და განათება გამგეობის ბინისა 2.800 მ. (მ. 8 ბ.), წვრილი შეკეთება ბინის 300 მან. (გ.), თვითმართველობის დარაჯს 6.264 მ. (დ), ქალაქის საწყობებს ქირა 2.000 მ. (გ.), ქალაქის საქმეებზე წასვლა-მოსვლაში 6.000 მან. (მ. 9).—მეორე კლასის ბილეთი რკინის გზაზე და 75 მან. დღიური), სახალხო განათლებაზე 203.897 მან. 3 კაპ. (§ 11), ქალაქის მილიციას 77.793 მ. 3 კ. (§ 111), ქალაქის გამიჯვნა და წინასწარი მუშაობისათვის 60.000 მან. (§ IV მ. 1), განათება ქალაქის 36.000 მან. (§ IV მ. 2)— გზების და ხიდეების შეკეთება 50.000 მან. (§ IV მუხ. 3), ბაქტერიოლოგიურ კაბინეტის შენახვა 20.000 მ. (§ V მ. 1), შეითალ ფერშალს 8.400 მან. (მ. 2), ქალაქის დროვის შენახვა 6.000 მ. (მ. 3), ქალაქის აბანოს შენახვა 13.500 მან. (მ. 4.), შენახვა და შეკეთება ქალაქის შენობისა 5.000 მან. (§ VI), ვალები, 47.979 მ. 25 კ. (§ VII მ. 1), გადასახადი სარგებელი 300 მ. (§ VII მ. 2), თვითმართველობისთვის და სკოლებისთვის ინვენტარის შეძენა 54.175 მ. (§ VIII მ. 1), მოულოდნელი ხარჯები 10.000 მ. (§ VIII მ. 2), რადგანაც ქალაქთა კავშირი მეტად აგვიანებს ქალაქის გეგმის გადაღებას, ამიტომ გამოძებნილ იქნას კერძო ინჟინერი ან ტოპოგრაფი, რომელიც ქალაქთა კავშირის პირობებში დათანხმდება ქალაქის გეგმის გადაღებას.

აღძრულ იქნას შუამდგომლობა მთავრობის წინაშე რათა საფუთო გადასახადი ვადიდებულ იქნეს ერთ შაურამდე.

ოზურგეთის თვითმართველობაში.

ხარჯთ-ალრიცხვის დამტკიცება.

საბჭომ დაამტკიცა ამა 1919 წლის შემოსავალ-გასავლის ხარჯთ-ალრიცხვა როგორც შემოსავალი, ისე გასავალი მიმდინარე წელში ნავარაუდევია 828.792 მ.

შემოსავალი: შეფასებითი გადასახადი ძველი წლებიანი 64.489 მან. ეაქრობა-მრეწველობისაგან 30.350 მ. ძალიანი ქალაღდების, საბუთების წარდგენა და დამტკიცება 100 მ., ქალაქის მამულებიდან შემოსავალი 29.023 მ., ქალაქის მუნიციპალური დაწესებულებიდან 472.000 მ., დახმარება და ხარჯების ანაზღაურება 228.430 მ., სხვა და სხვა ხარჯები 4.300 მან., სულ კი 828.792 მან.

გასავალი: ქალაქის თვითმართველობის შენახვა 137.606 მ., მილიციის შენახვა 75.840 მ., ცეცხლის მქრობელი რაზმის შენახვა (იარაღების შექმნა) 5.000 მან., ქალაქის კეთილმოწყობილება: ქუჩების შეკეთება, ხიდების გაკეთება, ჭაობების გაშრობა და სხ. 137.340 მ., ქალაქის მუნიციპალურ დაწესებულებათა შენახვა 224.800 მ., სახალხო განათლება 143.492 მან., საეკიმო, საბეითალო და სანიტარული განყოფილება 21.500 მ., ქალაქის მამულებზე შეწერილი სახელმწიფო გადასახადების გადახდა 420 მ., ქალაქის მამულების შენახვა 1.120 მ., ვალების გადახდა 18.130 მან., სხვა და სხვა ხარჯები 63.540 მან., სულ გასავალი 828.792 მან.,

ოზურგეთის ქალაქის საბჭომ მოისმინა გამგეობის მოხსენება რკინის გზის გაყვანის შესახებ ოზურგეთიდან სად. ნატანებამდე და მიიღო რა მხედველობაში: 1) რომ ოზურგეთ-ნატანების რკინის გზა არის ერთად-ერთი საშუალება, რომელიც ააყვავებს ჩვენი ყოვლად ჩამორჩენილი კუთხის ვაჭრობა-მრეწველობას, სასოფლო მეურნეობას და ასწევს და გაზრდის საწარმოვო ძალთა დამოკიდებულებას და 2) რომ იმ ფინანსიური კრიზისის გამო, რომელშიაც დღეს იმყოფება საქართველოს რესპუბლიკა, მთავრობის ხაზინისათვის ძნელია რკინის გზის გაყვანისათვის საჭირო ხარჯების ვაღება, ერთხმად (2 თავი დაიჭირა) დაადგინა: მთელი რკინის გზის ხაზის გასაყვანათ საჭირო შავი მუშაობის შესრულება ქალაქის საერთო კომლთა რიცხვის მიხედვით წილხთომილად სავსებით იკისროს ქალაქის თვითმართველობამ.

ქალაქ რედუტ-კალეში.

ქალაქ რედუტ-კალეში დაარსდა ქალაქის თვითმართველობა, ქალაქის თავად არჩეულ იქნა ხმოყანი ნაფიცი ვეკილი მიხეილ ალექსანდრეს-ძე საბახტარიშვილი.

სამბტრედია უკან იხევს.

ქალაქთა კავშირის მთავარ კომიტეტს მოუვიდა ასლი სამტრედიის ცენტრალურ უბნის მცხოვრებთა დელეგატების კერძო ვექილის ბესარიონ დავითის ძე ფარცვანიას, აქიმის რაჟდენ ივანეს ძე ნანეიშვილის და კომერსანტის გიორგი მახარობელის ძე სიხარულიძის მოხსენებისა, რომელიც წარუდგინა ამ დელეგაციამ რესპუბლიკის მთავრობას.

მოხსენების ავტორები შუამდგომლობენ, რომ ქალაქი სამტრედია ისევ სოფელთა რიცხვში გადარიცხონ.

როგორც მოხსენებიდან ჩანს და კავშირის თავმჯდომარესთან სიტყვიერი მოლაპარაკების დროსაც გამოიჩინა, „გასოფლებისაკენ“ მისწრაფების მთავარი საბუთი არის ახალი ქალაქის ქონებრივი ხელმოკლეობა.

დელეგატების აზრით, ერობათა და ქალაქთა საქმიანობა არ განსხვავდებიან; მით უმეტეს სამტრედია წარმოადგენს წვრილ სამეურნეო მხარეს და ასეთ მხარეში უფრო ნაყოფიერათ იმუშავენს ერობა ვიდრე ქალაქის თვითმართველობა. მიზეზად ასეთ თხოვნისა, — სამტრედიის მოქალაქეთა ჯგუფი — ასახელებს ქალაქის ფარგლებში მდებარე განაპირა სოფლების ჩამოშორებას და მთელი ქალ. ხარჯის ცენტრის მცხოვრებ მოქალაქეებზე განაწილებას, რასაც ის ვერ შესძლებს. აღნიშნავენ აგრეთვე ქალაქის ცუდ ფინანსიურ მდგომარეობას, აუარებელ ხარჯებს, მოსამსახურეთა შტატის შესანახად, მის დიდ დავალიანებას, ქალაქის გარეგნულ მოწყობილობის ყურადღების მიუქცევლობას, მათ უმოქმედებას, ანტი-სანიტარულ მდგომარეობას, ქუჩების სიბნელეს, ქონებისადმი დაუდევრობას, ქალაქის თვითმართველობის მიერ ყოველივე საქმის ოჯახურად წარმოებას, — რაიც საქმეს ძლიერ ვნებს, გადასახადების შემოუფსვლელობას, — ვინაიდან მას ჯეროვან ყურადღებას არ აქცევს თვითმართველობა და სხვა და სხვა.

ჩვენ არ ვიცით, რამდენათ მართალი არიან მოხსენების შემდგენლები ქალაქის თვითმართველობის მოღვაწეობის დახასიათებაში და დაფასებაში, მაგრამ ერთი ყველასათვის აშკარა უნდა იყოს: არა თუ ახლად აღორძინებულ პატარა ქალაქებს, ისეთს ბუმბერაზსაც კი, როგორიცაა ტფილისი, ძალიან უჭირს და უძნელდება მეურნეობის მოწყობა და წარმართვა ამ გარდამავალ ხანაში უჭირს საქმე ქუთაისს, ფოთს და სხვ.

ამიტომ უსამართლობა იქნება სამტრედიას მოვთხოვოთ, ყველაფერი სათანადო დონეზე ქონდეს მოწყობილი.

ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ამას არცა აქვს გადამწყვეტი მნიშვნელობა მომხსენებელთათვის და მათი მოხსენებიდანაც ჩანს, სად არის მთავარი კვანძი. მათ აშინებთ ის გარემოება, რომ ქალაქის ხარჯები უმთავრესად ცენტრალური ნაწილის მცხოვრებთ ანუ უკეთ ვთქვათ ამ ნაწილში ქონების და სავაჭროების პატრონებს დააწვებათ, ეს მართალია და ბუნებრივიცაა. სამტრედიელ მქონებელთა ჯგუფის მდგომარეობას კიდევ უფრო ამწვავებს

მეორე გარემოება. როგორც იმათი მოხსენებიდან ჩანს, ქალაქზე მოწერილ განაპირ უბნებს უკვე განუცხადებიათ სურვილი ქალაქზე ჩამოშორებისა. ამ მეორედ გარდა მოსალოდნელ გადასახადებისა აშინებს მომავალ მიწის რეფორმა. ეს ამცირებს გადამხდელთა რიცხვს, რაც რა თქმა უნდა, არა ხელსაყრელია ცენტრის მცხოვრებთათვის.

ჩვენ არ გვინდა პოლემიკა გავმართოთ, მოხსენების ავტორებთან, მაგრამ არ შეგვიძლია არ შევნიშნოთ, რომ ყოველივე მოხსენებულიდან აშკარად სჩანს მათი სურვილი გადასახადების თავიდან აცილებისა. ეს არის მთავარი მოტივი. ვიმეორებთ, ეს ბუნებრივია, მაგრამ სხვა კითხვაა თუ რამდენათ საპატიოა ამათი შუამდგომლობა საზოგადოებრივი და სახელმწიფოებრივი თვალსაზრისით.

ჩვენ გვგონია რომ ამ მხრით ვერ არის საკმაოდ დასაბუთებული მოხსენება. ამ აზრის დასაბუთებას ჩვენ წარვუდგენთ მკითხველებს შემდეგ ნომერში. აქ კი გამოვსთქვამთ ერთ სურვილს; ნუ აჩქარდებიან სამტრედიელები, ნურც ცენტრი და ნურც განაპირა უბნები. ყველაფერი ავწონდავწონოთ და შემდეგ მივიღოთ საბოლოო დადგენილება. ამასვე ვურჩევთ სხვა პატარა ქალაქებსაც. ნუ დაივიწყებენ, რომ ფართო თვითმართველობის უფლება დიდი განძია, დიდი იარაღია კულტურული ცხოვრების წინ წასაწევით და ნუ გაუშვებენ ხელიდან მას წარმავალი ინტერესების დაცვის სურვილით გატაცებულნი.

შ რ ო მ ი ს ბ ი რ ჟ ა

ტფილისის ქალაქის შრომის ბირჟა. ტფილისის შრომის ბირჟასთან განზრახულია კინო-თეატრის გახსნა. თეატრთან იქმნება მოწყობილი ფინჯანი ჩაი და სასადილო; შემოსავალი გადაიდება ბირჟასთან არსებულ უმუშევართა საჩაიეს სასარგებლოდ.

მაისის განმავლობაში (24 სამუშაო დღე) შრომის ბირჟამ მოახდინა 1:010 უმუშევართა რეგისტრაცია, აქედან—813 მამაკაცი და 197 დედაკაცი. ჩაწერილი უმუშევრები თვის განმავლობაში 4.084-ჯერ მივიდნენ ბირჟაში. მუშები დაყოფილია შემდეგ კატეგორიებათ: დახელოვნებული მუშები 229 კ., სამოვაჭრეები 37 კ.; ტრანსპორტის მუშები—31 კ.; პირადი წამსახურის—191 კ., სამეურნეო მუშაობა—2 კ.; კონტორისა და კანცელარიის მოსამსახურენი—136 კ., თავისუფალ პროფესიის—32 კ., ჰვიგიენა—23 კ., შავი მუშა—32 კ.; და სხვა 5 კ.; ამავე ხნის განმავლობაში აღვილი იშოვა 126 უმუშევარმა ან ჩაწერილთა 12, 4% ვინც უკვე მუშაობს, ისინი შემდეგ კატეგორიებათ დაიყოფიან: დახელოვნებული მუშები—36 კ., ან დახელოვნებულ ჩაწერილ მუშათა 16%, ტრანსპორტის მუშები—2 კ., ე. ი. 6, 4%, პირფარეშობის—34 კ., აქედან ქალი 20 ე. ი. 17,8% კონტორი-

სა და კანცელარიის 7 კაცი. მისი 5% თავისუფალი პროფესიისა 5 კაცი, ე.ი. 16% შავი მუშა 42 კაცი, ე.ი. 13%.

შრომის ბირჟასთან არსებულმა უმუშევართათვის დამხმარე კომისიამ შემდგომ მოწოდებით მიმართა ქუთაისის ქალაქის გამგეობას. მიმდინარე წლის მარტის თვიდან მეტის-მეტად მწვავე ხასიათი მიიღო უმუშევრობამ მაისის უკანასკნელ რიცხვებში ქუთაისის ქალაქის შრომის ბირჟაში ითვლებოდა 1.400 კაცამდე უმუშევარი. ეს მაშინ, როდესაც არავითარი საშუალება არ არის მათი დაკმაყოფილებისა იმ მხრივ, რომ სამუშაო აღმოუჩინოთ, ამის გამო შრომის ბირჟის პარიტეტულმა კომიტეტმა შეჰქმნა კომისია საზოგადოებრივ და მუნიციპალურ დაწესებულებათა წარმომადგენლებისაგან. ამ კომისიას დაავალა ეზრუნა უმუშევართა დამხმარე ფონდის შესაქმნელად. პირველივე სხდომაზე კომისიამ გაუწია რა ანგარიში არსებულ მდგომარეობას, აუცილებლად სცნო შექმნა ისეთი ფონდისა, რომლიდანაც შესაძლებელი იქმნება ნივთიერი დახმარების აღმოჩენა უმუშევრებისათვის და დაასახელა ამ მიზნის მისაღწევად შემდეგი საშუალებები: 1) ვინაიდან საჭიროა არსებობდეს ერთნაირი მუდმივი წყარო, რომელიც შეიძლება მიმდინარე და ყოველ დღიური დახმარებათა საშუალებათ გადაიქცეს, სთხოვოს ქალაქის საბჭოს, რათა ქუთაისში არსებულ გასართობებს, როგორც არის თეატრები, კლუბები, სინემატოგრაფი, ცირკი და სხვა ასეთები, დაადოს უმუშევართა სასარგებლოდ შემოსავლის კვალობაზე 1% გადასახადი. 2) სთხოვოს ქალაქის საბჭოსვე, რადგანაც ეს განსაკუთრებული საქმეს და ისიც ფრიად საჭირო და აუცილებელს უნდა მოხმარდეს, დართოს ხსენებული კომისიას ნება რათა მოაწყოს უმუშევართა დღეები—სამი დღე მაინც, ამ დღეებში კი ყულაბებით ფულების მოკრება, ქალაქის ბაღში სეირნობის გამართვა, თეატრები, კლუბები, სინემატოგრაფებში წარმოდგენების და საღამოების მოწყობა, რომლიდანაც შემოსავალი განთავისუფლებული უნდა იქმნას ყოველივე გადასახადისაგან. 3) სთხოვოს ქალაქის საბჭოს გადასდოს უმუშევართა ფონდის ძირითადი თანხის შესაქმნელად ერთდროული თანხა, რამდენსაც ის შესაძლებლად დაინახავს.

ზემო მოხსენებული საშუალებებით კომისია ფიქრობს შეაგროვოს ის თანხა, რომელიც შეიძლების და გვარად დახმარებას გაუწევს უმუშევრებს და დარწმუნებული ამასში, კომისია იმედოვნებს რომ დაადისტურებს წარმოდგენილ დადგენილებებს და თვითონაც მიიღებს ზომებს მათი ცხოვრებაში გასატარებლად.

31 მაისამდე შრომის ბირჟაში ჩაეწერა 536 უმუშევარი. გაიგზავნა სამუშაოზე 16 კაცი. წინა თვეებიანად 1 ივნისისათვის დარჩენ უმუშევართ 1.372 კაცი. მდგომარეობა ძლიერ გამწვავებულია და მოითხოვს გაუმჯობესებას.

შრომის ბირჟის კომიტეტის სხდომაზე გადაწყდა შედგეს კომისია, რომელიც ჩაუდგება სათავეში უმუშევართა დახმარების საქმეს და მოავა-

რებს მას. ამ კომისიაში მოწვეულ უნდა იქმნენ ქალაქის თვითმართველობის ერობის, ვაჭარ-მრეწველთა საბჭოს, მუშათა პროფესიონალურ კავშირების, კოოპერატივების თითო წარმომადგენელი.

გადაწყდა აგრეთვე მოწვეულ იქმნას თათბირი ქალაქის, ერობის, ვაჭარ-მრეწველთა საბჭოს, მუშათა კავშირების წარმომადგენლებისაგან სა-
მუშაოების აღმოსაჩინად და უმუშევრობის მოსაგვარებლათ.

საქართველოს რესპუბლიკის დაფუძნებელ კრებაში.

დამფუძნებელმა კრებამ გამოსცა დეკრეტი შესახებ ტფილისის ქალაქის თვითმართველობისათვის ათი მილიონი მანეთის სესხის მიცემისა. ტფილისის ქალაქის თვითმართველობას მიეცემა ხაზინიდან სესხად ათი მილიონი მანეთი ათი წლის ვადით. ქალ. თვითმართველობამ წლიურად 5% სარგებელი და ერთი მილიონი თავნი უნდა გადაიხადოს. ამ სესხის უზრუნველსაყოფლად მთავრობის მიერ მიღებულ უნდა იქნეს გირაოდ ქალაქის უძრავი ქონება. სესხის გასაცემად დამფუძნებელმა კრებამ დაადგინა, გაეხსნას მთავრობას ათი მილიონი 26. კრედიტი.

დეკრეტი საქართველოს საერობო დაწესებულებათა შესახად 7.069.126 მანეთის ვადებისა. 1) გაღებულ იქნეს სახელმწიფო ხაზინიდან შვიდი მილიონი სამოცდაცხრა ათას ას ოცდაექვსი (7.069.126) მანეთი საქართველოს იმ საერობო დაწესებულებათა შესახად, რომელიც შინაგან საქმეთა სამინისტროს უწყებაში ირიცხება და ერობას ჯერ არ გადასცემია. 2) დაევალოს შინაგან საქმეთა მინისტრს შეადგინოს პირველ მუხლში მოხსენებულ დაწესებულებათა ხარჯთ-აღრიცხვა, რომელიც შეტანილ უნდა იქმნეს უწყების საერთო ხარჯთ-აღრიცხვა. 3) დეკრეტი ესე შედის ძალაში დღიდან მიღებისა დამფუძნებელ კრების მიერ.

მ თ ა ვ რ ო ბ ა შ ი.

სესხი ჭიათურის თვითმართველობას. მთავრობამ დაადგინა; კანონ-პროექტი ჭიათურის ქალაქის თვითმართველობისათვის ერთი მილიონი მანეთი სესხის მიცემის შესახებ მიღებულ იქმნას და გადაეცეს დამფუძნებელ კრებას.

საფუთო გადასახადის გადიდება. კანონ-პროექტი ქ. ჭიათურის სასარგებლოდ შავ-ქვავზე დაწესებულ საფუთო გადასახადის გადიდებისა (ერთი კაპეიკის ნაცვლად ორი კაპეიკი) მოწონებულ იქმნას და გადაეცეს დამფუ-

ძნებელ კრებას. იმ შემთხვევაში თუ ქალაქი მომავალში შემოიღებს საფუ-
თო გადასახადს ყველა ქალაქში შეტანილ და გატანილ საქონელზე შავი-
ქვა განთავისუფლებული უნდა იქმნეს ხელმეორე გადასახადისაგან.

ქრობათა თვითმართვალობაში

**ტფილისის სამაზრო თვითმართვალობაში 1919—20 წლის ხარჯთ-
ალრიცხვა.** 29 მაისის სხდომაზე ტფილისის მაზრის ერობის გამგეობის სხდო-
მამ მოისმინა მოხსენება შემოსავალ-გასავლის ხარჯთ-ალრიცხვის შესახებ
1919—20 საბიუჯეტო წლისათვის—აგრონომ ქურდიანისა. ძირითადი დე-
ბტულებანი მოხსენებისა შემდეგია:

წვირლ საერობო ერთეულების არჩევნები. წვირლ საერობო ერთე-
ულების არჩევნები მთელს მაზრაში, გარდა ალბულახის რაიონისა უკვე
დასრულდა. ალბულახის რაიონში კი არჩევნები თიბათევში შესდგება.

სათემო გამგეობა. უკვე აირჩიეს სათემო გამგეობა შემდეგ სათემო-
ებში (მაზრის ერობის შემადგენელ წვირლ ერთეულებში): მანგლისში, მარ-
ტყოფში, სართიჭალაში და საგარეჯოში.

1) მთელი მაზრა იყოფა სამ აგრონომიულ რაიონათ: გარეთ კახეთი,
მანგლისისა და ტფილისის რაიონები.

თვითოეულ რაიონში არის აგრონომი, ინსტრუქტორი და ორი გამგე-
სამეურნეო იარაღთა საწყობებისა.

2) გასულ საბიუჯეტო წლის დამატებით, საჭიროა მოწვეულ იქნეს
გარეთ-კახეთის რაიონისათვის ინსტრუქტორი, რომელსაც მუდმივი ბინა
ექმნება სოფელ მარტყოფში და თვით აგრონომიულ განყოფილებისათვის
საქმის მწარმოებელი.

3) თითო რაიონში არსდება ორი საჩვენებელი მიდორი, სულ; მაშა-
სადამე ექვსი, შემდეგ პუნქტებში: სოფ. საგარეჯოში, მარტყოფში, ასუ-
რეთში, მანგლისში, ავჭალაში და ალბულახში. იმავე პუნქტებში იმართება
სამეურნეო მანქანების საწყობები.

4) არსდება მთელი მაზრისათვის ერთი ხეხილის სანერგე, რისთვისაც
ერთდროულათ საჭიროა 70.700 მანეთი, და ყოველ წლიურათ 26.600 მან.

5) საქონლის გაუმჯობესება მიზნობილი ექმნება აგრონომიულ გან-
ყოფილებებს მსგავსად ზოგიერთ რუსეთის ერობებისა.

გამგეობამ მიიღო და დაამტკიცა აგრონომ ი. ქურდიანის მოხსენება
მცირე ცვლილების შეტანით, რომლის მიხედვითაც გასავლის ჯამი უდრის
560.375 მან. ხოლო შემოსავლის 47.000 მანეთს.

თელავის სამაზრო ერობაში. ერობის გამგეობამ მაზრის ყველა რაი-

ონებში ადგილობრივ მოაწყო საადგილ-მამულო კომისიები, რომლებმაც უნდა ცხოვრებაში გაატარონ აგრარული რეფორმა.

კრედიტის თხზვნა. თელავის სამაზრო ერობამ შუამდგომლობა აღძრა მიწად-მოქმედების მინისტრის წინაშე, რათა გაეხსნას მას საჭირო კრედიტი ველურ მცანარეთა წამლების დასამუშავებელ და მცენარეთა შესაგროვებლათ განსაკუთრებით მცენარე „ბელადონასი“.

ქუთაისის სამაზრო ერობის გამგეობამ მიიღო რა მხედველობაში სანოვაგის სიძვირე, წყალტუბოს მინერალური წყლებთან გახსნა საკუთარი ფურნე, საიდანაც აბანოზე მომსვლელთ ერთობ შეღავათიან ფასებში დაეთმობათ ჯერ-ჯერობით ჭადი და შემდეგ თუ მოხერხდა პურიც.

ქუთაისის მაზრაში უკვე რამდენიმე ალაგას ერობამ გახსნა თუ შილო თავის მზრუნველობის ქვეშ აფთიაქები.

ამჟამათ მაზრისათვის უკვე არსებობს სააფთიაქო საწყობი; რომელიც დანიშნულებისამებრ მიაწვდის ყველა საერობო აფთიაქებს საჭირო მედიკამენტებს და ნივთებს. საწყობში შექმნილი დაგვარათ რიგიანათ. არის საქმე დაყენებული.

საქარვეთლოს პარლამენტის 28 ივნისის 1914 წლის კანონის თანახმად ფონდის მიწებს ანაწილებს გლეხებში სარაიონო კომისია, რომელიც სამინისტროს განკარგულებით უნდა აირჩიოს სარაიონო თათბირმა. თათბირს იწვევენ სამაზრო ერობები და სადაც ასეთები არ არის, სამაზრო საადგილ-მამულო გამგეობა. ქუთაისის მაზრის ერობამ უკვე ყველა რაიონებში აირჩია სარაიონო კომისიები და ისინი შეუდგნენ მუშაობას.

რაჭის ერობაში. რაჭის ერობა ეს მესამე თვეა რაც არსებობს. მიუხედავად ამისა, რომ აქ არჩევნები გვიან მოხდა ერობის მუშაობას წინსვლა ემჩნევა. ერობამ მიაწოდა საცვლები, რაც შესაფერ. ფასებში შეიძინეს მცხოვრებლებმა, ჩაიბარეს საავადმყოფო ექიმ-ფერშლებით, რომლებიც უკმაყოფილო იყვენ ჯამაგირების მიუღებლობით, განაახლეს საავადმყოფო, მოიტანეს აუარებელი მედიკამენტები, გახსნეს რამოდენიმე ალაგას საექიმო პუნქტები და აფთიაქები, შეუდგნენ გზების კეთებას და სხვა და სხვა.

სენაკის სამაზრო ერობაში. სენაკის სამაზრო ერობის მე II მორიგ ყრილობამ განიხილა ერობის ექვსი თვის მოქმედების და ხარჯთ-აღრიცხვის ანგარიშები და მიიღო რა მხედველობაში ის გარემოება, რომ „ერობის არსებობა და მუშაობა ისეთ პირობებში, როცა მას დაკისრებული აქვს ხალხის აუარებელი საჭიროებათა დაკმაყოფილება და ამისათვის კი დღემდე მას არავითარი განსაზღვრული შემოსავალი არ გააჩნია, რაც ყრილობის აზრით დაუშვებელია დაადგინა: მიმართოს გამგეობის საშუალებით დამფუძნებელ კრებას, როგორც რესპუბლიკის უზენაეს კანონმდებლობითი ორგანოს, შესაფერი შუამდგომლობით.

თანახმად ამ დადგენილებისა სენაკის სამაზრო საერობო გამგეობა შუამდგომლობს დამფუძნებელ კრების წინაშე პირველ რიგში, ან და რაც

შეიძლება დაჩქარებით, გამოირკვეს და დამტკიცდეს საერთოდ ერობათა საბიუჯეტო უფლება, ურომლისოდ შეუძლებელია არამც თუ ერობათა ფინანსური მდგომარეობის მოწესრიგება, არამედ მათი აწინდელი არსებობაც.

კერძოდ გამგეობა სთხოვს დამფუძნებელ კრებას სპეციალური კანონის საშუალებით ახლავე მიიღოს ზომები ერობათა თანხების გასაძლიერებლად, რისთვისაც მიეცეს ერობებს უფლება საფუთო და სხვა გადასახადების შემოღების თანახმად იმ წესებისა, რომელთა გამომუშავებას ინებებს ამ მოკლე დროში დამფუძნებელი კრება. მასთან იმ ერთდროულ გადასახადიდან, რომლის პროექტი მთავრობას, მზათ აქვს დამფუძნებელ კრებისათვის წარსადგენად, უნდა დაეთმოს ერობებს არა ნაკლები 40 პროცენტისა.

დამფუძნებელი კრება, ყოველ ექვს გარეშეა, მთელ რეალურ გადასახადებს დაუთმობს ერობათა თვითმართველობებს, მაგრამ ვინაიდან ამ გვარ გადასახადების უმეტესობა თხოულობს მიწების ხელ-ახლა გადაფასებას დღევანდელ პირობების კვალობაზე, რასაც დიდი ხანი და დრო დასჭირდება, დღეს კი მდგომარეობა დაყოვნებას არ ითმენს, ამიტომ გამგეობა სრულიად დარწმუნებულია რომ დამფუძნებელი კრება ეხლავე შეიმუშავებს შესაფერ ზომებს. გამგეობა თავის ვალზე რაცხს მიმართოს საქართველოს რესპუბლიკის დამფუძნებელ კრებას თხოვნით: დართოს მან ნება შინაურ იძულებითი ხასიათის გრძელ ვადიანი სესხის აღების მაზრის მცხოვრებთაგან ერთი მილიონი მანეთის რაოდენობის 12⁰/₀ სარგებლით შკოლების საჭიროებისათვის.

ერობის გამგეობამ გადაწყვიტა 20 ამა იენისიდან გახსნას ახალ-სენაკში სახალხო სკოლების მასწავლებელთათვის თვე ნახევრიანი კურსები სავალდებულო სმენილები, რომლებსაც უკვე დაეგზავნა სათანადო მოწერილობანი, მიიღებენ ერობიდან საჭირო ხარჯს. კურსებზე დასწრება შეუძლიათ სხვა მსურველებსაც.

საექიმო-სასანიტარო განყოფილების მუშაობა: სანამ სამაზრო ერობა მოეწყობოდა, სენაკის მაზრაში არსებობდა მხოლოდ ორი საავადმყოფო—აბაშაში და ნაოლაღევში, აგრეთვე ორი საფერშლო პუნქტი ნაქალაქევი და სალხინოში. თანახმად სამაზრო ერობის კრებისა, მაზრა დაყოფილ იქმნა 8 საექიმო უბნებად: ახალი-სენაკის, ძველი-სენაკის, აბაშის, ნაქალაქევის, ბანძის, ნაოლაღევისა, მარანის და სალხინოს. დადგენილ იქმნა ქ. ახალ-სენაკში სამაზრო საავადმყოფოს გახსნისა, აბაშაში მისი გაფართოება და სხვა უბნებში კი დაარსება სოფლის საავადმყოფოებისა. თანახმად ამ დადგენილებისა ერობის გამგეობამ გახსნა ქ. ახალ-სენაკში 20 საწოლიანი საავადმყოფო, ბანძაში—12 საწოლიანი, გაფართოვა რამოდენიმედ ნაოლაღევის და აბაშის საავადმყოფოები და აგრეთვე მიიღო ზომები დანარჩენ რაიონებში საავადმყოფოების გახსნისა. რაც შეეხება საუბნო ექიმებს,

ეს უკანასკნელნი მოწვეულნი ექმნენ ერობის დაარსებისთანავე და მას აქეთ მუშაობენ თავიანთ ალაგებზე. ისპანიური სენის და პარტახნიანი ტიფის მძინვარების დრომ ერობას მოუხლა მკაცრი ზომების მიღება. გამგეობამ გახსნა ახალ-სენაკის სამაზრო საავადმყოფოსთან გადამღებ ავადმყოფთა განყოფილება, რაიც შემდეგ 23 მარტის ერობის კრებამ მოიწონა და დაამტკიცა. სენაკის რაიონიდან ეპიდემია გადავიდა აბაშის, ნაქალაქევის და ნაოლაღვის რაიონებში, სადაც საექიმო პუნქტებმა ენერგიული უნარი გამოიჩინენ. ვარდა იმ დახმარებისა, რომელიც აღმოუჩინა ერობის გამგეობას ეპიდემიასთან საბრძოლველად მთავრობამ, თვისთავად ერობა ხარჯავდა თვითურად 30.000 მანეთს. მაისის შუა რიცხვებში ამ ხარჯს მოემატა კიდევ რამოდენიმე ათასი მანეთი, ვინაიდან გახსნილ იქნა ახალი სამი საფერწლო პუნქტი.

პარტახტიანი ტიფის მოძრაობა იყო შემდეგი მარტში: ავად-გახდა—453 სული, გარდაიცვალა—43 ს.; აპრილში: ავად გახდა—371 ს., გარდაიცვალა—28 ს.

ლეჩხუმის სამაზრო ერობაში. ერობის ხმონებისაგან არჩეული გამგეობა შეუდგა ენერგიულ მუშაობას, რომელსაც აქაური გლეხობა იმედიო შეხვდა. მიუხედავად მრავალი დაბრკოლებისა, ერობამ პირველათ მოტანილი ტანთსაცმელით შემოსა შიშველი ხალხი.

ერობამ გააცოცხლა მკვდარი კოოპერატივები და მათი საშუალებით ებრძვის საეკულიანტებს.

ერობის თავმჯდომარემ ჩამოიარა მთელი მაზრა, გარდა ზედა სვანეთისა და გაეცნო ადგილობრივ ხალხს და მის საჭიროებას. მოიწვია ხუთი ექიმი და რამოდენიმე ფერწალი გადამღებ სენთან საბრძოლველათ. მოიტანეს მაზრაში ოთხი საავადმყოფოს მოწყობილება, რომელსაც ხსნიან მაზრის სხვა და სხვა ადგილებში. მიიღეს სამი საღებინფექციო კამერა.

შეიძინეს 500 ფუთი შაბიბანი და კოოპერატივების საშუალებით მიაწოდეს ხალხს, რამაც სპეკულიანტებს თავზარი დასცა. ერობამ მოიტანა 400 ფუთი რკინა-ფოლადი, რომელიც დიდ საჭიროებას წარმოადგენდა მიწის მუშებისთვის.

ერობის ხელმძღვანელობით მაზრაში სამი მიწის მიმღები კომისია მუშაობს. აქ შარშან ანარქიის გამო მიწების ჩამორთმევა არ მოესწრო, ახლა ხალხი ამ საქმიანობას აღფრთოვანებული ხედება.

ამგვარად ლეჩხუმიც გამოცოცხლდა და სხვა კუთხეებთან ერთად ჩება კულტურულ და შემოქმედებით მუშაობაში.

ოზურგეთის სამაზრო ერობაში. ოზურგეთის სამაზრო ერობის გამგეობა აწყობს თვითურ კურსებს სახალხო მასწავლებელთათვის. კურსები გაიხსნება ქალ. ოზურგეთში. მოწვეულ მსმენელთა რიცხვი იქნება ასი. კურსების შემდეგ დაიწყება გამოცდები უუფლებო მასწავლებელთათვის. გამოწვეულ მსმენელს მიეცემა 400 მანეთი და ბინა. ყველა მასწავლებლებს

შეუძლია დასწრება მისი ხარჯით; კერძო მსენელი (არა მასწავლებელი), ვისაც სურს წოდების მბრძანა, შემოიტანს კურსების სასარგებლოდ ას მანათს.

ქუთაისის სამაზრო ერობაში წვრილი ერთეულების არჩევნები, ხონის რაიონში, დამთავრდა 8 ივნისში.

ერობის არჩევნები ბორჩალოს მაზრაში. შულავრის რაიონში წამოყენებულ იყო 1 სია (სოც.-დემოკრ. პარტიისა). სიაში შეტანილ იყო 4.795 კაცი. ხმა მისცა 1.972 კაცმა.

ბორჩალოს რაიონში. წამოყენებულ იყო 3 სია (სოც.-დემ. პარტიის, „გუმბეტის“ და ისევ სოც.-დემ.) ამომრჩევლნი სიებით იყვნენ 6.709 კაცი, ხმა მისცა 2.642 კაცმა № 1-ს—1.806 სულმა № 2—713 სულმა და № 3, სოც.-დემ. 125 სულმა.

ეკატერინენფელდის რაიონში სულ 3 სია იყო წარმოდგენილი № 1 სოც.-დემ. № 2 სოციალისტ-ახალშენების ჯგუფისა და № 3 გლეხთა ჯგუფისა. ამომრჩევლნი იყო 8.909 სული. მიიღო მონაწილეობა 3.075 სულმა, მათ შორის სია № 1-ს მისცა ხმა 1.933 სულმა, № 2-ს—692 სულმა და № 3-ს 450 სულმა.

ბაშკირეთის რაიონში წარმოდგენილ სიით № 1-ით ძთვლებოდა 5,625 ამომრჩეველი და ხმა მისცა 2,948 სულმა.

წალკის რაიონში არჩევნების შედეგები ჯერ არ არის გამორკვეული. არჩევნები ზევით აღნიშნულ რაიონებში მოხდა 8 ივნისს, ხოლო წალკის რაიონში კი 15 ივნისს.

ბ ი ბ ლ ი ო ზ რ ა ფ ი ა

რედაქცია მიესალმება ახლად დაარსებულ სამეცნიერო და საზოგადოებრივი სამკურნალო ჟურნალ „ექიმ“-ს. ამ ხანად როდესაც საქართველო მოწყვეტილია ყოველ კულტურულ ქვეყნებს და არ ღებულობს სამეცნიერო ჟურნალებს და გაზეთებს, გამოცემლობა სამეცნიერო ორგანოსი, რომელიც მისცემს საქართველოს რესპუბლიკის ექიმებს სულიერ საზრდოს, უნდა ჩაითვალოს აუცილებლობად. ქართველ ექიმთა და ბუნების მეტყველთა საზოგადოებამ, რომელმაც იკისრა ამ დიადი საქმის ხელმძღვანელობა, დაიმსახურა დიდი ყურადღება და მადლობის გამოცხადება.

პირველი ნომერი ჟურნალისა მეტად შინაარსიანია და შიგ მოთავებულია შემდეგი წერილები: სპ. ვირსალაძე—ჟურნალის მიზანი; პროფ. ალ. ნათიშვილი—ანატომიის განვითარების ეტაპები და მომავალი პერსპექტივები; დ. ახვლედიანი—მეჩნიკოვის შრომანი მედიცინასა და მიკრობიოლოგიაში; მ. წინამძღვარიშვილი—შემთხვევა ელენთის ეხინოკოკისა; ი. ე.

თიკანაძე—მომყოლის წინამდებარეობა, ვითარცა საბაზი საკეისრო გაკვეთისა საშოს მხრივ; პროფ. აკ. შანიძე—პროფ. იოსებ ყიფშიძე ნეკროლოგი; ს. ს. ვირსალაძე—სახალხო ჯანმრთელობის კანონ-პროექტთა შესავალი. ოქმი, მორიგი კრება ქართველ ექიმთა და ბუნებისმეტყველთა საზოგადოებისა. ბიბლიოგრაფიული შენიშვნა და ქრონიკა. უსურვებთ ჩვენს ახალ თანამოძმეს მომავალ შრომის საქმეში გამარჯვებას ჩვენი სამშობლოს სამკურნალო მეცნიერებისა აყვავებისათვის.

Нѣсколько замѣчаній къ „Проекту городского положенія“^(*).

Всякій законъ преслѣдуетъ опредѣленную задачу—регулировать тѣ или другія отношенія, существующія, или могущія возникнуть черезъ нѣкоторое время послѣ его созданія. Благодаря этому въ каждомъ законѣ есть какъ-бы двѣ части. Во первыхъ, онъ охватываетъ отношенія уже создавшіяся, во вторыхъ, онъ намѣчаетъ грани тѣмъ отношеніямъ, которыя должны и могутъ возникнуть.

Если, при созданіи закона, будетъ учтено первое обстоятельство, то возникаютъ правовыя нормы, которыя находятся въ полномъ соотвѣтствіи съ жизненными явленіями извѣстнаго момента, даютъ возможность явленія настоящаго подводить подъ опредѣленные статьи закона, влияя такимъ образомъ на укрѣпленіе правосознанія народныхъ массъ въ смыслѣ возможности для нихъ легко пользоваться закономъ и свою дѣятельность согласовать съ его требованіями. Но соблюденіе второго обстоятельства также имѣетъ немаловажное значеніе. Жизненные явленія постоянно измѣняются, постоянно развиваются. Законъ, охватывая ихъ, не можетъ, вѣрнѣе, не долженъ сжимать ихъ и задерживать развитіе. Въ противномъ случаѣ жизненные явленія или содѣйствуютъ разрушенію закона (возникаютъ обходы), или онъ уродуется примѣненіемъ закона. Такъ возникаютъ противорѣчія, которыя вліяютъ отрицательно на правосознаніе народныхъ массъ, внося разложеніе въ ихъ отношеніе къ закону, какъ оформленію правовыхъ воззрѣній. Другими словами, эволюція жизненныхъ явленій не стѣсненная буквой закона, подготавливаетъ и эволюцію нормъ права, и такимъ путемъ массы избавляются отъ

*Примѣч. *)* Не вполне раздѣляя всѣ критическія замѣчанія и выводы автора, редакция считаетъ возможнымъ напечатать статью, какъ возбуждающую рядъ вопросовъ объ общественномъ контролѣ, кругѣ вѣдомства самоуправленій, о новыхъ источникахъ ихъ правомочій, еще не нашедшихъ своего юридическаго порежденія и формулировки. *Ред.*

революціонныхъ взрывовъ, когда такъ легко сокрушается и вредное и „разумное, доброе, вѣчное“.

Удовлетворительное и полное соблюденіе этихъ условій дастъ идеальный законъ, соответствующій опредѣленному историческому моменту. Но наша дѣйствительность такова, что соблюденіе этихъ двухъ условій на практикѣ встрѣчаетъ огромныя препятствія. Тѣмъ не менѣе при созданіи нормъ права, регулирующихъ общественныя явленія, нужно всѣми силами стремиться къ достиженію именно этихъ условій.

Во всякомъ самоуправленіи, а въ томъ числѣ и городскомъ, его сущность выявляется при изслѣдованіи такихъ сторонъ: 1) организація распорядительныхъ органовъ, 2) организація исполнительныхъ органовъ, 3) размѣры компетенціи и 4) контроль дѣятельности.

Положеніе первое включаетъ въ себя всѣ моменты, начиная отъ основнаго, на которомъ создается самоуправленіе,—избирательной системы и кончая—полной картиной распорядительныхъ органовъ.

Въ „Проектѣ Городоваго Положенія“ начальнаго основанія (избирательной системы) не проводится, а дѣлаются ссылки на „дѣйствующія въ республикѣ Грузіи узаконенія“. Этимъ нарушается цѣльность и общая четкость предполагаемаго законоположенія. Могутъ возразить: зачѣмъ помѣщать то, что уже существуетъ, какъ законъ. При кодификаціи оно будетъ расположено рядомъ и общая картина сама собою станетъ ясна. Это не вѣрно. Избирательная система въ город. самоуправленіи далеко не мелочь, которую можно расположить на второмъ планѣ, и помѣщеніе ея на своемъ мѣстѣ имѣетъ большое значеніе (все остальное есть зданіе, построенное на этомъ фундаментѣ), ибо даетъ возможность судить насколько зданіе соответствуетъ фундаменту. Иначе говоря, даетъ возможность опредѣлять насколько основанія соответствуютъ надстройкѣ.

Въ объяснительной запискѣ къ „Проек. Гор. Полож.“ авторы говорятъ: „самый терминъ «самоуправленіе», при ближайшемъ разсмотрѣніи, оказывался лишеннымъ всякаго юридическаго содержанія“, „Самоуправленіе было подзаконно, такъ какъ оно было подконтрольно“; это понятіе выросло, какъ политическій лозунгъ и т. д. Поэтому они въ основу проекта кладутъ „принципы управленія“. При чемъ поясняютъ: „Всякая власть дѣйствуетъ въ силу делегации ей нѣкоторой доли суверенныхъ государственныхъ правъ. Общинныя власти или дѣйствуютъ въ силу такой же делегации, или въ силу непосредственнаго пріятія власти отъ народа, ограниченнаго пре-

дѣлами общинной территоріи“. Основа самоуправленія, это—*участіе самого населенія* въ рѣшеніи своихъ мѣстныхъ или мѣстно-ограничен-ныхъ государственныхъ дѣлъ, это—*самостоятельность, самовластво-ваніе* въ опредѣленныхъ границахъ и рамкахъ. Степень этого участія, бываетъ разнообразна въ зависимости отъ соціально-политическаго строя и умѣнія правящихъ круговъ связывать народную самодѣятель-ность и направлять ее въ желательную сторону. Тѣмъ не менѣе, принципъ участія населенія все-таки остается. Онъ является фун-даментомъ, исходнымъ пунктомъ. Онъ же для самоуправленія источ-никъ „непосредственнаго пріятія власти отъ народа“, и другого источника власти не должно быть, ибо это устанавливаетъ зависи-мость отъ того, кто служитъ источникомъ власти. Авторы „Про-екта“ говорятъ, что терминъ „самоуправленіе“ „оказывался“ ли-шеннымъ юридическаго содержанія. Да, въ старомъ русскомъ правѣ, гдѣ преслѣдовались опредѣленные задачи, тамъ для термина „само-управленіе“ нельзя было найти содержанія. Но въ новомъ правѣ, которое выковывается въ наше время, юридическое содержаніе для него есть, и оформленіе его двигается съ каждымъ днемъ все впе-редъ и впередъ. Авторы поясняютъ, что признать за общиной вла-ствованіе, значитъ, допустить „существованіе въ государствѣ какихъ-то особыхъ, обладающихъ суверенитетомъ, групп“.

Полный суверенитетъ власти не является характернымъ для государства. Для него характерно *самостоятельность властвованія**). При чемъ какъ самостоятельность властвованія, такъ и суверенитетъ, создаются молчаливой передачей населеніемъ всей полноты власти, или ограниченаго объема ея установленнымъ органамъ. Размѣръ объ-ема передаваемой власти говоритъ о степени ограниченія суверени-тета. Только при такомъ положеніи возможно говорить о конститу-ціонной монархіи—однѣй видъ ограниченія суверенной власти, о ре-ферендумѣ—другой видъ ограниченія суверенной власти и т. д. Такимъ образомъ *полный суверенитетъ* есть, до известной степени, фикція. Если учесть это обстоятельство, то и съ той точки зрѣнія, на которой стоятъ авторы „Проекта“, „мѣстное самоуправленіе“, „общинное самоуправленіе“ далеко не лишено юридическаго содер-

*) Н. М. Коркуновъ говоритъ: „Такимъ образомъ отличительную осо-бенность государственнаго властвованія составляетъ, какъ на это справедливо указали Лабандъ и Елдинекъ, самостоятельность, а не неограниченность, не суверенитетъ. Государства могутъ быть и обыкновенно бываютъ суверенными; но это не составляетъ ихъ необходимой принадлежности“. (Русское государст-венное право стр. 3).

жанія. Вѣдь оно обладаетъ суверенитетомъ, ограниченнымъ въ силу передачи самимъ населеніемъ ограниченной власти. Этого отрицать не приходится. И современная законодательная практика, безъ сомнѣнія, наталкивается на различныя противорѣчія, но она въ корнѣ не отрицаетъ правъ „свободной общины“. Правда, ликвидація противорѣчій въ значительной степени зависитъ отъ талантливости ликвидаторовъ, но принципъ самоуправленія; пока не имѣющій въ юридической терминологіи своего полного отраженія; все же не отбрасывается, какъ ненужный хламъ, а наоборотъ разрабатывается и все болѣе конкретизируется. Авторы же „Проекта“ уклоняются, скажемъ, даже отъ попытки отлить факты современнаго соціального состоянія въ нормы права. Maximum, что они дѣлаютъ, это—признаютъ „городское поселеніе“ юридическимъ лицомъ. Въ ст. 4 они говорятъ о дѣйствованіи город. общ. управленія въ области частно-правовыхъ отношеній „именемъ городского поселенія“. Въ сущности говоря, „городское поселеніе“, какъ юридическое лицо; это—фикція. Такимъ образомъ въ этой плоскости авторы проекта не боятся „фикціи“ и удовлетворяются ею. А въ области соціальныхъ соотношеній, когда говорятъ о разграниченіи власти мѣстной и государственной, они намекъ на фикцію отвергаютъ, боясь дуализма. Эту попытку авторовъ „Проекта“—ликвидировать еще не оформившійся въ юридической терминологіи терминъ „самоуправленіе“—нужно считать весьма неудачной. Англійское законодательство не смущается дуализмомъ. Оно прямо говоритъ, что всякая отрасль внутренняго управленія, разъ она поддается мѣстному ограниченію, принципиально подлежитъ компетенціи городского самоуправления.*) Поэтому Англія въ наше время не знаетъ „ни особыхъ (отъ государственныхъ) общественныхъ дѣлъ, ни особыхъ (отъ мѣстнаго самоуправления) органовъ правительственной администраціи“. Такимъ образомъ въ свою основу англійское законодательство кладетъ не философскую схему, а практическое положеніе. Отъ этого отказались авторы „Проекта“.

„Проектъ“ содержитъ семь главъ. Если первая три главы виѣшне довольно стройно построены, то начиная съ четвертой обнаруживается нѣкоторый беспорядокъ. Такъ, глава IV озаглавлена „Городская Управа“. Слѣдовательно, сюда можетъ быть включено все то, что касается правъ и обязанностей управы, а также ея внутренняго распорядка. Между тѣмъ въ эту же главу включена ст. 45, говоря-

*) Г. Шрейдеръ. Городское самоуправленіе на Западѣ и въ Россіи.

шая объ ограниченіи городского головы, членовъ управы и „другихъ служащихъ“ въ правѣ приобрѣтенія имущества, продажа которыхъ возложена на нихъ по службѣ. Эта статья по своей сущности является однимъ изъ основныхъ условій городской общественной службы и должна быть отнесена въ *отсутствующую* въ „Проектѣ“ главу, названіе которой должно быть такое „порядокъ замѣненія должностей и условія городской общественной службы“. Также глава VI, „Остальные органы управленія и ихъ взаимоотношенія“, по своей конструкции представляетъ собою смѣсь разнородныхъ элементовъ. Первые три статьи говорятъ объ „особыхъ лицахъ“ и комиссіяхъ, какъ исполнительныхъ органахъ управленія. Остальные же статьи всецѣло должны быть отнесены къ порядку замѣненія должностей и условіямъ городской общественной службы. Такое смѣшеніе—недопустимо.

Видимо, авторы „Проекта“ включали въ эту главу послѣднюю группу статей, учитывая только одинъ признакъ—выборность (большинство статей говорятъ о выборныхъ лицахъ) тѣхъ лицъ, которымъ поручаются тѣ или другія функціи. Слѣдуетъ также указать, что въ одну кучу смѣшаны статьи, касающіеся „выборныхъ должностныхъ лицъ“ и просто „должностныхъ лицъ“ (слѣдуетъ подразумѣвать по назначенію распорядительнаго или исполнительнаго органовъ город. обществ. управ.)—ст. 61, 62 и 63.

Перейдемъ теперь къ сущности постатейнаго матеріала.

Въ гл. I ст. 2 помѣщенъ перечень дѣлъ, конми вѣдаетъ городское общественное управленіе. Нельзя не привѣтствовать его, ибо въ прежнихъ русскихъ законахъ это весьма и весьма не было обработано и создавало путаницу. Все же является вопросъ: что авторы „Проекта“ хотѣли дать этимъ перечнемъ? Безъ сомнѣнія, имъ желательно было установить, что обязано дѣлать городское самоуправленіе и что имѣетъ право дѣлать. Законъ только такъ и можетъ разсматривать кругъ вѣдомства всякаго учрежденія, ибо онъ не выражаетъ пожеланій и благихъ намѣреній, а устанавливаетъ права и обязанности. Если это такъ, то ст. 2 съ этой стороны заставляеть желать поправокъ. Сама терминологія („завѣдываніе“, „попеченіе“, „оказаніе помощи“, „воспособленіе“ и пр.) недостаточно ясна и опредѣленна. Въ старыхъ русскихъ законахъ она понятна—тамъ опутывали общественную инициативу, ставили ей со всѣхъ сторонъ рогатки, чтобы такимъ путемъ „держать въ уздѣ“ слишкомъ „рьяныхъ“ общественныхъ работниковъ. Теперь же пора отъ этого отказаться и слѣдуетъ точно установить, что лежитъ на *обязанности* городского

самоуправленія. Давая перечень дѣлъ, подвѣдомственныхъ город. самоуправленію, „Проектъ“ допускаетъ нѣкоторыя неясности въ опредѣленіи степеней „подвѣдомственности“. Такъ въ ст. 2 п. 2 къ предметамъ вѣдомства город. общ. управленія относится: „Завѣдываніе установленными въ пользу города сборами и повинностями. „Что означаетъ здѣсь терминъ „Завѣдываніе“? Мы утверждаемъ, что пониманіе его даже въ широмъ смыслѣ не включаетъ въ себя такого момента, какъ *установленіе* сборовъ. Эту мысль подтверждаетъ и ст. 13 п. 5. Онъ гласитъ, что думѣ предоставляется „опредѣленіе *размѣра и порядка*“) установленныхъ дѣйствующими узаконеніями мѣстныхъ сборовъ“. Такимъ образомъ городское самоуправленіе лишается права самостоятельнаго обложенія. Чѣмъ вызывается это? Безъ сомнѣнія желаніемъ опеки, желаніемъ держать его „въ черномъ тѣлѣ“. Это—старыя тенденціи „властей придерживающихъ“, направленныя противъ самообложенія. Гораздо лучше было бы предоставить городскому самоуправленію въ этомъ отношеніи свободу, связывая ее только мнѣніемъ самаго населенія, въ видѣ референдума.

Изъ сопоставленія п. 2 ст. 2 и п. 5 ст. 13 можно вывести заключеніе, что терминъ „завѣдываніе“ заключаетъ въ себѣ право самоуправления *измѣнять размѣръ* сборовъ и пр. Но если взять п. 3 ст. 2 („Завѣдываніе движимыми и недвижимыми имуществомъ города“) и п. 1 ст. 53 (по которому отчужденіе недвижимыхъ имуществъ, принадлежащихъ самоуправленію, не допускается безъ утвержденія сего министромъ внутреннихъ дѣлъ), то терминъ „завѣдываніе“ уже включаетъ въ себя серьезное ограниченіе. П. 1 ст. 53 говоритъ въ такой категорической формѣ, что не можетъ быть и рѣчи о частичномъ измѣненіи „размѣра“ недвижимаго имущества. Такимъ образомъ терминъ „Завѣдываніе“ въ разныхъ пунктахъ имѣетъ разное содержаніе и, какъ резина, можетъ растягиваться, а можетъ и сжиматься. Едва ли такое обстоятельство является положительной стороной законопроекта.

Далѣе. Бѣгло разсматривая перечень ст. 2, легко можно обнаружить, что отсутствуютъ пункты, указывающіе на обязанности со стороны самоуправления по охранѣ труда. Можно спорить о степеней этой обязанности, лежащей на гор. общ. управленіи, но отрицать ее совсѣмъ невозможно. Также никакого отраженія въ

*) Курень нашъ. Совершенно непонятно, какое содержаніе вкладывали авторы „Проекта“ въ терминъ „порядокъ“ мѣстныхъ сборовъ. М. В.

этомъ перечнѣ не имѣеть жилищный вопросъ, если не считать указанія на право содержанія „домовъ съ дешевыми квартирами“. Для всѣхъ извѣстно, что жилищный вопросъ въ настоящее время выросъ въ огромную проблему, требующую отъ городского самоуправленія *разнообразныхъ и рѣшительныхъ* мѣропріятій. Также извѣстно, что его ростъ наблюдается „не вчера и сегодня“, а уже нѣсколько десятковъ лѣтъ, что онъ имѣеть весьма серьезное влияние (а мы скажемъ прямо—давленіе) на город. самоуправленіе. Поэтому чрезвычайно странно, что о немъ такъ вскользь упоминаетъ „Проектъ“.

Не удѣлено „Проектомъ“ въ перечнѣ дѣлъ вниманія общественнымъ работамъ, участію въ фабричномъ надзорѣ и пр. Также обойдено молчаніемъ о правѣ город. самоуправления отчуждать частновладельческія недвижимыя имущества для общественныхъ нуждъ. Въ то же время включенъ такой пунктъ, какъ (п. 15 ст. 2) „Воспособленіе зависящими отъ общественнаго управленія способами развитію мѣстной торговли и промышленности“. Какую цѣнность имѣеть этотъ пунктъ? Онъ былъ понятенъ въ законахъ Екатерины II и др., когда косность населенія не только не содѣйствовала проявленію частной инициативы, но даже противодѣйствовала ей. Тогда город. общест. управленіе призывалось покровительствовать частной предпримчивости и инициативѣ и въ этихъ цѣляхъ могло создавать Комитеты Торговли и Мануфактуръ (т. XI ч. II Уст. о промыш. ст. 14 изд. 1893 г.). Въ современныхъ же общественныхъ отношеніяхъ это не имѣеть такого значенія.

Въ наше время нѣрѣдко гор. самоуправлениямъ приходится звсвоихъ мѣропріятіяхъ прибѣгать къ частной инициативѣ. Но въ этихъ случаяхъ послѣдняя служитъ только какъ средство, а не цѣль, какъ это было въ русскомъ „Город. Положеніи“. Поэтому въ „Проектѣ“, необходимо внести такой пунктъ, который давалъ бы возможность гор. самоуправленію частную инициативу *привлекать и использовать*, какъ средство, въ интересахъ всего населенія.

Гл. III. Городская Дума. Здѣсь отсутствуетъ статья о правѣ думы составлять себѣ наказъ. Въ этой главѣ помѣщенъ рядъ статей, регламентирующихъ веденіе думской работы, и можно указать, что все же этимъ полностью не охватывается весь думскій распорядокъ.

Затѣмъ весьма слабо очерченъ вопросъ о подготовительныхъ комиссіяхъ, благодаря чему, безъ сомнѣнія, думскія засѣданія будутъ переполнены преніями. Практика англійскихъ городскихъ самоуправленій показываетъ, что наилучшій способъ веденія думскихъ работъ

—при посредствѣ думскихъ комиссій (комитеты), причѣмъ каждый изъ гласныхъ обязанъ участвовать минимумъ въ одной комиссії, (въ Австріи за уклоненіе отъ работъ въ комиссії виновный гласный штрафуется). При такомъ положеніи работа общаго собранія думы почти цѣлкомъ сводится къ вотированію вопросовъ безъ преній (онѣ происходятъ въ комиссіяхъ), а потому протекаетъ быстро и плодотворно. Въ этой же главѣ въ нѣкоторыхъ пунктахъ совершенно неясная терминологія (ст. 13 п. 16 „Составленіе“ обязательныхъ постановленій. Есть ли это „установленіе?“), что въ будущемъ должно будетъ вызвать къ жизни блаженной памяти „сенатскую практику“ толкованій и разъясненій.

Нельзя не коснуться еще одной стороны—обязательныхъ Постановленій. Ихъ такая масса, что положительно можно выразить сомнѣніе о возможности для думы вникать въ нихъ. Лучше было бы обяз. постановленія по мало важнымъ вопросамъ поручить издавать управѣ, а думѣ предоставить только контроль ихъ.

Гл. IV, Городская Управа. Въ этой главѣ также не соблюдено правильной схемы предполагаемаго законоположенія. Въ ст. 39 управа обязана... „исполнять опредѣленія думы, сообщать нужныя для думы свѣдѣнія, а также справочныя цѣны на предметы, заготовляемыя разными учрежденіями, снабжая сіи послѣднія по ихъ требованію свѣдѣніями о таковыхъ цѣнахъ, составлять проекты городскихъ смѣтъ...“. Обязанности управы по отношенію къ думѣ далеко неравнозначущи таковымъ же по отношенію къ разнымъ учрежденіямъ, которымъ нужно сообщать справочныя цѣны и т. п.

Гл. V Надзоръ. Самое наименованіе главы является терминомъ весьма устарѣвшимъ. Понятіе „надзоръ.“ говоритъ о нѣкоторой степени ограниченія свободы поднадзорнаго. Нужно говорить о контролѣ, что фактически и дѣлаютъ авторы „Проекта“. Они только не уясняютъ о какомъ контролѣ идетъ рѣчь. Западная и американская практика знаетъ два вида контроля дѣятельности город. самоуправленія: 1) контроль законности дѣйствій и 2) контроль цѣлесообразности дѣйствій. Первый видъ въ Англіи и Сѣв. Амер. Соед. Штатахъ поручается исключительно судебнымъ учрежденіямъ. На континентѣ же—спеціальнымъ административнымъ судамъ. Второй же видъ весьма разнообразенъ. Въ нѣкоторыхъ государствахъ онъ сильно ограниченъ (крупные займы, налоги и долгосрочныя сдѣлки—въ Англіи, Норвегіи и Швейцаріи), а въ другихъ расширенъ (въ Бельгіи—16 вопросовъ). Поручается онъ агентамъ государства.

Съв. Амер. Соед. Штаты такого контроля совсѣмъ не знаютъ и тамъ дѣйствуетъ иной видъ—контроль законодательной власти:

Въ приводимомъ „проектѣ“ въ ст. 53 указывается, что утвержденію министра внутреннихъ дѣлъ подлежатъ постановленія: 1) объ отчужденіи городскихъ недвижимыхъ имуществъ, 2) о займахъ, 3) о нѣкоторыхъ долгосрочныхъ договорахъ и 4) „о составленіи или измѣненіи плана города“. Чѣмъ вызвано это внесеніе п. 4—совершенно непонятно.

Между прочимъ, наиболее цѣлесообразный видъ контроля дѣятельности город. самоуправленія, это—контроль самого населенія. Общая форма его—сами выборы. Но такъ какъ они происходятъ періодически, то допускается другой видъ: право каждого гражданина привлекать къ суду за нарушеніе интересовъ самоуправления. Такой порядокъ въ разной мѣрѣ примѣняется въ Англии, Италіи и Австріи. Затѣмъ, наиболее совершенный видъ предварительнаго контроля—референдумъ. Онъ является не только желательнымъ, но прямо необходимымъ въ наиболѣе важныхъ вопросахъ, рѣшеніе которыхъ можетъ имѣть вліяніе на судьбу гор. самоуправления. Въ „Проектѣ“ же нѣтъ и намекъ на такіе виды контроля.

Гл. VII, Порядокъ обжалованія и отвѣтственность. Въ ст. 68 указано: лица по выбору и назначенію „за преступленія и проступки по должности подвергаются отвѣтственности въ порядкѣ дисциплинарнаго производства или по приговорамъ уголовного суда“. Слѣдуетъ ли доказывать, что въ настоящее время пора уже „дисциплинарныя взысканія“ довести до minimum'a и центръ тяжести перенести на судебные процессы. Конечно могутъ возразить, что на этой почвѣ возможны злоупотребленія со стороны гражданъ.—Тогда нужно бороться съ такимъ явленіемъ, но не въ плоскости уменія правъ гражданъ.

Еще одно замѣчаніе. Если сравнить по внутреннему объему гл. III (Городская Дума) и гл. IV (Городская Управа), то сразу бросается въ глаза ихъ несоразмѣрность. Получается такъ: распорядительный органъ чрезмерно развитъ и у него имѣются такія функціи, которыя можно было бы смѣло отнести къ органу исполнительному. Если бы „Проектъ“ изобразить графически въ видѣ организма, то пришлось бы рисовать огромную голову съ необыкновенно крупными, скажемъ, глазами и носомъ, а у этого организма были бы маленькія дѣтскія ручки.

Это одностороннее, чрезмерное развитіе однихъ органовъ и

функций и рудиментарныя формы другихъ для социальнаго организма—явление ненормальное и отрицательное.

Мы перечислили наиболѣе замѣтные дефекты. При детальномъ разсмотрѣнн ихъ окажется больше.

Въ заключеніе можно сказать: „Проектъ“ имѣеть дефекты, какъ съ внутренней, такъ и внешней стороны. Особенно бросаются въ глаза дефекты такіе, какъ отсутствіе нѣкоторыхъ важныхъ обязанностей самоуправленія въ плоскости социальныхъ мѣропріятій, какъ чрезмерное развитіе нѣкоторыхъ функций (противопожарныя мѣропріятія), какъ весьма неудовлетворительная терминологія и пр. Нужно заполненіе пробѣловъ (вопросъ объ охранѣ труда, жилищный контроль и пр.) и исправленіе схемы, отбросивши устарѣлыя формулировки и детали. Въ такомъ же видѣ „Проектъ“ не можетъ стать закономъ, ибо трудно сказать несетъ ли онъ больше положительнаго или отрицательнаго („сенатской практики“ новой нѣтъ, а примѣненіе старой не всегда будетъ возможно).

Мар. Вал.

Къ вопросу о постройкѣ Перевальной дороги.

Въ послѣднее время въ обществѣ и печати проявляются особый интересъ къ Перевальной желѣзной дорогѣ черезъ главный Кавказскій хребетъ. Въ мѣстной прессѣ напечатаны рядъ статей, горячо обсуждающихъ преимущества и недостатки различныхъ направлений и проектовъ дороги; распространяются печатныя „заявки“ и листки въ защиту предлагаемыхъ авторами направлений „великой“ дороги или даже скромныхъ боковыхъ ея выходовъ; въ обществахъ и на сѣздахъ читаются на эту тему пространныя доклады; создаются новыя общества для постройки, а существовавшія раньше спѣшно изыскиваютъ средства и возбуждаютъ ходатайства; въ заинтересованныхъ кругахъ усиленно говорятъ о какихъ-то запросахъ изъ Лондона, о предстоящихъ поѣздкахъ туда представителей правленія дороги и т. д. и т. д. Чувствуется, словомъ, что дѣло на ходу, что то или иное рѣшеніе можетъ быть принято вѣдьяхъ, и вопросъ о постройкѣ дороги сдвинется, наконецъ, съ той мертвой точки, на которой онъ остановился болѣе 50 лѣтъ тому назадъ.

Все это обязываетъ обратить вниманіе общества и особенно непосредственно заинтересованныхъ городовъ, земствъ и учреждений на вопросъ о наивыгоднѣйшемъ проектѣ дороги или вѣрнѣе на тотъ путь, которымъ слѣдуетъ идти къ рѣшенію этого вопроса, запутаннаго за подувѣковой періодъ мытарствъ его по различнымъ комиссіямъ и вѣдомствамъ ненужными теоретическими спорами и односторонними выстуленіями заинтересованныхъ лицъ и компаній.

Какъ извѣстно, для всесторонняго разсмотрѣнія имѣющихся проектовъ Перевальной дороги въ связи съ „техническими особенностями и условіями постройки“ Кавказскимъ Отдѣленіемъ Русскаго Техническаго О-ва была избрана въ концѣ 1917 года особая комиссія изъ спеціалистовъ—инженеровъ, проработавшая болѣе года и вынесшая принятое 23 іюня с. г. общимъ собраніемъ заключеніе О-ва. Заключеніе это въ общихъ чертахъ сводится къ слѣдующему. Вопросъ о выборѣ наивыгоднѣйшаго проекта Перевальной дороги слѣдуетъ считать въ настоящее время незавершеннымъ и подлежащимъ дальнѣйшему обслѣдованію; существующіе проекты составлены по такимъ различнымъ заданиямъ и техническимъ условіямъ, что полная сравнительная оцѣнка ихъ является невозможной.

Заключеніе это вызвало на послѣднихъ засѣданіяхъ О-ва и въ ежедневной печати цѣлый рядъ возраженій. Говорилось, что такое рѣшеніе, не представляя само по себѣ реальной цѣнности, не только не способствуетъ скорѣйшему разрѣшенію вопроса о постройкѣ дороги, но наоборотъ оттягиваетъ его на неопредѣленное время, быть можетъ, на новыя 50 лѣтъ; подчеркивалось, что отъ такого рѣшенія пахнетъ прежнимъ бюрократическимъ духомъ, тѣмъ „сукощемъ“, подъ которымъ въ дореволюціонное время гибли многіе проекты и начинанія.

Чтобы освѣтить истинное положеніе дѣла и выяснить, насколько справедливы эти упреки, необходимо сначала разрѣшить коренной вопросъ о тѣмъ, *кому и для чего нужна Перевальная дорога.*

Что Перевальная дорога имѣетъ громадное экономическое значеніе для Закавказья и Сѣвернаго Кавказа—для перваго въ особенности, какъ всегда нуждавшагося въ привозномъ хлѣбѣ и другихъ продовольственныхъ грузахъ—въ этомъ до настоящаго времени сомнѣній не было. Два такихъ богатѣйшихъ и различныхъ по природнымъ, экономическимъ и культурнымъ условіямъ края, раздѣленные въ какихъ нибудь полутора-два верстахъ непроходимымъ снѣговымъ хребтомъ и вынужденные благодаря этому сноситься

между собой тысячеверстнымъ кружнымъ путемъ, не могутъ не нуждаться въ прямомъ соединеніи рельсовой колеей. Всѣ экономическія обслѣдованія, основанныя на статистическихъ данныхъ о перевозкахъ по кружнымъ желѣзнодорожнымъ и воднымъ путямъ сообщенія, говорятъ за то, что къ моменту окончанія постройки дорога будетъ вполнѣ обезпечена грузомъ; если же прибавить сюда тѣ неучтенныя перевозки, которыя явятся вновь, такъ сказать, *создадутся*, благодаря колоссальному, почти на тысячу верстъ, сокращенію разстоянія между Закавказьемъ, Переднимъ Кавказомъ и Россіей, то станетъ совершенно очевиднымъ, что дорогѣ этой предстоитъ громадная-будущность. И если, несмотря на это, она не осуществлена до настоящаго времени, то причину этого—если не считать временныхъ и случайныхъ обстоятельствъ и вліяній, сыгравшихъ также немалую роль въ исторіи постройки, слѣдуетъ искать въ кажущейся бездоходности дороги. Значительныя техническія трудности постройки, большая ея стоимость въ связи съ небольшимъ протяженіемъ, дороги, слишкомъ осторожное исчисленіе предстоящихъ ей перевозокъ—все это давало поводъ сомнѣваться въ экономической выгоды и отодвигало ея очередь въ рядѣ намѣченныхъ центральными установленіями построекъ. Должно, впрочемъ, отмѣтить, что и теперь финансов. расчеты говорятъ о необходимости повышенія обще-русскихъ ставокъ для нѣкоторыхъ категорій грузовъ, но при громадномъ сокращеніи разстояній, особенно въ измѣнившихся условіяхъ, повышеніе это, не превышающее %, не можетъ вызывать возраженій.

Вернемся однако къ вопросу о значеніи Перевальной дороги. Итакъ, *мѣстное* значеніе ея надо считать доказаннымъ и неоспоримымъ; это установлено и подчеркивалось всѣми комиссіями, рассматривавшими вопросъ объ ея построекѣ. Но только ли въ этомъ значеніе Перевальной дороги? ограничивается ли, дѣйствительно, этимъ ея будущая роль?

Извѣстный статистикъ и публицистъ В. Г. Михайловскій, говоря почти наканунѣ объявленія войны о предстоящихъ постройкахъ желѣзныхъ дорогъ на Кавказѣ, въ № 156 „Русскихъ Вѣдомостей“ такъ характеризовалъ будущую роль Перевальной дороги.

„Перевальная дорога бывшая назадъ 10—15 лѣтъ роскошью въ экономическомъ отношеніи, стала насущно необходимой, вслѣдствіе гигантскаго развитія народнаго хозяйства Россіи и быстраго роста Закавказья. Затѣмъ, строящаяся Таврицкая жел. дорога, открывающая Россіи новые рынки въ богатѣйшей персидской провинціи,

можетъ явиться оживленной артеріей русской торговли лишь при условіи созданія кратчайшаго пути отъ Тифлиса къ центру Россіи въ подмосковный промышленный районъ. Указавъ затѣмъ на стратегическое значеніе дороги для турецкаго фронта, авторъ выражалъ увѣренность, что наши законодатели (проектъ дороги въ это время былъ уже внесенъ въ Государственную Думу) „вполнѣ оцѣнятъ *громадное государственное* значеніе скорѣйшаго разрѣшенія вопроса пробитія прямого пути черезъ Кавказскій хребетъ“.

Какъ видно изъ приведенной выдержки, Перевальной дорогѣ стало уже придаваться не только мѣстное значеніе, но и государственное, какъ необходимаго звена транзитной линіи между Россіей и Персіей. Комиссія Кавк. Отд. Р. Т. О-ва, подробно остановившись на этой сторонѣ вопроса, пошла еще дальше, признавъ за Перевальной дорогой „значеніе транзитной магистральной линіи, какъ краевого, такъ и *международнаго* характера“. Правда, противъ этого положенія въ засѣданіяхъ О-ва раздавались возраженія. Говорилось, что никогда Перев. дорога такого значенія имѣть не будетъ, что міровые международные пути пойдутъ какъ-то иначе, не то по малой Азіи, не то по берегамъ Чернаго или Каспійскаго морей. Подробное разсмотрѣніе этого вопроса выходитъ изъ предѣловъ настоящей статьи, почему я ограничусь только слѣдующимъ замѣчаніемъ, Историческій и кратчайшій путь между Европой и южной Азіей всегда лежалъ черезъ Кавказскій перешеекъ но если, бы оказалось, что часть передней Азіи вошла бы въ сферу вліянія Багдадской или иной жел. дороги, то сѣверныя провинці Персіи и Турціи должны неизбѣжно оказаться въ районѣ дорогъ, идущихъ съ Кавказа, какъ это наблюдается даже и теперь, при кружномъ направленіи жел. дорожныхъ путей; при надлежащемъ же продолженіи хотя бы, напр., Тавризской дороги, линія эта, какъ непрерывная и проходящая по богатымъ и населеннѣйшимъ областямъ, легко могла бы стать транзитнымъ путемъ вглубь Персіи и далѣе—къ портамъ Индійскаго океана

Гдѣ же именно должна пройти такая дорога черезъ Кавказскій переваль? Такихъ путей три: Одинъ по берегу Чернаго моря, второй — черезъ центральную часть хребта и, наконецъ, третій по берегу Каспійскаго моря. Первый изъ этихъ путей осуществимъ полностью лишь послѣ цѣлаго ряда дорогихъ и сложныхъ работъ, а именно: постройки линіи отъ Херсона на Джанкой, Керчь (съ переходомъ черезъ проливъ) и Туапсе, — перестройки значительной части Черноморской жел. дороги и перевальнаго участка б. Закавказскихъ жел.

дорогъ или постройки новой, очень нелегкой линіи Батумъ—Карсъ—Бугдашенъ. Другой крайній путь, идущій по мало заселенному пустынному берегу Каспійскаго моря всегда кажется по отношенію къ центральной Россіи и Зап. Европѣ болѣе кружнымъ, почему никогда не сможетъ конкурировать съ 160 верстной линіей, въ центральной части хребта, — при надлежащихъ техн. условіяхъ ея сооруженія, — дающей готовый транзитный путь къ Тауризу и Эрзеруму и цѣлый рядъ отвѣтлений въ предѣлахъ Кавказа на юго-востокъ и западъ по населенному и богатому краю; отвѣтвленіе Джоматскаго варианта дороги — на Оци, Кутаисъ и Поти можетъ явиться самостоятельной линіей крупнаго экономическаго значенія, какъ часть кратчайшаго пути между Каспійскимъ и Черными морями въ направленіи: Петровскъ, Грозный, Бесланъ Кутаисъ и Поти.

По какому же направленію должна пересѣчь Перевальная дорога центральную часть Кавказскаго хребта? Какъ извѣстно, такихъ возможныхъ направленій три: Архотское, Квенамтское и Джоматское. Первое изъ нихъ, связывающее долины рѣкъ Ассы, Хевсурской, Пшавской и Бѣлой Арагвъ, впервые было обследовано въ 1860 г. г. инж. Рыздзевскимъ, а въ послѣднее время инж. Камбиаджія, значительно улучшившимъ первоначальную трассу Рыздзевскаго. По Квенамтскому направленію, въ общемъ совпадающему съ направленіемъ Военно-Грузинской дор., имѣются изысканія 1874 г. инж. Статковскаго, позднѣе имъ оставленныя вслѣдствіе значительной стоимости линіи, и проектъ электрической жел. дор. инж. Кучинскаго, въ техническомъ отношеніи уступающій проекту инж. Статковскаго, какъ составленный по болѣе тяжелымъ технич. условіямъ. Наконецъ, по Джоматскому направленію, соединяющему долины рѣкъ Ардона и Лиахвы, единственныя подробныя изысканія въ 1875—76—г. г. тѣмъ же Статковскимъ; въ послѣднее время той же трассой, но съ 35 верстнымъ тоннелемъ вмѣсто 6—верстнаго, проектируетъ свою линію горн. инж. Авдѣевъ.

Обсудивъ всесторонне положительныя и отрицательныя стороны указанныхъ возможныхъ направленій Перевальной дороги, Кавк. Отд. Т. О-ва высказалось въ томъ смыслѣ, что всѣ эти направленія „въ общемъ удовлетворительны и почти равноцѣнны“. Такъ какъ положеніе это вызвало возраженія со стороны защитниковъ Квенамтскаго проекта инж. Кучинскаго, требовавшихъ признанія наиболѣе благопріятнымъ избраннаго имъ направленія, то позволю себѣ нѣсколько остановиться на этомъ вопросѣ.

Во время дебатовъ въ Техн. О-вѣ, нѣкоторые ораторы не

выполнѣ ясно разграничивали направленіе отъ проекта дороги, допуская, повидимому, что принятіе направленія есть признаніе самаго проекта. Необходимо разсѣять это заблужденіе. Одно направленіе отнюдь не предопредѣляетъ проекта дороги: правда въ нерасчѣпной мѣстности приходится считаться съ рельефомъ ея и такимъ образомъ при заданныхъ техническихъ условіяхъ направленіе не можетъ не оказать вліянія на проектъ, т. е. на длину линіи, и, слѣдовательно на ея стоимость. Но если техн. условія постройки, какъ это наблюдается въ послѣднихъ проектахъ Перевальной дороги, не задаются заранее, а наоборотъ, какъ бы подгоняются къ рельефу мѣстности, то, очевидно, по одному и тому же направленію можетъ быть запроектированъ цѣлый рядъ линій, совершенно несходныхъ между собой ни по длинѣ, ни по другимъ условіямъ, ни по стоимости. Одна длина перевальнаго тоннеля кореннымъ образомъ мѣняетъ весь характеръ проекта: достаточно, на примѣръ, въ проектѣ инж. Кучинскаго измѣнить длину тоннеля съ 7 до 35 верстъ, и длина дороги съ 180 в. сократится до 160, уклоны уменьшатся съ 33‰ до 15‰ и стоимость эксплуатаціи соответственно понизится. Поэтому, говорить о направленіи дороги безъ сопоставленія его хотъ-бы съ главнѣйшими техническими условіями, принятыми для сооруженія данной дороги, каковыми являются, на примѣръ, предѣльные уклоны и радіусы закругленій, длина перевальнаго тоннеля и т. д. — совершенно безцѣльно. Тѣмъ не менѣе, Техн. О-во попыталось, поскольку это являлось возможнымъ, дать сравнительную оцѣнку перечисленныхъ выше направленій, независимо отъ проектовъ и принятыхъ для нихъ техническихъ условій, но оказалось, что ни въ топографическомъ, ни въ геологическомъ, ни въ климатическомъ отношеніи, какъ показываютъ изслѣдованія русскихъ и иностранныхъ спеціалистовъ, ни одно изъ направленій не представляетъ изъ себя сколько-нибудь серьезныхъ преимуществъ передъ другими. Поэтому Техн. О-во имѣло полное основаніе сказать, что въ общемъ всѣ эти направленія, почти равноцѣпны. „Защитники Квенамтскаго направленія настаивали на выдѣленіи его изъ ряда остальныхъ, какъ дающаго болѣе короткую транзитную линію при условіи удлиненія тоннеля до 35 верстъ,—но, во-первыхъ, такого проекта инж. Кучинскимъ не было предложено, при сохраненіи же принятыхъ длинъ тоннеля разстояніе Владикавказъ—Тифлисъ по Квенамтскому и Архотскому проектамъ получается одно и то же; и, во—2-хъ, какое значеніе для транзита имѣетъ сокращеніе линіи на 7 или даже 15 верстъ, если при этомъ остальные

условія постройки и эксплуатаціи дороги оказались бы не въ пользу Кленамтскаго направленія? И, очевидно, что до представленія полнаго проекта, подтверждающаго несомнѣнные преимущества даннаго направленія, нѣтъ никакихъ основаній къ выдѣленію его изъ ряда другихъ.

По тѣмъ же соображеніямъ совершенно излишне производить подробныя сравненія существующихъ проектовъ дороги, составленныхъ по совершенно различнымъ техническимъ условіямъ и заданіямъ. Дѣйствительно, какое преимущество имѣетъ, напр., проектъ инж. Кучинскаго передъ проектомъ инж. Авдѣева? На это можно отвѣчать лишь сравненіемъ отдѣльныхъ элементовъ проекта, но не всего проекта въ цѣломъ. Можно говорить, напр., что длина Джоматской линіи меньше Квенамтской, стоимость эксплуатаціи также меньше, по построечная стоимость, а слѣдовательно и ежегодныя уплаты $\% \%$ на капиталъ, повидимому, больше для Джоматской линіи; пропускная способность, а вѣроятно, и доходность дороги при полной графикѣ опять на сторонѣ Джоматской линіи и т. д. Что же отсюда слѣдуетъ? Очевидно ли, какая линія выгоднѣе? Разумѣется, нѣтъ. Если бы еще имѣлись данныя для точнаго подсчета всѣхъ указанныхъ элементовъ, мы могли бы получить цифры опредѣляющія доходность обѣихъ линій, но цифры условныя, такъ какъ и стоимость линіи (въ одномъ проектѣ два пути, въ другомъ—одинъ), провозоспособность ихъ, и многія другія условія постройки и эксплуатаціи совершенно различны. Но предположимъ, что эти подсчеты оказались бы въ пользу г. Авдѣева. Что бы это значило? Можно ли было бы на этомъ основаніи говорить о совершенной негодности проекта г. Кучинскаго? Отнюдь нѣтъ. Вѣдь, а priori можно было бы сказать, что линія съ такими тяжелыми условіями, которыми задался инж. Кучинскій, никогда не выдержитъ конкуренціи болѣе легкой дороги. Но если хоть отчасти привести техническія условія г. Кучинскаго къ условіямъ г. Авдѣева, если удлинить только 6-тиверстный тоннель не до 35, а до 11 или 13 верстъ, то, какъ установила комиссія Техн. О-ва, линія г. Кучинскаго получится и короче и дешевле, при дальнѣйшемъ же измѣненіи условій соотношеніе между обѣими линіями можетъ оказаться всецѣло на сторонѣ г. Кучинскаго. или точнѣе на сторонѣ Квенамтскаго направленія въ его разработкѣ. Вотъ это обстоятельство и имѣло въ виду Техн. О-во, указывая на необходимость дальнѣйшаго обследованія вопроса. Но чтобы такая работа была плановѣрна, необходимо предварительно задаться опредѣленными техническими условіями,

соотвѣтствующими будущему значенію дороги и предстоящей ей работѣ, можетъ быть даже двумя родами этихъ условій—для высокой линіи съ короткимъ тоннелемъ и болѣе крутыми уклонами и для низкой, съ длиннымъ тоннелемъ и пологими уклонами, и, опредѣливъ, на основаніи точныхъ полевыхъ съемокъ по всѣмъ возможнымъ направленьямъ, и детальныхъ расчетовъ построечную и эксплуатационную стоимость линіи и ея доходность, выбрать изъ полученныхъ вариантовъ наивыгоднѣйшій. Только при такихъ условіяхъ выборъ проекта будетъ произведенъ сознательно и безошибочно и только тогда можно будетъ сказать съ увѣренностью, что эта дѣйствительно „великая“ по техническимъ трудностямъ и предстоящей работѣ Перевальная дотога не обратится въ лишнюю всякаго значенія „горную переправу“.

Инж. Р. И. Кулланди.

Попудный сборъ.

Къ числу заботъ городского самоуправления по благоустройству города относится устройство и наблюденіе за улицами и площадями. Забота о нихъ всегда считалась и властью, и самимъ населеніемъ, весьма важной обязанностью городского самоуправления и свѣдѣлась къ наблюденію за замощеніемъ улицъ и поддержаніемъ въ порядкѣ какъ мостовыхъ, такъ и всего внѣшняго благоустройства. Сначала замощеніе возлагалось на домовладѣльцевъ, но съ теченіемъ времени города сами стали переходить отъ натуральной повинности по замощенію*) улицъ къ денежной. И уже сами производили всѣ работы въ этой области, внося опредѣленную организованность въ смыслъ примѣненія единообразныхъ матеріаловъ и періодичности исправленій. Такой порядокъ устанавливался весьма медленно и только за два года до войны закономъ разрѣшено было всѣмъ городамъ натуральную повинность по замощенію улицъ перевести въ денежную. Такъ или иначе город. самоуправленія работы по замощенію производили и будутъ производить, и съ теченіемъ времени эта задача все болѣе и болѣе усложняется. Даже поверхностный взглядъ можетъ легко обнаружить, что въ современныхъ городахъ это—не „простое и легкое“ дѣло.

*) Во многихъ справочникахъ и изданіяхъ эта повинность носитъ названіе „мостовой“. Безъ сомнѣнія, это названіе не совсемъ удачно, ибо въ составъ повинности не входитъ постройка и содержаніе мостовъ. М. В.

И. М. Кулшеръ*), говоря о городскомъ благоустройствѣ среднихъ вѣковъ Европы, приводитъ изъ одной монографіи слѣдующую справку: „дохлыя собаки, кошки лежали повсюду; нечистоты выбрасывались въ рѣки или же на улицу и лежали передъ домами и на площадяхъ. Король Филиппъ-Августъ, привыкшій къ запаху своей столицы, въ 1185 г. упалъ въ обморокъ, когда онъ стоялъ у окна и проѣзжавшій мимо него телѣги взрывали уличныя нечистоты; самое латинское названіе Парижа Zutetia производили отъ lutum, переводя—городъ грязи; а императоръ Фридрихъ едва не погрязъ въ нечистотахъ вмѣстѣ съ лошадыю, проѣзжая въ 1485 г. по улицамъ Рейтлингена (стр. 128). Слѣдствіемъ такого санитарнаго и техническаго состоянія было: „иногда въ теченіи нѣсколькихъ лѣтъ нѣхъ мѣсяцевъ умирала десятая и даже четвертая часть населенія; это происходило даже въ годы, когда не было всеобщихъ эпидемій“ (стр. 129). Нѣсколько въ лучшихъ краскахъ рисуется виѣщее благоустройство городовъ Европы XVIII вѣка. Мы уже знаемъ, что конецъ XIX и начало XX вѣковъ даютъ совершенно иную картину многихъ городовъ Европы. Прекрасные тротуары и мостовыя—обычное явленіе. Уборка улицъ достигаетъ чрезвычайнаго совершенства; во многихъ мѣстахъ стоятъ сорные ящики, плевательницы и пр. Благодаря всему этому по улицамъ идетъ огромное движеніе, такъ наприимѣръ:

Названіе городовъ и улицъ.	Въ теченіе будничнаго дня передвигается въ среднемъ**).	
	Пешеходовъ.	Экипажей.
Лондонъ Сити/y Mansion Hause	500.000	50.000
Парижъ Place de l'Opéra	450.000	63.000
Нью-Йоркъ ул. Broadway	480.000***)	—
Мадридъ площ. Puerta del sol (на нее выходитъ 9—10 улиц.).	360.000	—
Петербургъ Владимірскій просп.	300.000	—
Берлинъ Фридрихштрассе	300.000	—
Вѣна Graben	200.000	—

*) И. М. Кулшеръ. Исторія экономическаго быта Зап. Европы.

**) Цифры заимствованы изъ журнала „Городское дѣло“ за 1914 г.

***) Если же учесть проѣзжающихъ въ трамваяхъ и экипажахъ, то ихъ за день будетъ болѣе 700.000 человекъ.—Источникъ тотъ же.

Къ сожалѣнiю въ нашемъ распоряженiи нѣтъ данныхъ о Тифлисѣ и другихъ городахъ Закавказья. Предположительно можно опредѣлить, что въ такихъ городахъ, какъ Тифлисъ, Баку число пѣшеходовъ въ будничннй день на нѣкоторыхъ улицахъ достигаетъ 150 тысячъ человекъ, а экипажей 10—20 тысячъ.

Достаточно взглянуть на приведенную таблицу, чтобы понять, что содержанiе улицъ и площадей въ исправности и опрятности является теперь уже дѣломъ серьезнымъ. И съ каждымъ днемъ оно требуетъ все большаго и большаго вниманiя и заботы со стороны городского самоуправления. Последнее вынуждено создавать для этой дѣли сложныя аппараты, какъ по осуществленiю основныхъ мѣропрiятiй, такъ и по наблюденiю за постоянной исправностью и благоустройствомъ. Такимъ путемъ возникаетъ дѣлая отрасль общественнаго хозяйства съ значительнымъ штатомъ служащихъ.

Въ современномъ передовомъ общественномъ хозяйствѣ эта отрасль его ставится на прочныя научныя основанiя. Создаются мастерскiя и лабораторiи, которыя изслѣдуютъ составныя части матеріаловъ, употребляемыхъ для замощенiя, изучаютъ степень устойчивости этихъ матеріаловъ подъ атмосферными влiянiями, физическимъ давленiемъ и т. д. Объ этомъ свидѣтельствуетъ американская практика, гдѣ примѣняется научная экспертиза при выборѣ и испытанiи матеріаловъ для улицъ и дорогъ. Такая организацiя дѣла была совершенно невысказима при натуральной повинности по замощенiю улицъ.

Правильная постановка дѣла замощенiя улицъ даетъ весьма ощутительные результаты. Въ общественномъ отношенiи это выражается въ упорядоченiи этой отрасли городского хозяйства, а въ частномъ въ томъ, что лица пользующiяся мостовыми (извозопромышленники, частныя лица и пр.) получаютъ значительныя выгоды.

Городскiя улицы прiобрѣтаютъ благообразный видъ, но важнѣе всего общее оздоровленiе города и подъемъ санитарнаго состоянiя. Выгоды въ этомъ смыслѣ являются достоянiемъ всѣхъ гражданъ, которые пользуются ими, сами того почти не замѣчая. Съ другой стороны—частныя лица, въ весьма ограниченномъ количествѣ, получаютъ *особыя выгоды*, какъ экономiю и облегченiе въ своей специфической работѣ.

Изслѣдованiя нѣмецкаго ученаго [Ф. Лайсле о количествѣ грузовъ, перевозимыхъ по различнымъ мостовымъ дали слѣдующiе результаты*):

*) Эти данныя были приведены въ докладѣ Московской Городской Управы по вопросу объ установленiи попутнаго сбора, а затѣмъ были напечатаны въ журналѣ „Городское Дѣло“ за 1914 г.

Уклоны полотна	Колич. пудовъ груза, перевозимое сильной лошадейю по мостовой.							
	Асфальтов.	Брусчатой 1-го класса	Брусчатой 2 го класса	Булыжной усовершен- ствованной	Булыжной обмывен- ной	Незамощен- ной	Незамощен- ной	Изъѣжен- ной
0,005	366	250	183	153	120	83	44	31
0,01	255	192	149	128	103	75	41	29
0,02	155	128	106	94	80	61	35	26
0,03	108	93	81	73	64	50	31	23
0,04	—	72	64	59	52	42	27	21
0,05	—	57	51	48	43	36	24	19

Судя по этимъ цифрамъ, можно сказать, что на перевозку грузовъ по асфальтовой мостовой можетъ быть затрачено лошадейю силъ въ $1\frac{1}{2}$ —2 раза менѣе, чѣмъ по брусчатой; въ 2—3 раза менѣе, чѣмъ по булыжной; въ 8—10 разъ—чѣмъ по незамощенной изрытой дорогѣ или изъѣженному шоссе. Само собою ясно, что при такомъ положеніи грузоперевозчики получаютъ огромныя выгоды. Они экономятъ силы лошадей и этимъ увеличиваютъ ихъ работоспособность. На первый взглядъ это обстоятельство кажется малозначущимъ, а потому несущественнымъ. Но научная разработка матеріаловъ для введенія понуднаго сбора въ Кіевѣ и Москвѣ показала, что усовершенствованная постановка дѣла замощенія улицъ даетъ извозному промыслу нѣсколько милліоновъ рублей въ годъ для каждаго упомянутого города. Такимъ образомъ город. самоуправленія, преслѣдуя *цѣли общественнаго характера*, примѣняютъ усовершенствованные матеріалы и способы замощенія улицъ, а чрезвычайныя *выгоды* отъ этого получаютъ *извозпромышленники* и пр. При чемъ они же производятъ и наибольшія разрушенія мостовыхъ въ силу специфическихъ сторонъ своей профессіи. Для каждаго ясно, что цѣлость мостовыхъ находится въ непосредственной зависимости отъ количества пробѣговъ, подводъ, экипажей и пр., т. е. отъ *массового движенія*. Также на нее влияетъ качество пробѣга: быстрая или медленная ѣзда, степень нагрузки и т. д. И если небольшое число пробѣговъ пустыхъ телегъ или почти не производитъ измѣненія мостовыхъ, или производитъ его въ малой степени, то пробѣги груженныхъ, а иногда перегруженныхъ подводъ прямо создаютъ разрушенія, требующія серьезныхъ поправокъ. Слѣдовательно, нѣкоторыя черты извознаго промысла, положительныя съ точки зрѣнія частнаго хозяйство-

ванія, являются отрицательными для отдѣльных мѣропріятій общественаго хозяйства. И отрицательность эта является не слѣдствіемъ злоупотребленія (въ исключительныхъ случаяхъ она создается злоупотребленіями), а слѣдствіемъ нормальнаго пользованія, обусловленнаго естественнымъ развитіемъ особенностей извознаго промысла.

Главнымъ источникомъ средствъ для этой задачи городского самоуправленія является обложеніе домовладѣльцевъ специальнымъ налогомъ, переродившимся, какъ мы уже указали, изъ натуральной повинности, и доплатами изъ городской кассы, собранной совершенно изъ другихъ источниковъ. Такимъ образомъ создается положеніе, когда *одни группы* гражданъ дѣлаютъ взносы въ дѣлахъ благоустройства города, а *другія извлекаютъ* изъ этого благоустройства максимумъ выгодъ, поэтому совершенно естественно, переложить тяготы на лица и группы, получающія особые доходы отъ пользованія этими мѣропріятіями гор. самоуправления. Въ этихъ дѣлахъ самоуправления и начали прибѣгать къ установленію такъ называемаго, поуднаго сбора*). Примѣненіе его вызываетъ цѣлый рядъ вопросовъ: что, какъ и въ какой формѣ подлежитъ обложенію и пр.

Какіе грузы подлежатъ обложенію? Практика, отчасти подъ давлениемъ закона, а отчасти—другихъ соображеній исходила ихъ признаковъ, коими характеризуется входъ и выходъ груза въ районъ города. Такими признаками являются: привозъ или отвозъ по желѣзнымъ дорогамъ, воднымъ и гужевымъ путямъ.

Опредѣленіе категорій обложенія по признакамъ ввоза и вывоза извѣстными путями имѣло свои преимущества. Какъ мы уже указывали, для гор. самоуправления имѣло значеніе массовое движеніе грузовъ (которое, главнымъ образомъ, и оказывало вліяніе на мѣропріятія самоуправ. въ этой области), а такое происходило черезъ посредство опредѣленныхъ пунктовъ—желѣзнодорожныя станціи и пристани. Въ такомъ случаѣ создавалась возможность легко и просто включить въ сферу обложенія массовое движеніе. Второе условіе выгодности пользованія именно этимъ признакомъ—отсутствіе необходимости создавать сложные аппараты взысканія. Что же касается качественного состава грузовъ, то для вопроса объ обложеніи поуднымъ сборомъ, онъ имѣетъ почти второстепенное значеніе. Хотя въ сущности идеальное обложеніе, т. е. возмѣщеніе затратъ гор. самоуправления за разрушенія, произведенныя при передвиже-

*) Въ условіяхъ старой Россіи эти начинанія пережили свои періоды развитія. Хотя они дали интересную практику, но на ней невозможно особенно останавливаться за отсутствіемъ исчерпывающаго матеріала.

ни грузовъ) должно быть построено на принципахъ учета средняго размѣра нагрузки, зависящей отъ объема и вѣса, на перевозочный аппаратъ. Этимъ путемъ опредѣлялась бы степень разрушенія и, такъ сказать, степень ответственности груза за него. Но построение обложенія на такихъ принципахъ настолько мало осуществимо, что отъ него приходится отказаться. Грузы, ввозимые и отправляемые по желѣзнымъ дорогамъ и воднымъ путямъ сообщенія*) должны подвергаться сбору. Грузы же грунтовыхъ дорогъ, являясь преимущественно сельско-хозяйственными продуктами сравнительно малоцѣнными, обложеніе которыхъ носило бы характеръ запретительной ввозной или вывозной пошлины, освобождаются отъ сбора**). Къ тому же количественно они невелики, сравнительно съ грузами предыдущей группы, а сборъ съ нихъ потребуетъ весьма сложнаго аппарата, взысканія и, слѣдов., значительныхъ расходовъ. Но изъ той группы, которая подлежитъ обложенію, исключались воинскіе, правительственные и благотворительные, а также багажъ пассажировъ и пассажирскихъ поѣздовъ. Причины освобожденія первыхъ трехъ вполне понятны—заниматься перекладываніемъ денегъ изъ одного общественнаго кармана въ другой такой же, только меньшаго размѣра—дѣло бесполезное, а если на него нужны еще расходы, то прямо вредное. Освобожденіе же ручного багажа пассажировъ является необходимостью по тѣмъ соображеніямъ, что количество его не такъ значительно, а специальные аппараты взысканія весьма дорогое удовольствіе, при условіи, что размѣръ сбора не переходитъ или не достигаетъ границъ, за которыми начинается уже конфискація части или цѣлаго***). Но освобожденіе грузовъ, идущихъ какъ *багажъ пассажирскихъ поѣздовъ* совершенно непонятно. Эти грузы въ большинствѣ случаевъ весьма большой цѣнности и обложеніе для

*) По старымъ русскимъ законамъ грузы водныхъ путей сначала облагались сборомъ (въ Петербургѣ до 1902 г. часть сборовъ портовыхъ отчислялась въ пользу городской управы), а потомъ это было отмѣнено, что явилось большимъ пробѣломъ и наносило только ущербъ гор. самоуправленію.

***) Если же они попадаютъ въ массовый потокъ ввоза или вывоза и съ этимъ увеличиваютъ свою цѣнность, то обложеніе сборомъ необходимо.

****) Въ мартѣ текущаго года въ Баку на пристаняхъ съ прибывающихъ пассажировъ высккивалось по 35 руб. съ клада ручного и прочаго багажа. Это носило характеръ уже не сбора, а просто конфискація части багажа. Возможно, что при такомъ положеніи сборъ давалъ большія суммы, но онъ понуждалъ пассажировъ отказываться отъ minimum'a предметовъ необходимости, заставляя приобретать ихъ на рынкѣ, т. е. увеличивалъ спросъ и отнималъ такимъ путемъ ихъ у мѣстнаго населенія.

нихъ совершенно не будетъ чувствительно. Взысканіе сборовъ можетъ быть установлено при посредствѣ багажныхъ кассъ желѣзнодорожныхъ станцій и слѣдов., не требуетъ особыхъ расходовъ. Въ силу этого, безъ сомнѣнія, ихъ *слѣдуетъ облагать сборомъ.*

Что касается тарифа, то русскимъ закономъ 2 марта 1910 г. онъ устанавливался такъ: „высшій размѣръ не долженъ превышать десятикратной попутной, поштучной или повагонной начальной тарифной ставки за одну версту пробѣга даннаго груза, установленной по формулѣ общаго на перевозку сего груза по желѣзнымъ дорогамъ“. Такая ясность основаній тарифныхъ ставокъ говоритъ сама за себя и выработка какихъ-либо новыхъ принциповъ была бы просто сизифовой работой.

Если вспомнить, что тарифныя ставки желѣзныхъ дорогъ колеблются отъ 0,1 копейки до 0,008 коп., то станетъ яснымъ, что въ десять разъ большія ставки, являясь какъ бы удлинненіемъ пути пробѣга груза еще на 10 верстъ, сами по себѣ не могутъ имѣть большого вліянія на увеличеніе цѣнъ грузовъ. При этомъ условіи сборъ не будетъ носить характеръ контрибуціи и еще рѣвче будетъ обнаруживаться его положительная сторона для лицъ и группъ, получающихъ выгоды отъ мѣропріятій город. самоуправленія въ этой области.

Практика Москвы, Петрограда, Кіева и др. городовъ показала, что сборъ далеко не поглощаетъ экоміи, получаемой извозно—промышленниками, т. к. въ 1914 г. экомія для Москвы достигала 4—5 милл. руб., а для Петрограда 5½—6 милл. руб. въ годъ, а обложеніе по Москвѣ равнялось 1.800.000 руб., по Петрограду около 1.600.000 руб.*) въ годъ.

Главнымъ управленіемъ по дѣламъ мѣстнаго хозяйства еще до 1910 г. было установлено, что попутный сборъ осуществлялся въ 46 городахъ Россіи. Изъ нихъ въ одномъ городѣ замѣчалось повышение цѣнъ на товары, а въ 9 городахъ пониженіе. Можно утверждать, что во всѣхъ городахъ должно быть пониженіе. Но зафиксировать это пониженіе не удавалось за отсутствіемъ соответствующихъ обслѣдованій. Косвенное же подтвержденіе такого предположенія устанавливается тѣмъ фактомъ, что всюду, гдѣ былъ введенъ попутный сборъ, стоимость перевозки понизилась (въ нѣкоторыхъ городахъ въ 5 разъ).

Какъ мы уже указали *основаніемъ* для сбора *служитъ раз-*

) Водные грузы попутнымъ сборомъ не облагались. Ред.

рушение, производимое при пользованіи сооружениями, созданными общественнымъ иждевениемъ; *источникомъ* же являются *особенная выгода* пользующихся *лицъ*. Слѣдовательно сборъ этотъ является *цѣлевымъ*, т. е. его использование допустимо только въ объемѣ удовлетворенія опредѣленныхъ потребностей*). Въ этихъ границахъ онъ остается „сборомъ“ на точно установленныя нужды. Шире же этихъ границъ онъ долженъ обращаться въ особый видъ (точнѣе мы скажемъ, въ суррогатъ) пошлыны или налога. Обращаясь же въ косвенный налогъ или пошлыну онъ уже является отрицательнымъ явлениемъ.

Исходя изъ основанія, что это цѣлевой сборъ, слѣдуетъ точно опредѣлить, на что именно можетъ онъ расходоваться. Законодательная формулировка и практика город. самоуправленій старой Россіи въ этомъ отношеніи испытали большую путаницу. Были созданы понятія „подѣздныя пути въ собственномъ смыслѣ“, „дополнительныя подѣздныя пути“ и пр. Въ то же время канализація улицъ, а не домовъ, не попадала въ число цѣлей, на которыя возможно расходовать собираемыя средства.

Практика показала, что необходимо, чтобы город. самоуправленія имѣли право за счетъ сбора производить работы на всѣхъ улицахъ, которыя попадаютъ въ сферу пользованія при ввозѣ и вывозѣ грузовъ. Будутъ ли это улицы и площади продольныя и параллельныя пути движенія грузовъ или поперечныя—безразлично. Важенъ признакъ, что ими пользуются въ формѣ *повышенной потребности*. При чемъ, безъ сомнѣнія, должно быть право города за счетъ этого же сбора оборудовать и всѣ *другія улицы и площади*. На нихъ должны расходоваться излишки, остающіеся отъ затратъ на площади и улицы первой степени необходимости. Такимъ образомъ город. самоуправленія должны составлять расписаніе улицъ и площадей *первостепенной и второстепенной* важности съ точки зрѣнія *грузооборота*.

На какія же именно работы можетъ расходоваться сборъ? Раньше законъ устанавливалъ, что только устройство и капитальный ремонтъ могли поглощать его. Само собою разумѣется, это должно было отзвѣваться отрицательно на дѣятельности город. самоуправленій въ этой области, ибо періодическій ремонтъ (скажемъ, годовой

*) Собственно говоря и въсканіе сбора слѣдовало бы сравнить въ непосредственную зависимость отъ объема расходванія. Но этотъ путь настолько сложенъ, что лучше производить сборъ по опредѣленной ставкѣ, по расходваніе ея ограничивать точно установленными рамками.

или иной) являлся также, почти исключительно, и зависимъ отъ условій чрезвычайнаго пользованія. Скажемъ яснѣе, систематическое незначительное разрушеніе мостовыхъ и пр. является послѣдствіемъ усиленнаго движенія, происходящаго въ интересахъ транспорта грузовъ. Город. самоуправленіе вынуждается исправлять даже незначительныя разрушенія за счетъ своихъ источниковъ другого характера. Очевидно, это недопустимо. Слѣдуетъ просто установить, что *всякій ремонтъ*, какъ капитальный, такъ и періодическій *долженъ* производиться именно за счетъ этого сбора. Точно также допустимы изъ него же затраты на всякія *улучшенія*. Сюда можетъ быть отнесено устройство сточныхъ трубъ и вообще канализаціи (домовая канализація не включается) и всѣхъ приспособленій, которыя содѣйствуютъ возможно большому сохраненію отъ разрушеній подъѣздныхъ путей**).

Таковы главнѣйшія черты, такъ называемаго, понуднаго сбора.

Проведеніе его въ жизнь и использование въ настоящихъ условіяхъ современности, является необходимѣйшей задачей городского самоуправленія. Въ этомъ отношеніи уже не можетъ быть двухъ мнѣній. И если раньше лица и группы, на которыхъ надала уплата понуднаго сбора, противились ему, то теперь многія изъ нихъ сами понимаютъ, что ихъ обязанность (уплата понуднаго сбора) является источникомъ выгодъ для всѣхъ и въ *первую очередь* въ *наибольшей степени для нихъ самихъ*. Учитывая все это, городскія самоуправленія должны обратить особенное вниманіе на понудный сборъ и самими энергичными мѣрами осуществлять его, сознавая, что онъ является источникомъ дохода, количественно въ общей суммѣ средствъ самоупр., можетъ быть, и незначительнымъ, но все же способствующимъ поддержанію на должной высотѣ необходимыхъ мѣропріятіи самоуправленія въ опредѣленной области.

В. Мамоновъ

Замѣтки о работѣ муниципальнаго контроля.

Городской Контроль въ Тифлисѣ существуетъ въ послѣднемъ, реорганизованномъ видѣ, около полутора года. За это время установились опредѣленные навыки и приемы работы, создалось опредѣ-

***) Размыты и подмыты мостовыхъ требуютъ дренажировки и другихъ приспособленій, стоимость устройства которыхъ иногда достигаетъ весьма значительныхъ размѣровъ.

ленное пониманіе задачъ и цѣлей, словомъ, накопленъ нѣкоторый опытъ, которымъ можно воспользоваться, памятуя сложность служебнаго аппарата и вообще муниципальнаго хозяйства въ Тифлисѣ. Мнѣ думается, представляютъ нѣкоторый интересъ тѣ свѣдѣнія, которыя приходится сообщать на участившіеся въ послѣднее время запросы со стороны городовъ и земствъ, или же передавать новымъ товарищамъ по работѣ. Въ этихъ замѣткахъ я и предполагаю по возможности подробно рассказать *о методахъ и техникахъ работы*, городского контроля (Тифлискаго), дать рядъ чисто практическихъ указаній, особенно интересовавшихся обращающихся ко мнѣ и, наконецъ, сообщить объ организаци и задачахъ его, чтобы дать нѣкоторое представленіе вообще о муниципальномъ контролѣ, преслѣдующемъ цѣли административно-хозяйственнаго контроля и надзора въ цѣломъ.

1 Личный составъ.

Безъ преувеличенія можно сказать, что надлежащій подборъ работниковъ въ контрольной дѣятельности почти—все.

Для муниципального контроля требуется не чиновники по счетной части, — быть можетъ весьма добросовѣстные, видящіе все свое назначеніе въ шаблонной провѣркѣ счетовъ, а люди, обладающіе развитымъ интересомъ къ муниципальной дѣятельности, значительной интеллигентностью, опытомъ, чувствомъ ответственности, не говоря уже о безупречной личной нравственности и чувствѣ такта, ибо такъ легко выйти изъ положенія критика-инструктора и взять на себя распорядительныя функціи, особенно при наличности значительныхъ дефектовъ.

Вообще, постоянное присутствіе и надзоръ посторонняго чловека необходимость представлять, если это понадобится, объясненія по каждому поводу, переносятся административнымъ персоналомъ съ замѣтнымъ нетерпѣніемъ: дѣятельность контролера всегда въ лучшемъ случаѣ представляется нѣкоторымъ стѣсненіемъ, а при дефектахъ его характера, недостаткѣ выдержки, опыта, или надлежащаго кругозора неизбежно создаетъ тренія и мѣшаетъ нормальной работѣ. Поэтому у контролеровъ съ теченіемъ времени должны выработаться и знаніе жизни контролируемаго учрежденія, и опредѣленное представленіе о правильности его работы, а отсюда умѣнье отличать важное отъ неважнаго и, наконецъ, умѣло подходить къ вопросу съ точки зрѣнія интересовъ всего хозяйства въ цѣломъ.

Вотъ почему необходима сугубая осторожность при подборѣ работниковъ. Въ Тифлисѣ для кандидатовъ въ контролеры установились на практикѣ слѣдующія требованія: 1) высшее образование; 2) большой контрольный, въ крайнемъ случаѣ большой служебный стажъ и 3) значительный жизненный опытъ, какъ результатъ работы въ различныхъ отрасляхъ человѣческой дѣятельности. Служащіе другихъ отдѣловъ городского самоуправленія въ контроль принимаются, какъ рѣдкое исключеніе. Мотивы понятны: необходима гарантія совершеннаго безпристрастія, а это возможнѣй, когда предыдущей службой контролеръ не связанъ *личными отношеніями* съ контролируемыми. (Для избѣжанія этого нежелательнаго явленія; прибавлю вообще всѣ контролеры періодически, черезъ 2—3 мѣсяца, мѣняютъ учрежденія). Окончательное сужденіе о пригодности кандидата выносится Коллегіей контролеровъ, т. е. всѣми активными работниками сообща.

Процедура выбора и приѣма производится такъ: вначалѣ происходитъ личное собесѣдованіе съ главнымъ контролеромъ и 2—3 контролерами, дабы въ коллегіи при обсужденіи кандидатуры были лица, составившіе себѣ личное представленіе о кандидатѣ.

Послѣ собесѣдованія собираются подробныя справки о личности кандидата, провѣряются сообщенныя имъ свѣдѣнія о себѣ и затѣмъ вопросъ обсуждается въ коллегіи. Если повидимому, кандидатъ годенъ, его допускають къ работѣ временно, на мѣсяць, полтора, послѣ чего только и происходитъ окончательное обсужденіе его кандидатуры.

Съ момента временнаго допущенія новый контролеръ пользуется всѣми правами постояннаго члена коллегіи и выполняетъ обычную работу контролера: никакого отбора работы въ смыслѣ меньшей трудности для него не производится. Если не считать того, что первые 2—3 дня онъ вводится въ курсъ дѣла его предшественникомъ по контролируемымъ учрежденіямъ и знакомится съ правилами всякаго рода, технической стороной дѣла, работой другихъ контролеровъ и т. д., вся дальнѣйшая его дѣятельность протекаетъ, хотя и подъ надзоромъ, но вполнѣ самостоятельно. Кромѣ того ему дается цѣлый рядъ вполнѣ опредѣленныхъ порученій.

За мѣсяць, полтора качества испытываемаго проявляются въ достаточной степени, и при разрѣшеніи вопроса объ окончательномъ принятіи кандидата у коллегіи имѣется достаточно матеріала.

Такой порядокъ отбора кандидатовъ представляетъ серьезныя гарантіи и до сихъ поръ почти не было случаевъ, чтобы пройдя всѣ эти стадіи обсужденія, кандидатъ не оправдывалъ ожиданій.

Необходимо прибавить, что бдительный надзоръ за работой Контролеровъ продолжается и по принятіи въ коллегію. Лица, переставшія отвѣчать требуемому уровню работы, должны уйти, какъ бы долго они не были въ Коллегіи. Этотъ принципъ проводится самымъ неуклоннымъ, даже жестокимъ, образомъ. Достаточно сказать, что за 14 мѣсяцевъ существованія новаго, реорганизованнаго контроля, число оставившихъ службу по той или иной причинѣ достигаетъ 32-хъ лицъ. Но съ другой стороны, такая частая смѣна лицъ представляетъ, конечно, большія неудобства: при столь текущемъ составѣ прогрессивное возрастаніе сложности работы контроля (въ цѣломъ) происходитъ значительно медленнѣе; кромѣ того тратится много силъ на инструктированіе вновь поступающихъ; нормально новички дѣлаются подходящими контролерами черезъ мѣсяца три, не раньше; наконецъ, нарушается преемственность работы; новыя лица должны ознакомиться съ даннымъ учрежденіемъ и вообще со строемъ жизни городскихъ учреждений, и поэтому часто предыдущая контрольная работа не продолжается, а протѣлывается сызнова, или почти сызнова.

Другая опасность, грозящая при такой постановкѣ дѣла-это отсутствіе подходящихъ кандидатовъ, скудость интеллигентныхъ силъ. А безъ соотвѣтственно подобранаго персонала лучше всего оставить мысль о широкой постановкѣ контроля: предпочтительнѣе имѣть отдѣльныхъ служащихъ для особыхъ порученій, такъ сказать контролеровъ ad hoc.

2. Внѣшняя техника работы.

Въ каждомъ городскомъ учрежденіи находятся двѣ книги, которыми пользуется контролеръ въ своей работѣ: ревизіонная и актовая. Обѣ книги всегда доступны обзорнѣю администраціи, и всѣ записи контролера въ обѣихъ книгахъ извѣстны заинтересованнымъ лицамъ-работа контролера происходитъ открыто.

Каждое посѣщеніе контролеромъ учрежденія фиксируется записью его въ ревизіонной книгѣ, съ отмѣткой дня посѣщенія и краткаго перечня произведенной имъ работы. Такимъ образомъ ревизіонная книга, при аккуратномъ вереніи ея, является лучшей регистраціей производимой контролеромъ работы, позволяетъ учитывать количество и регулярность его посѣщеній, размахъ и многообразіе его работы. Это контроль надъ контролеромъ. Но кромѣ того эта книга должна являться зеркаломъ текущей жизни учреж-

денія. Въ нее контролеръ заноситъ замѣтки о дефектахъ имъ обнаруженныхъ, но не являющихся рѣзкими, не требующими усиленнаго воздѣйствія на администрацію, заноситъ всѣ свои указанія по поводу этихъ дефектовъ, отмѣчаетъ факты, па которые ему представляется необходимымъ обратить вниманіе администраціи, какъ на факты нежелательные и притомъ извѣстные контролеру. Для нормальнаго воздѣйствія па администрацію этихъ записей контролера обычно бываетъ достаточно.

Въ случаяхъ болѣе важныхъ дефектовъ, напримѣръ, при неправильномъ веденіи счетоводства, хозяйства, при нарушеніи постановленій Управы, и т. д.; наконецъ, когда указанія и обращенія контролера не оказываютъ желаемаго воздѣйствія, составляется актъ. По существу своему актъ долженъ представлять изложеніе фактовъ, безъ какого либо сужденія и оцѣнки ихъ контролеромъ. Въ актѣ объективно перечисляются безспорные факты и протокольный характеръ акта подчеркивается тѣмъ, что весьма желательна, а во многихъ случаяхъ даже необходима подпись акта лицомъ, несущимъ отвѣтственность или вѣдающимъ данною отраслю дѣла. Ясно, что такая подпись возможна только, когда въ актѣ нѣтъ сужденій и оцѣнки дѣятельности отвѣтственнаго лица, въ чемъ могло бы возникнуть разногласіе между нимъ и контролеромъ.

По существу актъ долженъ представляться документомъ *безспорнымъ*, съ особыми, отличающими его чертами: точностью, достоверностью, полнотою и объективной правильностью.

Въ тѣхъ случаяхъ, когда изложенное въ актѣ, требуетъ комментариевъ, или контролеръ считаетъ необходимымъ высказать свою оцѣнку, дополнить ихъ и т. д., онъ вмѣстѣ съ актомъ препровождаетъ главному контролеру и рапортъ свой по тому же вопросу (замѣтимъ кстати, что копія акта во всѣхъ случаяхъ остается въ учрежденіи). Здѣсь уже центръ тяжести лежитъ не въ передачѣ факта, а въ сужденіи контролера по поводу факта, сужденій, не стѣсненнымъ необходимою получить подпись отвѣтственнаго лица. Въ рапортахъ, представляемыхъ контролерами, фиксируется, такъ сказать, творческая, критическая и организаціонная сторона ихъ дѣятельности, подобно тому, какъ актами закрѣпляется картина дѣйствительнаго состоянія имущества, учрежденія и т. д.

Результатомъ акта часто является истребованіе отъ отвѣтственныхъ лицъ, руководящихъ учрежденіемъ объясненій, иногда слѣдуетъ опредѣленное распоряженіе и т. д.

Только въ одномъ случаѣ подотчетныя лица *обязаны* предста-

влять свои объясненія параллельно съ аетомъ: когда при разсмотрѣннй отчета въ израсходованнй аванса составленъ актъ контролера съ сокращеннмъ представленныхъ счетовъ, или произведенныхъ расходовъ, или по поводу недочетовъ оправдательныхъ документовъ съ формальной стороны, или съ критикой расходовъ по существу, съ точки зрѣннй ихъ цѣлесообразности и необходимости. Во всѣхъ указанныхъ случаяхъ можетъ въ конечномъ итогѣ возникнуть необходимость непризнаннй управой части расходовъ, или взысканнй съ подотчетваго лица излишне имъ израсходованнаго, и потому для огражденнй служащихъ отъ имущественнаго ущерба автоматическое истребованнй объясненнй отъ нихъ представляется совершенно необходимымъ. Въ данномъ случаѣ актъ по существу перестаетъ быть *только протоколомъ*,—всѣ сокращеннй контролера должны быть мотивированы, и въ своихъ объясненнйхъ подотчетное лицо, понятно, можетъ и должно соображеннй контролера оспаривать и доказывать правильность и цѣлесообразность произведенныхъ расходовъ.

3. Провѣрка счетовъ и отчетовъ.

Всякнй разъ, какъ контролеръ посѣщаетъ учрежденнй (а это происходитъ для крупнѣйшихъ учреждений ежедневно или почти ежедневно, для среднихъ 2—3 раза въ недѣлю и для мелкихъ 1—2 раза въ мѣсяцъ), онъ прежде всего долженъ потребовать всѣ наличные счета для провѣрки. Со счетами въ рукахъ онъ долженъ провѣрить, поскольку это представляется возможнымъ, полученные продукты, предметы и т. д. въ смыслѣ соответствнй счету ихъ вѣса и количества, и въ смыслѣ качества. Вообще, въ видѣ правила, всѣ счета должны провѣряться *на мѣстѣ, въ учрежденнй* и по возможности немедленно вслѣдъ за произведенной покупкой. Отъ соглашеннй завѣдующаго хозяйствомъ и контролера зависитъ оплачивать счета до провѣрки, или послѣ; не всегда это представляется возможнымъ, но во всякомъ случаѣ предварительная провѣрка счетовъ на болѣе крупныя суммы, еще *до ихъ оплаты*—весьма желательна. Послѣ такой фактической провѣрки контролеръ переходитъ въ провѣркѣ формальной стороны счетовъ, правильности и своевременной записи ихъ въ книги кассовую, материальную, инвентарную. Обращается вниманнй, чтобы лицо, прнобрѣтающее предметъ и лицо, расходующее его, не совпадали, чтобы ни одинъ предметъ не поступалъ въ учрежденнй безъ соответствующаго документа, чтобы внѣшняя сто-

рона счетовъ была вполне удовлетворительна. Однако центр тяжести работы лежитъ, конечно, не на формальной сторонѣ, а на существѣ расхода. Въ этомъ отношеніи контролеръ долженъ обладать известнымъ тактомъ, умѣньемъ отличить несущественный дефектъ формальной стороны отъ совершенно неприемлемаго. Особое мѣсто занимаютъ счета, предъявляемые завѣдующими отъ своего имени. Нельзя смотрѣть неодобрительно на частое представленіе такихъ счетовъ, хотя контролеры обычно это не долюбиваютъ, — имѣть основанія такимъ счетамъ предпочитать счета поставщиковъ, если ограничить размѣры ихъ определенной максимальной суммой. Только разсмотрѣніе расходовъ *по существу* даетъ основаніе утверждать, что въ данномъ случаѣ можно или нельзя было получить счета поставщика. Иногда контролерамъ приходится бороться съ искусственнымъ раздробленіемъ крупнаго счета на рядъ мелкихъ, не превышающихъ разрѣшеннаго подотчетному лицу максимума. Въ заключеніе отмѣтимъ надзоръ контроля за тѣмъ, чтобы счета не составлялись бухгалтерами учрежденія ни для администраціи, ни для продавцовъ. Лица, ведущія отчетность, учетъ документовъ, конечно, ни при какихъ обстоятельствахъ не могутъ принимать участія въ составленіи ихъ.

Что касается характера контроля надъ расходами учрежденія по счетамъ, то на мѣстахъ контролеры почти всегда разсматриваютъ оплаченные счета, такъ что контроль идетъ слѣдомъ за расходомъ; однако учрежденія *нормально* должны сами оплачивать счета сравнительно мелкіе, болѣе же крупныя подлежатъ уплатѣ изъ центральной кассы управы, что неизбежно влечетъ ихъ предварительную провѣрку на мѣстѣ, до оплаты.

Къ тому моменту, когда для провѣрки представляется авансовый отчетъ, работа контролера почти вся закончена — всѣ счета, входящіе въ отчетъ провѣрены частями во время посѣщеній учрежденія. Ему остается только тщательно свѣрить кассовую книгу съ отчетомъ) который долженъ представлять точную копію кассовыхъ записей), убѣдиться въ томъ, что каждой записи отчета соответствуетъ приложенный счетъ, что формальная сторона приложенныхъ счетовъ удовлетворительна, далѣе (это весьма важно), что счета дѣйствительно разнесены и по кассовой, и по другимъ книгамъ, какъ это на нихъ отмѣчено, и что всѣ документы отмѣчены штемпелемъ и подписью контролера. По общему правилу ни одинъ документъ, ни одинъ счетъ, побывавшій на провѣркѣ у контролера не можетъ остаться безъ его о томъ отмѣтки на самомъ документѣ или счетѣ.

Если къ счету прилагаются накладныя, дубликаты и т. п., или какая либо переписка, то отмѣтки контролера (обычно красными чернилами для легкости зрительнаго впечатлѣнія) дѣлаются на *каждомъ* приложеніи къ счету.

На предъявленныхъ счетахъ контролеромъ не должны производиться никакія измѣненія—перечеркиванья, измѣненія суммы. Представленный для провѣрки документъ долженъ быть для него (въ качествѣ документа) неприкосновеннымъ. Единственная помѣтка, которая для контролера возможна—эта помѣтка о признаніи, непризнаніи, или сокращеніи, суммы счета. Но съ другой стороны контролеру на провѣрку должны предъявляться документы, надъ которыми выполнены уже всѣ предписанныя формальности, и контролеръ не имѣетъ права приступать къ провѣркѣ по существу, не убѣдившись въ этомъ. Особенно важное значеніе имѣетъ на предъявленномъ контролеру документѣ подпись завѣдующаго учрежденіемъ. Она важна какъ юридическое и принципиальное возложеніе на него отвѣтственности, а съ другой стороны, какъ наглядное доказательство его подконтрольности. Мысль о контролѣ, какъ органѣ надзора надъ административно-хозяйственной дѣятельностью городскихъ учреждений въ цѣломъ—трудно усваивается. Несоблюденіе указаннаго выше порядка обычно создаетъ вредную иллюзію, будто контроль это подсобный органъ при каждомъ отдѣльномъ учрежденіи (больницѣ, бойнѣ и т. п.), на помощь завѣдующему, а не выше ихъ стоящій контроль *при управѣ*, прежде всего контролирующій дѣятельность лицъ, находящихся во главѣ учреждений.

Какимъ же путемъ у контролера вырабатывается критерій для сужденія о томъ, дорого-ли или цѣтъ куплены данныя предметы (чаще всего продукты продовольствія, ибо покупка инвентаря происходитъ сразу, въ одинъ, два приѣма)? Какъ разъ сужденія его по этому вопросу чаще всего вызываютъ возраженія лицъ, ведущихъ хозяйство, и должны быть поэтому тщательно обоснованы. Опирается на формальныя указанія таксы, при смѣхотворномъ несоответствіи большинства всякихъ таксъ дѣйствительно существующимъ на рынкѣ цѣнамъ, для *фактическаго* контроля невозможно.

Приходится выяснять дѣйствующія рыночныя цѣны и для этого существуетъ много способовъ. Прежде всего—непосредственное ознакомленіе съ рынками, опросы продавцовъ въ различныхъ мѣстахъ, далѣе—справки изъ различныхъ учреждений, производящихъ закупки—кооперативовъ и т. д., наконецъ, опросы сотоварищей по работѣ о цѣнахъ покупокъ въ другихъ городскихъ учрежденіяхъ.

Желательна такая коллективная работа контролеровъ, служащая и для взаимной проверки: еженедѣльно контролеры заносить на особую таблицу цѣны продуктовъ, фуража и т. д., купленныхъ въ отдѣльныхъ контролируемыхъ ими учрежденіяхъ и изъ сравненія этихъ записей дѣлается возможнымъ установить (въ извѣстныхъ предѣлахъ) нормальную рыночную цѣну, съ которой уже можно сообразоваться при проверкѣ счетовъ.

Такимъ образомъ слѣдуетъ примѣнять всевозможные приемы для фактической проверки счета, но все таки слѣдуетъ соблюдать извѣстную осторожность и въ этомъ отношеніи, напримѣръ, опросъ продавца о цѣнѣ купленного у него подконтрольнымъ лицомъ предмета и т. п. представляется неудобнымъ: изъ плоскости *переплаты* онъ переноситъ вопросъ въ плоскость *злоупотребленія*, а контролеръ по общему правилу не слѣдователь; въ своей работѣ онъ не долженъ исходить изъ недовѣрія къ подотчетному лицу.

Я. Петраковский.

Города Кутаисской губерніи.

(Окончаніе*)

Прежде разсмотрѣнія помѣщенныхъ въ приложеніи таблицъ предварительнаго подсчета, попытаемся намѣтить нѣкоторыя черты, характерныя для различныхъ типовъ описываемыхъ городовъ.

	Населеніе обоего пола	Владенія, общая чис- лел.	Квартиры жилыя	Комнаты число ихъ въ занятыхъ жил. кв.	Торгово-про- мысл. заве- денія.
Въ процентахъ.					
Кутаисъ	58	48	56	54	36
Поти	14	17	14	16	19
Прочіе города	28	35	30	30	45
ИТОГО по 8 городамъ	100%	100%	100%	100%	100%

Эта табличка даетъ возможность установить, что: 1)°/о владѣній въ Кутаисѣ отстаетъ отъ °/о населенія, въ Потіи и прочіихъ —

*) См. „Кав. Гор.“ № 7—8.

нѣсколько превышаетъ послѣднй; 2) $\%$ жилыхъ квартиръ также отстаетъ для Кутаиса; для Поти $\% \%$ квартиръ и населенія тождественны, для прочихъ городовъ $\%$ квартиръ выше $\%$ населенія. 3), $\%$ комнатъ еще больше падаетъ для Кутаиса, нежели $\%$ квартиръ, для Поти и прочихъ этотъ $\%$ соответственно выше. Слѣдовательно, на основаніи п. п. 2 и 3 оказывается, что населеніе Кутаиса по сравненію съ остальными городами менѣе обезпечено квартирами и, особенно, комнатами. Впрочемъ, выводъ этотъ—не безусловный, т. к., за отсутствіемъ данныхъ, не принять во вниманіе размѣръ комнатъ; кромѣ того мы не имѣли возможности выдѣлить изъ общей массы населенія солдатъ войсковыхъ частей и лазаретовъ—обитателей общежитій, что въ этомъ случаѣ имѣетъ первостепенное значеніе. Последнее соображеніе необходимо не упускать изъ вида при разсмотрѣннй соответственныхъ графъ таблицъ; 4) $\%$ помѣщеній подъ торгово-промышленными заведеніями находится въ обратномъ отношеніи къ числу жителей, т. е. чѣмъ меньше городъ, тѣмъ больше въ немъ (относительно) торг.-пром. заведеній, конечно, не беря во вниманіе характера и размѣровъ таковыхъ.

Переходя къ обзорѣ жилищныхъ условій отдѣльныхъ городовъ, остановимся прежде всего на Кутаисѣ, гдѣ есть возможность сравнен. между собою участковъ, на которые дѣлится городъ. Взявъ факторы, использованія для построения предыдущей таблички, получимъ:

Участки:	Населеніе обоего пола	Владѣніе, общая числ.	Квартиры жилыя	Комнаты, число ихъ въ зап. жил. бв.	Торгово- промыш. заведеній
Въ процентахъ:					
Центральный	15	14	18	18	39
Нагорный	37	32	34	37	21
Зарѣчный	48	54	48	45	40
ИТОГО по гор. Кутаису .	100%	100%	100%	100%	100%

Выходитъ, казалось-бы, что Кутаисъ по скученности населенія весьма благополучный городъ: соответственные $\% \%$ по всемъ уча-

сткамъ даютъ впечатлѣніе полной пропорціональности между численностью населенія и обеспеченностью его квартирами-комнатами. Въ дѣйствительности, несомнѣнно, въ такомъ достаточно-большомъ городѣ, какъ Кутаисъ, не можетъ не имѣть мѣста квартирная нужда. Бѣдность, какъ и вездѣ, живетъ скученно, будущая детальная разработка городской переписи 1917 г. вскроетъ этотъ фактъ. Надо только отрѣшиться отъ разработки данныхъ переписи примѣнительно къ административнымъ участкамъ, а устанавливать свои статистическіе районы на основаніи подсчета матеріаловъ по каждому кварталу особо.

Даже бѣглый взглядъ на прилагаемыя таблицы убѣждаетъ въ томъ, что только углубленная разработка переписи способна выявить истинныя особенности каждаго города, которыя нивелируются при пользованіи этими результатами не статистическаго, а простого арифметическаго подсчета. Трудно объяснить, наприм., почему въ Зугдидахъ и Ново-Сенакахъ % занятыхъ жилыхъ квартиръ равенъ 98,8% и 99,5%, а въ Озургетахъ и Самтреди—91,8% и 90% (табл. I гр. 4-я). Процентъ учреждений и конторъ въ Озургетахъ—13,2, а въ Зугдидахъ 1,7, и т. д.

Тѣмъ не менѣе, имѣющіяся свѣдѣнія во многомъ весьма интересны, несмотря на всѣ сдѣланныя выше существенныя оговорки. Такъ гр. 4-я 2-й табл. показываетъ, что въ общемъ, жители Кутаисскихъ городовъ сравнительно богато обеспечены комнатами: на комнату въ среднемъ по губерніи приходится 1,7 душъ о. п. при максимумѣ 1,9 (Нагорный и Зарѣчный участки Кутаиса, Озургеты) и минимумѣ 1,1 (Чіатуры). Общепринятой нормой является 2 души на 1 комнату,—слѣдовательно, ни одинъ изъ 8 городовъ не дошелъ до предѣла, дальше котораго начинается уже, съ санитарной точки зрѣнія комнатный голодъ. Однако, число жителей на комнату само по себѣ еще мало говорить о тѣхъ условіяхъ, въ которыхъ живетъ населеніе. Квартира квартирѣ рознь. Большія, свѣтлыя и теплыя комнаты богатыхъ кварталовъ не могутъ идти въ сравненіе съ клѣтушками окраинъ. Не имѣя данныхъ о кубическомъ содержаніи воздуха въ квартирахъ, воспользуемся для опредѣленія ихъ качества косвеннымъ признакомъ—наличіемъ голландской печки, какъ обстоятельствомъ, находящимся, очевидно, въ прямой связи со степенью благосостоянія обитателей. Въ послѣднемъ убѣждаютъ данныя таблицъ 2-й и 3-й о количествѣ владѣній и квартирѣ, отопливаемыхъ исключительно желѣзными печками, бухарскими, каминами и т. д.

Группы городовъ по среднему числу душъ о. п. на 1 комнату	Душъ о. п. на 1 комнату	% голландскихъ печей къ общему числу печей въ группахъ городовъ
I Чиатуры	1,1	45
II Зугдиды	1,4	8
III Центральный уч. Кутаиса, Поти и Ново-Сенаки	1,5	31
IV Нагорный и Заръчный уч., Самтреди, Квирилы	1,6	29
V Озургеты	1,9	25
Среднее по 8 городамъ	1,2	27

Оба ряда находятся въ интересной зависимости: съ увеличеніемъ числа душъ на комнату понижается % печей въ квартирахъ. Такимъ образомъ, априорное предположеніе объ отсутствіи однородности въ жилищныхъ условіяхъ городовъ Кутаисской губерніи иллюстрируется даже при наличіи только скудныхъ и несовершенныхъ данныхъ предварительнаго подсчета городской переписи 1917 г.

Закачивая свой краткій очеркъ, позволю себѣ обратить вниманіе городскихъ дѣятелей на тотъ драгоценный источникъ познанія городовъ Грузіи, который заключается въ совершенно еще неразработанныхъ, лежащихъ втунѣ матеріалахъ, переписи. Если предложенныя цифры предварительнаго подсчета возбуждять интересъ общественныхъ круговъ къ использованию этого единственнаго источника,—единственнаго, потому что городской и, въ первую голову, жилищной статистики Грузіи не существуетъ,—то цѣль моихъ замѣтокъ будетъ достигнута.

А. Гончаровъ.

Мѣстное самоуправленіе на югѣ Россіи.

Говоря о положеніи мѣстнаго самоуправления на югѣ Россіи, (Сѣв. Кавказѣ, Кубани, на Дону, въ Ставропольской и Черноморской губ., отчасти въ Крыму), слѣдуетъ отмѣтить, что южно-русская пресса, почти вся цѣликомъ стоящая на платформѣ поддержки Добр. арміи, проявляетъ большую сдержанность въ освѣщеніи и оцѣнкѣ тѣхъ экспериментовъ, какіе производились надъ органами мѣстнаго самоуправления новою властью, явившеюся на смѣну большевистскимъ совѣтамъ. И если, какъ политическій моментъ пресса широко использовала всякія свѣдѣнія о разгромѣ городскихъ и земскихъ самоуправленій большевиками, то относительно такого же похода противъ мѣстнаго самоуправления изъ правыхъ лагерей, она хранила стыдливое молчаніе, понятное, если читателямъ „Кавказскаго Города“ ясна политическая сущность силъ, командующихъ россійскимъ югомъ.

Общія условія.

На совѣщаніи городскихъ общественныхъ дѣятелей Терскаго края въ г. Пятигорскѣ 15 (28) апрѣля 1919 г., въ докладѣ о правовомъ положеніи городовъ, Ю. А. Черкесовъ сказалъ:

„... Болѣе спокойное и увѣренное состояніе наблюдается тамъ, гдѣ введены зачатки народоправства, гдѣ населенію предоставлена широкая самодѣятельность. Въ данный моментъ *народная мысль работаетъ надъ вопросами самоорганизации, а не надъ вопросами подрыва власти, разложенія арміи.* Народная мысль работаетъ надъ вопросами возсозданія народнаго хозяйства и самоуправления. *Большая ошибка видѣть въ этихъ стремленіяхъ и желаніяхъ народа большевистско-бунтарскія наклонности.* Люди, стоящіе далеко отъ общественныхъ ячеекъ, думаютъ, что въ ячейкахъ этихъ таится единственное желаніе производить смуту, почему необходима власть одного человѣка, гдѣ-то наверху, который бы дирижировалъ оттуда, имѣя надзоръ и руководство надъ всѣми общественными ячейками... Не бойтесь самодѣятельности, народа: въ этой боязни кроется ошибка нашихъ правителей“.

Эти слова Ю. А. Черкесова достаточно характеризуютъ тѣ условія зависимости отъ правящихъ круговъ, въ какія попала общественность на югѣ Россіи. Они явились отвѣтомъ на требованія праваго крыла совѣщанія передать всю полноту власти военнымъ.

отказаться отъ всеобщаго избирательнаго права, какъ нецѣлесообразнаго въ данныхъ условіяхъ.

Борьба за установленіе политическихъ условій, въ которыхъ могла бы проявляться общественная самостоятельность, давно ведется широкими демократическими кругами на югѣ Россіи, велась она при большевистскомъ режимѣ, не прекращается она и сейчасъ. Ни одно изъ совѣщаній городскихъ и земскихъ дѣятелей не проходитъ безъ обсуждения этого вопроса и безъ вынесенія соотвѣтствующей резолюціи. Упрекать въ чрезмерныхъ требованіяхъ мѣстныя активныя демократическія силы не приходится. Скорѣе наоборотъ—не слишкомъ ли большую уступчивость они проявляли?..

Надо сказать, что военное командованіе юга Россіи такъ же располагало своимъ „арсеналомъ общественности“, собраннымъ путемъ силоченія и добровольной мобилизаціи всѣхъ ценовыхъ элементовъ. Какова эта „общественность“ можно судить по тому, что всего нѣсколько дней тому назадъ представители ея, на совѣщаніи въ Ростовѣ по переработкѣ городского положенія, яростно отстаивали имущественный, осѣдлый и повышенный возрастной цензы, лишеніе женщинъ избирательныхъ правъ и т. д. Въ серединѣ марта тек. г. такъ наз. „Національный Центр“ вынесъ такое постановленіе:

„По ходу событій на высшее командованіе армій выпадаетъ и осуществленіе гражданскаго порядка въ освобождаемыхъ отъ большевизма областяхъ, при чемъ успешнаго выполненія высшихъ функций гражданской власти можно ожидать лишь отъ единоличной военной власти, обладающей чрезвычайными полномочіями“.

На это заявленіе тотъ-часъ послѣдовалъ отвѣтъ Бюро Совѣта земствъ и городовъ:

„Временная (до созыва Учред. Собр.) власть юга Россіи, какъ этапъ на пути къ возстановленію Россіи, должна быть создана путемъ соглашенія на определенной платформѣ народныхъ представительствъ и правительствъ отдѣльныхъ областей, а также цензового и нецензового крыльевъ общественности, а не путемъ односторонняго ея провозглашенія. Власть должна быть коллегиальной, а не единоличной...“

Но эта борьба за минимальную возможность проявлять общественную самостоятельность ведется пока неравными силами. Подводя итоги совѣщанія городскихъ общественныхъ дѣятелей сѣв. Кавказа, въ одной изъ передовицъ журнала „Мѣстное самоуправленіе“ говорится: „лишь подавленная грозой гражданской войны общественность оживлялась, лишь постепенно собирались матеріальныя и моральныя

силы ея". Рабочія и демократическія организаціи были распылены. Единопличная военная власть творила свою волю, осуществляя вожделѣнія цензовыхъ группъ.

Въ какомъ же положеніи находятся сейчасъ общественныя городскія самоуправленія на югѣ Россіи?

Положеніе городскихъ самоуправленій.

Въ газетахъ юга Россіи вы не найдете думскихъ отчетовъ, ибо городскихъ думъ сейчасъ на всемъ пространствѣ, занятомъ Добр. Арм., нѣтъ, онѣ распущены— эти органы гонимой общественности.

Въ февралѣ мѣсяцѣ г. еп. Деникинымъ было утверждено новое городское положеніе, а 6-го марта— „Временныя правила объ упрощенномъ управленіи городскихми хозяйствами“. Согласно этимъ правиламъ существующія городскія думы, „за истеченіемъ срока ихъ полномочій“, должны быть распущены, и „всѣ обязанности, которыя несутъ по новому положенію городскія думы и городскія управы, возлагаются на городскія управы въ составѣ послѣдне-дѣйствовавшихъ, избранныхъ по постановленію Временнаго Правительства отъ 9-го Юля 1917 г.“

Казалось бы создается положеніе, пріемлемое. Къ управленію городами привлекаются управы демократическихъ думъ, и первая обязанность ихъ— приступить немедленно къ организаціи новыхъ думскихъ выборовъ. Но, во-первыхъ, надо знать сущность городского положенія, утвержденного г. еп. Деникинымъ и положеніе объ организаціи новыхъ думскихъ выборовъ (объ этомъ я скажу въ дальнѣйшемъ), а во-вторыхъ, „Времен. правила“ далеко не исчерпываются роспускомъ думъ и призывомъ къ власти демократическихъ управъ. Въ тѣхъ случаяхъ, когда начальникъ управленія внутреннихъ дѣлъ или губернаторъ, признаетъ необходимымъ, по условіямъ политическаго момента, устранить изъ верховнаго состава управы „отдѣльныхъ лицъ“, или же выборный составъ управы окажется „отсутствующимъ“, или по какимъ-либо причинамъ „выбывшимъ“, начальнику управленія внутр. дѣлъ предоставляется право замѣщать свободныя должности городскихъ головъ губернскихъ городовъ и ихъ товарищей, по представленію губернатора, а губернатору—самостоятельно назначать город. головъ уѣздныхъ городовъ, ихъ товарищей, помощниковъ и членовъ управъ губ. и уѣзд. городовъ, преимущественно „изъ лицъ предшествующихъ составовъ городскихъ

управъ, или изъ опытныхъ городскихъ работниковъ, или, наконецъ, изъ мѣстныхъ общественныхъ дѣятелей“.

Вотъ какова регламентація современнаго правового положенія городскихъ самоуправленій на территоріи, занятой Добр. Арміей. Фактическое же положеніе вещей вполне совпадаетъ съ тѣмъ, какое было установлено во времена Скоропадскаго на Украинѣ и Краснова—на Дону. Почти всюду дѣйствуютъ городскія управы по назначенію. Владикавказскій гор. голова Цирульниковъ, избранный демократической думой, соц.-демокр. умѣреннаго толка, ведущій вмѣстѣ съ казачьекрестьянскимъ совѣтомъ борьбу съ большевизмомъ, по возвращеніи во Владикавказъ арестовывается. Такъ же арестовывается членъ управы соц.-дем. Коттъ, который въ тюрьмѣ заражается тифомъ и умираетъ. Вполнѣ понятно, что социалисты, члены управы предпочитаютъ быть „отсутствующими“. Въ управы назначаются тѣ „общественные дѣятели“, которые руководили муниципальными хозяйствами во время самодержавія...

Даже на Кубани, которая изъ всѣхъ государственныхъ образований юга Россіи отличается наибольшими демократическими тенденціями, установлено такое же положеніе вещей. „Вся Кубань получила назначенныя управы, а иногда курьезъ, существующій однако въ природѣ, въ одномъ изъ городовъ Кубани—управу, даже и не назначенную правительствомъ, а просто приглашенную начальствомъ“. (Мѣстное Самоупр.“ № 2). Въ Черноморской и Ставропольской губ. нѣкоторое время думы существовали, потомъ онѣ были распущены, причѣмъ въ нѣкоторыхъ случаяхъ назначались новыя управы, въ другихъ оставались прежнія демократическія, въ третьихъ назначались лица, которыя предварительно намѣчались городскими думами. Но вполнѣ понятно, что оставались, выбраные думами члены управъ только тѣ, которые никакой опасности, съ точки зрѣнія командующей власти, не представляли.

Надо сказать, что господа губернаторы, при назначеніи членовъ управы, наталкивались на тѣ же препятствія, какія встрѣчались и на пути начальства Скоропадскаго и Краснова: очень многіе общественные дѣятели отказывались занимать предложенные имъ по назначенію муниципальные посты. Положеніе же назначенныхъ городскихъ управъ лучше всего характеризуется слѣдующимъ обращеніемъ къ черноморскому военному губернатору Новороссійской город. управы (газ. „Отклики Кавказа“ № 94).

„Выражая согласіе занять по назначенію должности город. головы и членовъ управы, настоящій составъ гор. уц. руководство-

вался исключительно тѣми соображеніями, что, какъ ему было сообщено, назначеніе управы было вызвано исключительными обстоятельствами момента и что такому составу придется служить и, работать самое непродолжительное время: вскорости предполагалось опубликованіе новыхъ законовъ о выборахъ гласныхъ въ гор. думы и назначеніе самихъ выборовъ. Для управы было совершенно ясно, что будучи назначенной, она не могла имѣть достаточнаго вѣса въ глазахъ властей, такъ какъ она не являлась представительницей населенія и выразительницей его интересовъ, нуждъ и желаній. Еще менѣе авторитета она должна имѣть въ глазахъ самого населенія, не принимавшаго рѣшительно никакого участія въ образованіи ея состава. Такое положеніе является очевидно крайне ненормальнымъ и было весьма тягостнымъ... Въ ожиданіи выборовъ въ городскія думы прошло вмѣсто предложенныхъ 3—4 мѣсяцевъ болѣе 8-ми, въ теченіе которыхъ назрѣло не мало серьезныхъ вопросовъ, разрѣшеніемъ которыхъ управа не считала себя вправе заняться... Находя дальнѣйшее пребываніе свое въ томъ положеніи, въ какомъ она поневолѣ находится уже 9-ый мѣсяць, не только тягостнымъ для себя лично, но и не отвѣчающимъ интересамъ города и цѣлямъ поставленнымъ Добр. Арміей, городская управа... убѣдительно проситъ ваше привосходительство о безотлагательномъ назначеніи выборовъ въ городскую думу. Въ случаѣ, если особое совѣщаніе (при Добр. Арм.) не найдетъ возможнымъ теперь же опредѣлить день выборовъ, управа проситъ освободить ее отъ возложенныхъ на нее обязанностей, несеніе которыхъ въ дальнѣйшемъ она по совѣсти не находитъ возложнымъ при создавшихся обстоятельствахъ.

Эти „совѣстливыя“ заявленія назначенныхъ городскихъ управъ не единичны. Въ своемъ постановленіи Апапская город. управа говоритъ: „не имѣя за собою нравственнаго авторитета городской думѣ работать затруднительно“, а потому управа проситъ о скорѣйшемъ назначеніи выборовъ и о созывѣ городской думы г. Апапы. Въ Ставрополѣ членъ управы Г. М. Гарницкій подалъ заявленіе объ отставкѣ, тѣмъ „управа была поставлена въ безвыходное положеніе за отсутствіемъ кандидатовъ“. Въ виду этого было созвано совѣщаніе старѣйшинъ прежняго состава думъ. Совѣщаніе, „не будучи въ состояніи намѣтить новыхъ кандидатовъ въ члены управы по назначенію, упросило Ф. М. Гарницкаго взять обратно его прошеніе объ отставкѣ“. Это сообщеніе заканчивается такъ: „Трудность подысканія кандидатовъ въ члены управы по назначенію, огромная отвѣтственность управы по веденію сложнаго городского хозяйства

настоятельно требуютъ скорѣйшаго назначенія городскихъ выборовъ“.

Таково фактическое положеніе городскихъ общественныхъ управленій на территоріи, занятой Добр. Армией.

Продолженіе слѣдуетъ.

Д. Корнеевъ.

Первый этапъ земства Грузіи.*)

Прошелъ почти годъ, какъ земство введено въ Грузіи. Срокъ, конечно, еще слишкомъ небольшой, чтобы можно было подводить итоги дѣятельности этого долгожданнаго на Кавказѣ института, — но тѣмъ не менѣе намъ кажется возможнымъ и своевременнымъ попытаться на основаніи уже имѣющихся фактовъ сдѣлать нѣкоторые выводы, преслѣдуя единственную цѣль укрѣпленія и развитія земскихъ идей въ Грузіи.

Мы полагаемъ, что земство по природѣ своей не можетъ существовать безъ общественной критики, вся жизнь земства должна протекать на виду у всего населенія и тамъ, гдѣ этого нѣтъ, гдѣ въ тайникахъ управы или ея канцеляріи творится земская жизнь, земство перестаетъ быть организаціей общественной, и работники его становятся исполнителями земской машины, хорошо или плохо налаженной.

Внимательно оглядываясь на только что пройденный первый этапъ земствъ Грузіи, изучая сложную и чрезвычайно ответственную организаціонную работу земцевъ, (отъ прочности фундамента зависитъ прочность и воздвигаемаго зданія), мы не можемъ не обратить самое серьезное общественное вниманіе на странное и опасное явленіе, почти полное отсутствіе въ мѣстной періодической печати откликовъ земской жизни. Въ то время когда рѣшаются такіе кардинальные для земства вопросы, какъ структура центрального зем-

*) Ошибки и недочеты, указываемые авторомъ, почти неизбежны сопутчики всякаго большого, новаго дѣла, не таятъ въ себѣ страшнаго, ибо на нихъ демократія будетъ учиться и эта практическая школа общественности послужитъ залогомъ роста укрѣпленія демократіи. Не слѣдуетъ лишь замалчивать и скрывать свои промахи.

ства; когда жизнь выдвигаетъ вопросъ о размѣрахъ и количествѣ мелкихъ земскихъ единицъ, когда на земство возлагается огромная, и не свойственная земской природѣ, задача по административному управленію уѣздами; когда земство дѣлають отвѣтственнымъ за проведение чрезвычайно сложной земельной реформы; то есть, тогда, когда отъ правильности разрѣшенія дѣлаго ряда вопросовъ положительно зависитъ судьба самихъ земскихъ учреждений, періодическая печать хранитъ почти полное молчаніе. Чрезвычайно рѣдко проскользнетъ замѣтка на ту или иную земскую тему въ томъ или другомъ органѣ печати, но серьезной полемики, критическаго отношенія даже къ уже принятымъ земствомъ рѣшеніямъ нѣтъ, а между тѣмъ вопросы, какъ мы уже отмѣтили, новые, многіе изъ нихъ не имѣютъ еще своей литературы и не можетъ быть чтобы при ихъ разрѣшеніи не было бы сторонниковъ діаметрально противоположныхъ взглядовъ. Нельзя возлагать ответственности на однихъ избранныхъ населеніемъ земцевъ за то или иное рѣшеніе, не должны молчать и инако мыслящіе. Укажемъ для примѣра, какъ различно разрѣшенъ вопросъ мелкой земской единицы: въ Тифлисскомъ уѣздѣ ихъ создано всего 8, а въ Сигнахскомъ—26, конечно жизнь скоро исправитъ, гдѣ экономически не правильно было введено волостное земство, но для всѣхъ кто, помнить съ какой страстностью дебатировался каждый земскій вопросъ въ Россіи, даже при ценовомъ земствѣ *) и кто знаетъ, какъ это влияло на судьбы земствъ, для тѣхъ молчаніе печати покажется не только страннымъ, но даже и опаснымъ симптомомъ. Молодые земства не создали еще традицій и не имѣютъ еще своей исторіи. Отмѣченное молчаніе кажется намъ еще болѣе опаснымъ, такъ какъ оно очевидно вызвано другимъ не менѣе серьезнымъ фактомъ, почти всегда гибельнымъ въ общественной работѣ,—отсутствіемъ отвѣтственной оппозиціи, безъ критики которой однородные по составу своему гласные земскихъ собраній очень скоро теряютъ всякій интересъ къ работѣ и собранія будутъ лишь механически утверждать и принимать смѣты и доклады управъ. Только столкновеніе разныхъ мнѣній и борьба связанная съ проведеніемъ того или иного постановленія земскаго собранія можетъ гарантировать демократію отъ всегда возможныхъ ошибокъ какъ это уже было нами отмѣчено **).

*) См. „Грядущее земство“ № 5—6 „Кав. Гор.“ за 1918 г.

***) „Кавк. Гор.“ № 2 за 1919 г.—„О земскомъ собраніи, управѣ и комиссіяхъ“.

Намъ кажется, что отмѣченное явленіе не нуждается въ доказательствѣ, стоитъ только пересмотрѣть за послѣдній годъ какъ грузинскія, такъ и русскія газеты разныхъ направленій, какъ это станетъ очевиднымъ; отголоски земской жизни почти всегда случайно попадають на страницы газетъ и носятъ главнымъ образомъ сухой информационный характеръ, объ открытіи или закрытіи собраний, объ открытіи или закрытіи собраний, объ избраніи председателя, о назначеніи выборовъ о распредѣленіи работы, да по двумъ, тремъ уѣздамъ были опубликованы итоги земскихъ смѣтъ. Даже газета „Борьба“, офиціозъ руководящей партіи, не смогъ наладить не смотря на искреннее желаніе, своего земскаго отдѣла.

Что мы знаемъ о жизни земства? Очень мало. Чтобы еще подчеркнуть все значеніе этого явленія мы остановимся хотя бы на одной отрасли земской работы, которая все же, до извѣстной степени, была чужда земству; но чѣмъ не можетъ современное земство не заниматься—мы имѣемъ въ виду посредническую дѣятельность земствъ^{*)}.

Если мы представимъ себѣ земскую управу, ведущую посредническую-торговую работу безъ достаточныхъ гарантій, безъ элементарныхъ требованій общественности), можно быть увѣреннымъ, что какъ бы честно и правильно не вела эта управа свою работу, при отсутствіи гласности, всегда создается благоприятная почва для всякихъ слуховъ и намековъ. Управа, окруженная нездоровой атмосферой спекуляціи, легко можетъ быть скомпрометирована, хотя бы тѣмъ, что она вынуждена будетъ пользоваться услугами лицъ знакомыхъ съ торговымъ механизмомъ, но репутація конхъ, конечно, не всегда безупречна. Мы все отлично знаемъ, что однимъ изъ главныхъ источниковъ земскихъ доходовъ за послѣднее время была прибыль земствъ отъ продажи населенію предметовъ первой необходимости, а много ли мы слышали о томъ, какъ протекаетъ эта работа?

Слѣдующимъ крупнымъ и оригинальнымъ фактомъ земской дѣятельности является, безъ сомнѣнія, то обстоятельство, что до сихъ поръ взаимнѣ губернскаго земства не создано аппарата, объединяющаго дѣятельность земствъ по цѣлому ряду вопросовъ. Мы уже указывали,^{**)} какъ было опасно ломать законъ, по которому

*) см. В. Соколовъ „Посредническая дѣятельность земствъ“ въ № 8 „Кавк. Гор. за 1919.

**) см. „Надвигающаяся реформа“ въ № 9—10 „Кав. Гор.“

вводилось земство въ Грузіи; къ сожалѣнію, наши предположенія оправдались, и созданное наслѣхъ первымъ земскимъ съѣздомъ „центральное бюро земствъ“ не смогло выполнить возложенныхъ на него порученій, хотя бы тому уже, что Правительство въ лицѣ, Министерства Вн. Д. не признаетъ за этимъ бюро юридическаго значенія, считаясь съ его мнѣніемъ лишь, какъ съ мнѣніемъ заинтересованной стороны, а не какъ съ постановленіемъ учрежденія облеченнаго, закономъ извѣстными правами и обязанностями. Не получило же это бюро правъ юридическаго лица потому, что оно не было зарегистрировано въ порядкѣ, указанномъ въ законѣ для всякаго рода обществъ и союзовъ въ окружномъ судѣ. Какъ отразилось на земской жизни отсутствіе центрального земства, намъ кажется ясно для всѣхъ. Достаточно указать на ужасное положеніе Михайловской земской больницы, Ольгинскаго повивальнаго института, богадѣльни и др. учреждений, которыя до сихъ поръ не могли быть переданы земству и которыя, находясь все еще въ заглѣдываніи Министерства Вн. Д., съ 1 января 1919 года существовали въ долгъ, при положительно ужасныхъ условіяхъ службы всего персонала, который все еще долженъ получать жалованье по штатамъ 1914 года съ прибавкой по закону 3 марта 1918 и который даже и этихъ денегъ не получалъ болѣе полугода. Лишь надіяхъ Учредительное Собраніе ассигновало въ распоряженіе Министра Внут. Д. 7 мил. руб. на потребности всѣхъ земскихъ учреждений краевого характера, еще не переданныхъ земству и кредиты симъ учреждениямъ открыты 22—23 сего іюля. Можно только отмѣтить чувство долга всего персонала этихъ учреждений, покорно ожидающаго разрѣшенія своей участи, даже не протестуя, (старшій ординаторъ получаетъ всего въ мѣсяць 444 руб. младшій 391 руб., смотритель 358 р., прачка 172 р. 50 к.).

Если Михайловская больница и другія учрежденія краевого назначенія послѣ ряда мытарствъ будутъ все же переданы земству, такъ какъ мы увѣрены что центральное земство такъ или иначе будетъ организовано (безъ него земство существовать не можетъ*), то мы можемъ указать на чрезвычайно цѣбныя организациі, которыя едва ли сохранятся и, вѣроятно же, всего окончательно распадутся, пока разрѣшится вопросъ быть или не быть центральной управл. Мы имѣемъ въ виду земскую станцію по изученію методики борьбы

*) см. В. Соколовъ, „по вопросу о центральномъ земствѣ“ въ № 4 „Кавк. гор.“ 1919 г.

съ полевыми грызунами, созданную трудами европейски извѣстнаго ученаго Е. В. Яцинтковскаго при ближайшемъ участіи агронома В. А. Соколова (которая только на дняхъ получила достойную оцѣнку посѣтившаго ее доктора Бакстона, прорать-доцента Кембриджскаго университета, обратившаго серьезное вниманіе на научныя работы станціи, и земское бюро борьбы съ вредителями сельскаго хозяйства. Первый земскій съѣздъ отъ 21 по 27 февраля 1918 г., не удосужился заслушать докладъ завѣдывающаго бюро Б. П. Уварова *) о необходимости передачи всей организациі центральному земству, отнеся докладъ этотъ къ категоріи маловажныхъ вопросовъ, между тѣмъ текущій сельско-хозяйственный годъ исключительно богатъ вредителями: мыши въ Ахалкалакскомъ уѣздѣ, медвѣдка въ Гуріи на кукурузѣ, клопы на клѣбахъ Тіонетскаго уѣзда и т. д.

Бюро, находясь въ совершенно неопредѣленномъ положеніи, безъ операціонныхъ средствъ, лишено возможности своевременно принимать надлежащія мѣры и, если въ этомъ направленіи что либо дѣлалось, то исключительно благодаря министерству Земледѣлія. Каково матеріальное положеніе работниковъ бюро видно, изъ того что специалисты получаютъ 700 руб. и инструктора 433 руб. въ мѣсяць, т. е. въ два, три раза менѣ чѣмъ въ земствахъ. Въ результатѣ, ко времени передачи этихъ организаций, составлявшихъ заслуженную гордость административнаго земства, весь персоналъ, ихъ создавшій, разбѣжится. Б. П. Уваровъ получилъ приглашеніе отъ директора имперскаго бюро энтомологіи при Британскомъ музеѣ въ Лондонѣ, доктора Маршалъ перейти на службу въ Англію. Е. В. Яцинтковскій приглашенъ въ Арменію организовать станцію по изученію методики борьбы съ полевыми грызунами.) такимъ образомъ, станція, являющаяся единственной не только въ Россіи, но подобныхъ которой нѣтъ даже и въ Америкѣ, осталась безъ руководителя и, если вообще трудно замѣнить специалистовъ, руководящихъ учеными или научными организаціями, то можно съ увѣренностью сказать, что лицъ этой специальности вообще не имѣется.

Слѣдующій фактъ, который не долженъ ускользнуть отъ общественнаго вниманія, уже отмѣченный нами въ отчетахъ о первомъ земскомъ съѣздѣ **) сводится къ небреженію и незнанію существующихъ законовъ, пормирующихъ земскую дѣятельность:

*) Докладъ былъ помѣщенъ въ № 4 „Кавк. гор.“ за 1919 г. „Борьба съ вред. с.-х.“

**) № 3 „Кавк. Гор.“ за 1919 г. стр. 54.

Мы объясняемъ этотъ печальный, для восстановления въ странѣ правопорядка, фактъ отчасти тѣмъ, что провинція не можетъ быть снабжена въ нужной мѣрѣ дѣйствующими въ Республикѣ Русскими законами, такъ какъ въ періодъ, когда Учредительное Собраніе не установило еще основныхъ законовъ, невозможно предпринимать какое либо издавіе свода законовъ изъ неотмѣненныхъ, но и не пересмотрѣнныхъ 16 томовъ. Такимъ образомъ въ провинціи, лишенной необходимыхъ законовъ, очевидно создается совершенно неправильное представленіе о закономѣрности; кромѣ того у многихъ земцевъ, принимавшихъ участіе въ революціонныхъ организаціяхъ очевидно осталось еще революціонное отношеніе къ законамъ. Но какъ бы объяснимо не было рассматриваемое явленіе, его слѣдуетъ возможно скорѣе изжить, такъ какъ оно несомнѣнно является угрожающимъ республикѣ; разъ жизнь вошла въ берега, каждый гражданинъ, неся извѣстныя обязанности, долженъ быть гарантированъ отъ посягательства на его права, откуда бы оно не исходило. Чтобы не быть голословнымъ укажемъ на рядъ жалобъ на земскія учрежденія имѣющихся въ нашемъ распоряженіи; полагая, что всякія дѣйствія земствъ, по природѣ своей, не должны быть облакаемы тайной, считаемъ для себя не только возможнымъ по и обязательнымъ предать ихъ гласности.

Такъ одинъ гражданинъ жалуется на Сенакскую уѣздную земскую управу, по постановленію которой у него отобранъ домъ для нуждъ волостного земства, не смотря на то, что право реквизиціи помещеній земству не предоставлено. Другой жалуется на предсѣдателя Гомской волостной земской управы, Горійскаго уѣзда, по распоряженію котораго у него отобранъ и опечатанъ домъ; пріобрѣтенный имъ за 34 тысячи. Имѣется жалоба на Сигнахскую уѣздную земскую управу по поводу отобранія у жалобщика лошади, пріобрѣтенной имъ при мобилизаціи. Министерство Финансовъ заявляетъ объ установленіи Сигнахскимъ уѣзднымъ земствомъ земскаго сбора съ промысловыхъ свидѣтельствъ въ размѣрѣ, превышающемъ установленную закономъ 4 октября 1914 года норму. Министръ земледѣлія при посѣщеніи Зугдидскаго земства былъ очевидцемъ постановленія земскаго собранія, отмѣнившего дѣйствіе ст. 159 врем. полож. о земск. учр. въ Закавказьѣ, 25 января 1918 г.; есть жалоба на Горійскую уѣздную земскую управу, по постановленію которой у жалобщика было отобрано опекуновское имѣніе (не вслѣдствіе аграрной реформы); садъ этого имѣнія по нотаріальному контракту сдать въ аренду, при чемъ въ качествѣ условія, кромѣ 8.000 руб. арендаторъ

обязывался доставить въ управу точно опредѣленное количество фруктовъ разныхъ сортовъ для распредѣленія ихъ среди служащихъ управы. Характерно отмѣтить, что противъ будто-бы неправильныхъ дѣйствій послѣдняго жалобщика, Управа возбудила дѣло у мирового судьи и при разборѣ его представитель управы обратился къ судью съ рѣчью, указывая на то, что судья избранный земствомъ долженъ быть на стражѣ интересовъ земства.

Если мы обратимся къ дѣятельности волостныхъ земствъ, то тамъ не подчиненіе закону еще облѣе замѣтно: случаи разрѣшенія управами споровъ о правѣ гражданскомъ становятся обычными, при чемъ паблюдается даже незаконное лишеніе гражданъ свободы. Волостная управа по одному дѣлу не разрѣшила уѣздной администраціи привести въ исполненіе вошедшее въ законную силу судебное рѣшеніе. Въ Сенакскомъ уѣздѣ происходятъ совершенно непонятныя явленія: волостныя земства созываютъ сельскіе сходы, которымъ предлагаютъ закрытой баллотировкой намѣтить всѣхъ опасныхъ для общественнаго благополучія и безопасности гражданъ и всѣхъ, кто будетъ признанъ „опаснымъ“ хотя бы всего четырьмя голосами (?) изъ всѣхъ участвовавшихъ на сходѣ, управы заключаютъ подъ стражу. Когда до революціи подобное право было предоставлено сельскимъ и волостнымъ сходамъ, то требовалось квалифицированное большинство, внесеніе денегъ, необходимыхъ на выселеніе и цѣлый рядъ формальныхъ условій, дающихъ все же извѣстную гарантію выселяемымъ, жалобы которыхъ доходъ или до Сената, а теперь просто по постановленію волостной управы берутся подъ арестъ по 40—60 гражданъ, и все это происходитъ, какъ мы уже указали отъ того, что земцы не знаютъ своихъ правъ и обязанностей. А между тѣмъ почти всѣ, приведенныя нарушенія составляютъ превышеніе власти. Извѣстная доля отвѣтственности за подобныя дѣйствія земствъ падаетъ на недавно созданный институтъ (30 января 1918 г.) административной инспекціи, который до сихъ поръ совершенно не палаженъ, земства не чувствуютъ надъ собою никакого контроля и даже считаютъ излишнимъ представлять копии постановленій земскихъ собраній, какъ то установлено закономъ (ст. 132 Вр. Пов. о Зем. Упр.). Нашлось даже одно земство, (Зугдидское уѣздное), которое 15 апрѣля 1919 года постановило возбудить передъ Правительствомъ ходатайство объ упраздненіи института административнаго инспектора по тѣмъ соображеніямъ, что какъ земство, такъ и Учредительное Собраніе и Правительство избраны той же демократіей и потому „не можетъ быть допустимо“ недовѣріе Правительства

къ народу, его избравшему, почему введение административнаго инспектора не соотвѣтствуетъ демократическимъ принципамъ и Учредительное Собраніе должно пересмотрѣть законъ 30 января 1918 г.

Въ Министерствѣ Внутреннихъ Дѣлъ еще въ іюнѣ законченъ проектъ положенія о волостномъ земствѣ, но до сихъ поръ онъ еще не внесенъ въ Учредительное Собраніе, тогда какъ дѣйствительность требуетъ возможно скорѣе точно регламентировать права и обязанности земствъ, чтобы прекратить вмѣшательство ихъ въ области, совершенно имъ чуждыя.

Часто соприкасаясь съ земцами, мы изъ разговоровъ съ ними имѣли возможность установить фактъ, послѣдствія котораго пока совершенно не ощутимы, но которые могутъ сказаться весьма не-пріятно. Цѣлый рядъ земскихъ управъ до сихъ поръ еще не наладилъ правильнаго счетоводства и отчетности. Произошло это главнымъ образомъ потому, что весьма мало опытныхъ специалистовъ по земской бухгалтеріи, которая имѣетъ нѣкоторыя особенности и требуетъ иныхъ навыковъ, чѣмъ бухгалтерія банковская или коммерческая. „Если мы не справимся съ трудной для насъ постановкой счетной части, говорилъ намъ одинъ изъ членовъ Сигнахской уѣздной земской управы, то мы всё попадаемъ на скамью подсудимыхъ“, и въ этомъ много правды. Исторія Русскихъ земствъ знаетъ случаи, когда честнѣйшіе и прекрасные земскіе работники попались въ ужасное положеніе только вслѣдствіе плохой постановки бухгалтеріи.

Приходилось слышать и о совершенно недопустимомъ въ общественномъ дѣлѣ довѣріи земцевъ другъ къ другу, въ результатѣ чего земскіе суммы и авансы выдаются безъ необходимой формальности „по домашнему, а въ израсходованіи земскихъ суммъ отсчитываются не во время и не всегда съ оправдательными документами. Мы конечно далеки отъ мысли, что это довѣріе не заслуженное, но общественныя народныя деньги требуютъ большой осторожности въ обращеніи и соблюденія установленныхъ формальностей.

Министерство Внутреннихъ Дѣлъ, въ цѣляхъ облегченія земствъ недавно выпустило (неофициальнымъ изданіемъ пояснительную записку для составленія земскихъ смѣтъ и раскладокъ и формы земскаго счетоводства, составленную лицами съ большимъ земскимъ опытомъ.

Разъ мы коснулись вопроса о дѣятельности управъ*), то справедливость требуетъ еще разъ отмѣтить существенную разницу между управой стараго русскаго земства и современной управой въ

*) См. „К. Г.“ № 15—16 за 1918 г. Старый землецъ. Къ организаціи земскихъ управъ.

Грузіи; послѣднія, во первыхъ, гораздо болѣе бюрократичны, они гораздо многочисленнѣе по составу своему, какъ лицъ выборныхъ, такъ и приглашенныхъ, въ нихъ гораздо больше специалистовъ (въ Тифлисской управѣ два инженера по дорожному отдѣлу). Словомъ эти управы представляютъ изъ себя цѣлыя министерства, что естественнo, вызываетъ значительныя расходы и едва ли отвѣчаетъ требованію момента, ибо пока земства лишены возможности развернуть свою дѣятельность такъ широко, какъ это земствамъ хотѣлось бы, въслѣдствіи ли общей дороговизны, или отсутствія матеріаловъ и машинъ. Русскія земства наоборотъ постепенно расширяли свои центральныя аппараты въ зависимости отъ расширенія работы на мѣстахъ, а члены управъ никогда не зарывались въ нѣдрахъ управской канцеляріи, какъ это мы теперь наблюдаемъ въ уѣздѣ, тамъ, гдѣ производились земскія работы. Еще одна маленькая черточка, но очень обидная, въ нарушение закона (ст. 159 Поз. о Земск. Учр.) въ нѣкоторыхъ управахъ служатъ лица, состояція гласными того же земства. Это совершенно недопустимо, такъ же какъ и назначеніе въ управу родственниковъ лицъ, руководящихъ земскимъ дѣломъ. Бюрократизмъ зем. управъ дошелъ до того, что извѣщеніе одного земства объ ассигнованіи въ распоряженіи земскаго бюро съ вредителями сел.-хоз. сдѣланнаго въ февралѣ, было получено только въ концѣ іюня, т. е., тогда, когда принятіе многихъ мѣръ борьбы было уже не возможно, т. к. лѣто было уже въ разгарѣ.

Мы уже указали, что по нашему пониманію лицамъ, приглашеннымъ на службу въ земства при существующихъ условіяхъ чрезвычайно трудно, почти невозможно работать, чтобы не быть голословнымъ мы обратимъ вниманіе на замѣченное явленіе: большая часть стараго агрономическаго персонала, особенно Грузинской національности, охотно перешла на службу земствъ, но, убѣдившись въ невозможности работать—при создавшейся обстановкѣ, не смотря на хорошія экономическія условія они почти всѣ вернулись въ Тифлисъ и теперь работаютъ въ Министерствѣ Земледѣлія. Этотъ фактъ характеренъ самъ по себѣ, и онъ несомнѣнно ведетъ за собою развитіе такъ называемаго фельдшеризма, т. е. земства будутъ вынуждены принимать лицъ съ среднимъ, высшимъ и даже практиковъ безъ образованія на отвѣтственныя должности агрономовъ.

Если ко всему сказанному прибавить, что первый этапъ земствъ былъ чрезвычайно тяжелымъ и въ экономическомъ отношеніи—расходныя смѣты почти всѣхъ земствъ исчислялись въ милліонахъ (Тифл. 23½, Сигн., Ахал. 8 мил. и т. д.), а доходные были

чрезвычайно проблематичны, такъ что врядь ли земства смогутъ существовать безъ широкой правительственной помощи (земствами только что возбуждено ходатайство передъ правительствомъ о ссудѣ 14 мил. руб.), то картина земской дѣйствительности можетъ показаться нерадостной.

Отмѣченное мы находимъ весьма серьезнымъ, и демократія должна и можетъ принять всѣ мѣры къ тому, чтобы земство Грузіи скорѣе и тверже стало на вѣрную дорогу. Для всѣхъ очевидно, что первые списки земскихъ гласныхъ, (составленные быть можетъ безъ соблюденія всѣхъ требованій предъявляемыхъ къ общественнымъ работникамъ, должны быть пересмотрѣны. Осторожный законодатель не даромъ установилъ, что первый составъ гласныхъ избирается всего на одинъ годъ а не на три. Въ 1920 году предстоятъ новые земскіе выборы и демократіи въ интересахъ которой, думается намъ, укрѣпить земскія идеи въ Грузіи, представляется полная возможность исправить обнаруженные промахи и ошибки перваго, самаго труднаго періода въ жизни земствъ.

Ошибки земцевъ, какъ бы ужасны они не были, не опасны, если на нихъ не закрывать глаза и принимать во время соответствующія мѣры. Но, если эти ошибки оппозиція въ земскихъ собраніяхъ не будетъ отмѣчать, печатать—замалчивать, а населеніе—не интересоваться жизнью земства (земскія собранія происходятъ почти при полномъ отсутствіи публики), то судьба земства будетъ печальна. Мы тѣмъ не менѣе увѣрены, что слѣдующая выборная компанія будетъ чрезвычайно оживленной, и демократія проявитъ себя, принявъ болѣе активное и широкое участіе не только въ голосованіи, но и въ намѣчаніи кандидатовъ. Какъ бы не былъ высокъ авторитетъ центрального комитета руководящей партіи, но въ этой работѣ должны принимать участіе и всѣ провинціальныя отдѣлы партіи (разъ выборы въ земство проходятъ исключительно подъ политическимъ флагомъ, а мысль о необходимости дѣловыхъ кандидатуръ не завоевала еще себѣ мѣста).

Въ августѣ сего года созывается обще-земскій съѣздъ и на немъ слѣдовало бы обсудить многіе вопросы къ предстоящей выборной кампаніи.

Конечно, много положительнаго должно быть тоже отмѣчено въ дѣятельности земствъ за первый годъ ихъ существованія, и мы постараемся вернуться къ этому возможно скорѣе, чтобы не быть одностороннимъ въ оцѣнкѣ перваго этапа земствъ Грузіи.

(Продолженіе слѣдуетъ).

В. Яновичъ.

ХРОНИКА

Главный Комитетъ Союза Городовъ Республики Грузин.

Постановленія Исполнительнаго Бюро. По докладу Техническаго отдѣла Испол. Бюро организована перевозка частныхъ грузовъ по городу на грузовикахъ Согора, а также пассажирское движеніе на автомобиляхъ „Мерседесъ“ и „Усть“ между Тифлисомъ и Коджорами; каждый изъ названныхъ автомобилей приспособленъ на перевозку 10 пассажировъ. Предполагается, что каждый автомобиль будетъ совершать въ день по 1¼ рейса. Плата утверждена за прогонъ отъ Тифлиса до Коджоръ въ 100 р., отъ Коджоръ—въ Тифлисъ по 75 р. Деньги, уплаченные за билетъ возвращенію не подлежатъ.

Обществу распространенію грамотности среди грузинъ Испол. Бюро ассигновало двѣ тысячи рублей товарами или деньгами.

Вновь организуемой г. Сурамомъ городской аптекъ разрѣшено отпустить медикаменты изъ склада Согора съ уплатой половины стоимости ихъ сейчасъ, а другой половины съ разсрочкой платежа на 2 мѣсяца.

Утверждена инструкція для авансовой отчетности, разработанная контрольнымъ отдѣломъ.

Техническимъ Отдѣломъ Организована деревообдѣлочная мастерская, въ которой принимаются заказы на мебель для частныхъ квартиръ и общественныхъ учреждений школъ, больницъ и т. п. и проч. издѣлія.

Постановлено начать переговоры съ министерствомъ народнаго просвѣщенія по поводу возобновленія работъ въ мастерской при михетской школѣ керамики, мастерская осмотрѣна инженеромъ-консультантомъ союза городовъ и въ ней будутъ возобновлены работы по изготовленію керамическихъ издѣлій, если министерство народнаго просвѣщенія согласится передать ее въ распоряженіе союза городовъ.

Главный комитетъ Союза Городовъ обратился къ городамъ съ предложеніемъ срочно представить свѣдѣнія о бездѣйствующихъ въ каждомъ изъ нихъ крупныхъ мастерскихъ, фабрикахъ и заводахъ. Собранный такимъ путемъ матеріалъ будетъ представленъ въ комиссію

Учредительнаго Собранія по дѣламъ мѣстнаго управленія въ дополненіе къ возбужденному главнымъ комитетомъ ходатайству о передачѣ такихъ предпріятій для эксплуатаціи мѣстнымъ самоуправленіямъ и ихъ объединеніямъ.

Включеніе служащихъ Союза Городовъ въ общегор. больницу кассу. На основаніи 257 ст. уст. о пром. трудѣ комиссаръ труда предложилъ предсѣдателю Союза Городовъ республики Грузіи сдѣлать распоряженія о немедленной припискѣ къ общегород. больницы кассѣ всѣхъ рабочихъ и служащихъ предпріятій Союза Городовъ (Вактеріосогорь, починый подотдѣлъ, мукомольня и т. д.).

Центральное Бюро Земствъ Грузіи, обратилось въ Союзъ Городовъ съ просьбой помѣщать въ своемъ органѣ „Кавказскій Городъ“ статьи по вопросамъ Земской жизни съ тѣмъ, чтобы по учрежденіи постоянного земскаго центра (послѣ августовскаго съѣзда) принять на себя часть расходовъ по изданію.

Совѣщаніе финансовой комиссіи.

Состоялось совѣщаніе финансовой—комиссіи подъ предсѣдательствомъ Пред. Гл. Ком. Согора Н. З. Эліава въ присутствіи Тов. Предс. Глав. Ком. М. И. Руссія, Чл. Глав. Ком. Н. И. Фалилѣва С. Г. Мдивани, Тифлис. Город. Гол. В. Г. Чхиквишвили, Тов. Тиф. Город. Гол. Г. Г. Копіева Чл. Тифлис. Город. Упр. К. Паниева, Тов. Город. Гол. г. Кутаиса С. И. Робакидзе, чл. Хозяйств. Бюро Глав. Ком. И. О. Чавчапидзе, предсѣд. Бюджетно-Финансовой Комиссіи Д. А. Топуридзе, чл. Кутаисской Город. Управы Сакварелидзе при секретарѣ Глав. Ком. Е. А. Маддисонѣ.

Открывъ засѣданіе Н. З. Эліава указалъ на общее тяжелое финансовое положеніе городовъ, предложивъ заслушать докладъ Тов. Кутаисскаго Горд. Гол. С. И. Робакидзе о положеніи г. Кутаиса.

Докладчикъ С. И. Робакидзе, обрисовавъ финансовое положеніе г. Кутаиса, въ частности отмѣтилъ: штатъ служащихъ, включая и милицію, состоитъ изъ 565 человекъ. Жалованья за 1919 г. имъ полагаются 7½ мил. руб. Милиція состоитъ изъ 212 человекъ, по штату же полагается 96. Содержаніе одной милиціи обходится въ 2 мил. 40 тыс. руб. въ годъ, при ежемѣсячномъ расходѣ на милицію 240 тыс. руб. Правительство, согласно закона о милиціи, отпускаетъ всего 32 т. руб. въ мѣсяцъ. Прошлагодній бюджетъ, равнялся 4½

мил. руб. Все городское хозяйство приходится вести въ кредитъ, занимая деньги, гдѣ попало. Служащимъ не уплачены прибавки за іюнь мѣсяцъ и часть жалованья за май и іюнь мѣсяцы. Все причитавшееся городу за прошлый годъ уже взыскано и израсходовано. У города нѣтъ почти недомщиковъ. Всѣ сборы, которые могли быть увеличены властью городского самоуправленія, увеличены, при чемъ всѣ эти увеличенія не дадутъ болѣе 515 т. руб. въ годъ. Оцѣночный сборъ даетъ сейчасъ 175 т. руб. При переоцѣнкѣ недвижимыхъ имуществъ, онъ дастъ не болѣе 565 т. руб. Но переоцѣнка требуетъ большихъ расходовъ и много времени. Что бы покрывать текущіе расходы, пришлось позаимствовать изъ продовольственныхъ суммъ. У города имѣются старые долги. Вся задолженность города на 1-е января выражается въ 2.529.887 р. 50 к. Всѣ поступления за 1918 г. были израсходованы въ продолженіи 3 мѣс. 1919 г. Предъявленныя служащими требованія были самыя минимальныя. Особенно отягчилъ бюджетъ города переходъ къ городу разныхъ государственныхъ учреждений: школъ, мировыхъ участковъ и т. д. Пришлось увеличить содержаніе какъ учителямъ, такъ и мировымъ судьямъ. Перешли они хотя съ кредитами, но чрезмѣрно малыми. Большой дефицитъ приносила городская больница, обслуживающая всю губернію. Впредь этого дефицита не будетъ, такъ какъ, согласно постановленію думы, содержаніе больныхъ будетъ опредѣляться по себѣстоимости. Помимо того городская Дума рѣшила войти въ соглашеніе съ земствомъ по вопросу о содержаніи больницы. Никакой помощи кромѣ правительственной ссуды въ 500 т. руб. въ 1918 г., городъ не имѣлъ. Городское Самоуправленіе уже вступило на путь сокращенія штатовъ, но это сокращеніе—даже при сведеніи штатовъ къ минимуму—дѣлу не поможетъ. У города имѣются предприятия: 2 аптеки, мыловаренный заводъ, мельница, каменоломня, бойня и магазинъ продовольственнаго отдѣла. Предположено устроить лѣсопильный и кирпичный заводы. Но доходы отъ нихъ, если не будетъ оказана государственная помощь, не въ состояніи вывести городское самоуправленіе изъ его критическаго положенія. Аптеки давали значительный доходъ но теперь, при новой расцѣнкѣ отпускаемыхъ Союзомъ Городовъ медикаментовъ, онъ этого уже не будетъ давать.

Предположено соединить лѣсную дачу города съ городомъ конкой или „кукушкой“. Имущества у Продовольственнаго Отдѣла на сумму около 3-хъ мил. руб. и, если вернуть ему сдѣланныя у него позаимствованія, то, развернувъ свои операціи, онъ сумѣетъ поддержать дальнѣйшее существованіе Городского Самоуправленія. Рѣшено

обратить городскія нахотныя земли (500 дес.) въ доходную статью, отдавая ихъ въ аденду на долевыхъ пачалахъ (1 (10 съ урожая), что дастъ годъ около 200 т. руб. Но, несмотря на всѣ финансовыя предложенія, сейчасъ выходи толяко въ правительственной помощи, въ которой городъ и намѣрецъ обратится, имѣя уже согласіе председателя Правительства.

Д. А. Топуридзе полагалъ, прежде чѣмъ возбудить ходатайство, добыть болѣе твердыя данныя, соглашаясь, что единственный выходъ изъ обрисованнаго докладчикомъ положенія—заемъ у Правительства.

Н. З. Эліава. отмѣтилъ, что городомъ взять, повидимому надлежащій курсъ—эксплоатація предпріятій, что бюджетъ строится на доходахъ отъ послѣднихъ. Смѣта за прошлый годъ правильна,—правильно также и ея исполненіе. Вообще смѣта рисуетъ относительное благополучіе города почему полагалъ бы поддержать ходатайство города передъ Правительствомъ и въ Учредительномъ Собраніи. Споръ можетъ идти только относительно размѣра займа, такъ какъ въ помощи нуждаются и остальные города. Продовольственное дѣло несомнѣнно разовьется, если пополнить позайствованныя суммы. Но предварительно составленія доклада представителямъ г. Кутаиса надлежало бы обслѣдовать всѣ цифры совмѣстно съ председателемъ бюджетно-финансовой комиссіи Д. А. Топуридзе, также опредѣлить срокъ и способы погашенія займа.

С. Г. Мдивани нашель указанную задолженность города нѣсколько преувеличенной, но все же полагалъ, что если заемъ въ 5 мил. руб. освободитъ Правительство отъ дальнѣйшей помощи гор. Кутаису, то ходатайство слѣдуетъ поддежать въ полной суммѣ и, по всей вѣроятности, ни Правительство, ни Учредительное Собрание въ немъ не откажутъ.

В. Г. Чхиквишвили указалъ, что необходимо во избѣжаніе отказа, имѣть постановленіе Городской Думы о размѣрѣ % на заемъ.

Председатель Главнаго Комитета Н. З. Эліава резюмируя, пренія, отмѣтилъ, что совѣщаніе признало достаточность основаній для возбужденія и поддержанія ходатайства.

Совѣщаніе постановило: поддержать ходатайство города Кутаиса о займѣ въ 5 мил. руб., какъ предъ Правительствомъ, такъ и въ Учредительномъ Собраніи.

Ознакомивъ присутствующихъ съ положеніемъ вопроса о бюджетномъ правѣ городовъ, Предсѣд. Глав. Ком. сообщилъ, что проектъ городского положенія будетъ слушаться въ осенней сессіи Уч-

редительнаго Собранія и, что къ этому сроку необходимо выработать и законопроектъ о бюджетномъ правѣ городовъ, такъ какъ есть тенденіе объединить въ одномъ положеніи какъ городское положеніе, такъ и положеніе о выборахъ, о милиціи и о доходахъ и расходахъ городовъ. Для этой цѣли необходимо образовать комиссію. Докладчикъ на Съѣздѣ М. Н. Смирновъ по сіе время своей работы не сдалъ и поэтому необходимо самимъ продѣлать работу.

Совѣщаніе постановило: образовать комиссію, составъ коей предоставить опредѣлить Исполнительному Бюро Главнаго Комитета.

Въ комиссіи по самоупр. Учредит. Собранія заканчивается разработкой проектъ закона о попудномъ сборѣ. Выяснивъ взаимоотношеніе между Тифлисскимъ городскимъ самоуправленіемъ и Тифлисскимъ уѣзднымъ земствомъ въ вопросѣ о попудномъ сборѣ, комиссія постановила $\frac{1}{5}$ часть городского попуднаго сбора отчислять въ пользу Тифл. Уѣзд. Земства.

Грузы, привозимые и вывозимые морскимъ путемъ также подлежатъ обложенію.

Жѣлая въ снѣшномъ порядкѣ провести законъ о попудномъ сборѣ Комиссія предложила провести его декретомъ Учредительнаго Собранія.

Мѣстечко Они, Рачинскаго уѣзда, ходатайствуетъ о преобразованіи въ городское поселеніе. Комиссія по самоупр. Учредительнаго Собранія предложило доставить свѣдѣнія о количествѣ населенія и о бюджетѣ.

Ходатайство горожанъ города Квириль объ обратномъ переименованіи въ мѣстечко оставлено безъ вниманія.

Дѣятельность городскихъ самоуправленій.

Тифлисъ. Къ разрѣшенію финансового кризиса города. Въ цѣляхъ увеличенія доходности городской кассы финансовый отдѣлъ городской управы предполагаетъ введеніе нѣкоторыхъ новыхъ налоговъ. Въ правительствѣ уредставленъ уже законопроектъ о введеніи постояннаго эпидемическаго налога; разрабатывается проектъ налога на меблированныя комнаты и гастрономическіе магазины; имѣется въ виду также разработка проекта налога на вывѣски, афиши и печатаемыя въ газетахъ объявленія рекламнаго характера; начаты предварительныя работы къ переоцннкѣ недвижимаго имущества, которая должна быть закончена къ 1 января 1920 г. Въ настоящее время разсматривается и находится въ стадіи разработки

смета расходовъ, и вѣроятно, бюджетно—финансовой комиссiи она будетъ передана около перваго юля. Смета исчисляется приблизительно въ 47 милл. руб. (въ прошломъ году смета была исчислена въ 30 милл.), доходы, приблизительно, исчисляются въ 62—65 милл.

Ходатайство тифл. город. самоуправленiя о разрѣшенiи займа въ 10 милл. руб. передано на заключенiе министра финансовъ и государственнаго контролера. Въ томъ случаѣ, если бы гор. самоуправленiю удалось произвести заемъ въ 500 тыс. руб. въ одномъ изъ мѣстныхъ банковъ, то такому займу дано будетъ правительственную гарантiю.

Обложенiе предпрiятiй. Центр. комиссiя по обложенiю предпрiятiй трактирнымъ сборомъ возбудила передъ управой ходатайство о передачѣ ей права обложенiя ресторановъ, гостиницъ и т. п. о полной отменѣ санитарнаго сбора или сохраненiи его лишь за предпрiятiями 1-го разряда. Ходатайство мотивируется тѣмъ, что произведенная управой раскладка не равномерна.

Управа предложила центр. комиссiи по обложенiю предпрiятiй трактирнымъ сборомъ составить проектъ перераспредѣленiя сбора между группами.

Трактирный сборъ. Городская управа, рассмотрѣвъ вопросъ о расцѣнѣ трактирнаго сбора на остальныя $\frac{3}{4}$ сего года, постановила принятыя думой въ засѣданiи 12 марта для различныхъ группъ трактирныхъ заведенiй принять.

Отмена санитарнаго сбора. Управа постановила отменить санитарно—эпидемическiй сборъ съ ресторановъ. Отдѣлу сборовъ поручено взыскать деньги съ держателей ресторановъ, фактически получившихъ сборъ съ посѣтителей, и внести эти деньги въ городскую кассу.

Передача бань городу. Мип. земледѣлiя передали всѣ тифлискiе сѣрныя бани въ аренду за 222 тыс. руб. срокомъ на 1 годъ, за исключенiемъ бань: 1) Орбелiани, отданныхъ въ аренду Н. Н. Габаеву, баня Ираклiи въ аренду Е. И. Орбелiани и баня Мирзоева—въ аренду обществу оказанiя помощи безпрiютнымъ дѣтямъ въ Тифлисѣ. Комиссiя город. управы во главѣ съ город. головой осматривала сѣрныя бани. Въ распоряженiе города можетъ быть передано всего 11 бань. По докладу городского головы управа постановила

арендовать слѣдующія бани: Бабутова, Херхеуладзе и Аргутинской, „Фантазія“ Цовьянова и Сумбатова, 3 бани (Сдагарова Мурсакулова и Гагжло) переданы въ аренду ихъ прежнимъ владѣльцамъ. Плата за пользованіе банями будетъ опредѣлена управой. Арендная плата, слѣдующая м-ству земледѣлія выплачивается по третимъ. Всѣ 11 бань требуютъ большаго ремонта.

Изъ доклада Прод. Отд. Т. Гор. У. о снабженіи служащихъ и рабочихъ продовольствіемъ.

Вслѣдствіе острого продовольственнаго кризиса и непомярнаго вздорожанія цѣнъ на продукты первой необходимости, прод. отд. Т. Г. У. находитъ необходимымъ наладить снабженіе хотя бы служащихъ государственныхъ и общественныхъ учреждений и рабочихъ г. Тифлиса необходимыми имъ главнѣйшими предметами питанія (хлѣбъ, сахаръ, мясо, крупы, жиры, мыло и т. д.).

Для этого необходимы средства. Этихъ средствъ не можетъ дать гор. самоуправленіе также, какъ и государство, которое и безъ того авансируетъ Прод. Отдѣлъ, отпуская намъ муки на сумму до 10 миліоновъ руб. при условіи взноса впередъ лишь 500.000 руб.

Такъ какъ въ этомъ дѣлѣ заинтересованы не только управительство, но и предприниматели, которымъ простой практической расчетъ долженъ подсказать, что отпускъ потребной суммы въ видѣ аванса на организацию снабженія дешевыми продуктами ихъ рабочихъ обойдется дешевле, чѣмъ удовлетвореніе требованій о прибавкахъ; поэтому необходимо срочно созвать отъ имени управы для обсужденія затрагиваемаго вопроса совѣщаніе, на которое пригласить:

а) представителей Министерствъ Труда и Продовольствія и Тарифной палаты.

б) представителей торгово-промышленныхъ объединеній и отдѣльныхъ крупныхъ предпріятій и банковъ.

в) представителей Секретариата Профес. Союз. и крупныхъ Профессіональныхъ Союзовъ.

На этомъ совѣщаніи необходимо:

а) признать желательнымъ и необходимымъ, чтобы Прод. Отд. Т. Г. У. взялъ на себя снабженіе главнѣйшими продуктами питанія рабочихъ и служащихъ государст. и общественныхъ учреждений г. Тифлиса.

б) опредѣлить размѣръ спеціального капитала, который долженъ быть образованъ на этотъ предметъ. Таковой долженъ быть,

принимая во вниманіе приблизительно численность рабочихъ и служащихъ съ семьями не менѣе 15—20 милліоновъ руб. (100—133 р. на душу).

в) разложить эту сумму на отдѣльныхъ предпринимателей на установленныхъ совѣщаніемъ основаніяхъ (сообразно численности рабочихъ съ семьями или по другимъ признакамъ).

г) принять въ видѣ правила, что преимущественнымъ правомъ на продукты Прод. Отдѣла должны пользоваться служащіе и рабочіе тѣхъ учреждений и предпріятій, кои внесли авансъ на образованіе оборотнаго капитала.

Съ своей стороны, Управа для успѣха самаго дѣла и привлеченія довѣрія къ Отдѣлу, достаточно подорваннаго предшествующей практикой, должна въ видѣ гарантіи предложить отъ себя слѣдующее:

1) Управа даетъ обязательство собранный такимъ путемъ капиталъ использовать, какъ капиталъ спеціальнаго назначенія, не обращая его на другія свои надобности.

2) Управа даетъ обязательство отпускать товары лишь за наличный расчетъ, не въ кредитъ.

3) Каждое лицо—владѣлецъ предпріятія имѣетъ право во всякое время взять свой авансъ обратно (безъ процентовъ), предупредивъ объ этомъ письменно за 1 мѣсяць, по истеченіи какового срока начинается нарастаніе % въ размѣрѣ 6. Возможно также, если совѣщаніе признаетъ необходимымъ, созданіе при Продовольственномъ Отдѣлѣ совѣщанія, съ участіемъ заинтересованныхъ сторонъ, для постоянной информации о продовольственныхъ операціяхъ и выработки общаго плана затѣваемой работы.

Закупка муки. Поручено правительствомъ Мин-тру торговли и промышленности созвать объединенное засѣданіе представителей городскихъ самоуправленій, кооперативовъ и банковъ по вопросу объ организаціи доставки въ Грузію муки.

Ликвидация бѣженскаго отдѣла. Управа постановила къ 1 іюля ликвидировать бѣженскій отдѣлъ; лазаретъ на 300-й верстѣ передать ми-ству призрѣнія Арменіи, предоставивъ ему же въ пользованіе имущество лазарета. Лазаретъ въ Орточалахъ будетъ переданъ грузин. благотвор. о-ву. Медико-санитарному бюро поручено взять подъ свой надзоръ въ санитарномъ отношеніи бѣженскій пунктъ въ Орточалахъ и привести въ санитарное состояніе бѣженское общежитіе въ центрѣ города. Для окончательнаго расчета съ кредитора-

ми и служащими бѣжен. отдѣла Управа испрашиваетъ у правительства 300.000 руб.

По ходатайству завѣдывающаго бѣженскимъ отдѣломъ, управа разрѣшила продажу имущества бѣж. отд., находящагося на 300-й верстѣ. Часть имущества, годная для управы, будетъ взята въ городской цейхгаузъ. Деньги, вырученныя отъ продажи остального имущества, пойдутъ на выдачу служащимъ жалованья и ликвидационныхъ и на расплату съ кредиторами бѣженскаго отдѣла, всего 240.000 рублей.

БИРЖА ТРУДА.

Въ теченіи мая (24 рабоч. дня) Биржей Труда вновь зарегистрировано 1010 безработныхъ, изъ которыхъ—813 мужчинъ и 197 женщинъ. Записавшимися безработными за отчетный мѣсяць сдѣлано 4084 посѣщеній. По категоріямъ безработные распределяются въ слѣдующемъ порядкѣ: квалифицированные рабочіе—229 чел., торговля—37 чел., транспортные рабочіе—31 чел., личное услуженіе—191 чел., сельско-хозяйственныя работы—2 чел., конторскіе и канцелярскіе служащіе—136 чел., свободныя профессіи—32 чел., гигиена—23 чел., чернорабочіе—324 чел. и прочіе—5 чел.

За тотъ же періодъ поступило на работу 126 безработныхъ или 12,4% записавшихся. По категоріямъ поступившіе на работу распределяются въ слѣдующемъ порядкѣ: квалифицированные рабочіе—36 чел. или 16% записавшихся данной категоріи, транспортные рабочіе—2 чел. или 6,4%, личное услуженіе—34 чел. изъ которыхъ женщинъ 20 или 17,8%, конторскіе и канцелярскіе служащіе—7 ч. или 5%, свободныя профессіи—5 чел. или около 16%, чернорабочіе—42 чел. или около 13%.

Предпріятія Биржи Труда. Въ виду большого количества зарегистрированныхъ биржей труда безработныхъ столяровъ и плотниковъ, ею открывається съ 15-го іюня столярно-мебельная мастерская, Мастерской принимаются всевозможныя новыя работы и ремонты, дешевле частныхъ мастерскихъ. Вся прибыль мастерской будетъ распределяться между производящими работу рабочими. Мастерская помѣщается при биржѣ труда (Мадатовская ул. № 11.

При биржѣ труда существуетъ также переплетно-коробочная мастерская, коей производятся всевозможныя переплетныя и коробочныя работы дешевле частныхъ мастерскихъ,

Переплетной изготовляются дешево блокъ-ноты и чековые книжки. Продается для гуляній дешево конфетти.

Въ непродолжительномъ времени предполагается открыть при биржѣ труда прачешную съ двумя отдѣленіями для стирки бѣлья безработныхъ и для частныхъ заказовъ.

Народный Кино-театръ при Биржѣ Труда. Городская Биржа Труда открываетъ народный кино-театръ на открытомъ воздухѣ. Кино-театръ будетъ расположенъ на берегу Куры во дворѣ Биржи Труда, уг. Барятинской и Мадатовской ул. При кино-театрѣ будетъ устроена чашка чая и столовая.

Весь доходъ отъ предпріятія предназначается на содержаніе бесплатной чайпой для безработныхъ.

Аграрная реформа. Въ засѣданіи тифлисской городской управы предсѣд. Гл. Ком. Согора Грузія Н. З. Элиава сдѣлалъ докладъ о распространеніи аграрной реформы на города; соответствующій законопроектъ въ настоящее время разрабатывается въ м-ствѣ зем. По этому вопросу во всѣ города были разосланы анкетные листы. Выяснилось, что въ нѣкоторыхъ городахъ возможно уменьшить земельную норму до 1½ десятины. Въ виду того, что въ Тифлисіѣ иныя условія, чѣмъ въ другихъ городахъ, тифлисская городская управа и должна выяснитъ слѣдующіе вопросы: какова должна быть норма въ Тифлисіѣ, выкупать ли землю сверхъ нормы за деньги или отчуждать безвозмездно, и какъ быть съ застроенными излишками нормъ. Вопросы эти самой управой не были рѣшены, а было назначено специально съ этой цѣлью соединенное засѣданіе земельной комиссіи и управы.

Въ земельной комиссіи. Земельная Комиссія пришла къ заключенію, что аграрная реформа должна быть распространена на земельные участки, находящіеся въ чертѣ города, принадлежащіе частнымъ и юридическимъ лицамъ, монастырскіе, церковные и др.; реформа должна быть распространена какъ на незастроенные, такъ и застроенные участки, сады и др.; для выработки нормы, оставляемой владѣльцамъ, всѣ земельные участки должны быть раздѣлены на 4 категоріи: 1—100, 2—800, 3—1.200 и 4—2.400 кв. саж.; по разработкѣ нормы, оставляемой собственникамъ земли, не должно быть принято во вниманіе качество отчуждаемой земли; отчужденіе

должно быть безвозмездно; если на отчуждаемой землѣ находится предпріятія или жилья повѣщенія, послѣднія должны быть выкуплены; отчуждаемыя земли должны быть переданы городу въ собственность“.

Остальныя вопросы, касающіеся другихъ городовъ республики, засѣданіемъ не рассмотрѣны.

Докладъ Управы объ аграрной реформѣ. „Министерствомъ земледѣлія предложено городскимъ самоуправленіямъ представить въ формѣ отвѣтовъ на анкету министерства свои соображенія о распространеніи аграрной реформы на городскую территорию.

Министерство исходитъ изъ предположенія, что наиболѣе удобной формой аграрной реформы въ городскихъ поселеніяхъ будетъ отобраніе земли у частныхъ владѣльцевъ свыше извѣстной нормы. Соответственно формулированы вопросы анкеты.

Управа полагаетъ, что дѣйствительно вопросъ о земельной реформѣ въ городахъ вполне назрѣлъ.

Декретомъ 16 декабря 1917 г. и закономъ 7 марта 1918 года частновладѣльческія земли въ сельскихъ мѣстностяхъ конфискованы свыше извѣстной нормы. Остаются нетронутыми большіе участки земли въ городахъ, что естественно вызываетъ недовольство сельскаго населенія, у котораго земли свыше нормы отобраны. Особенно это относится къ недавно образовавшимся городамъ, многіе жители которыхъ, до сихъ поръ продолжающіе заниматься сельскимъ хозяйствомъ, счастливо избѣгнули аграрнаго закона, вслѣдствіе включенія ихъ въ черту города. Въ результатѣ, почти рядомъ, во многихъ мѣстностяхъ (особенно въ новообразовавшихся городахъ) находятся владѣльцы, земли коихъ за чертой города частично конфискованы, а рядомъ ихъ же сосѣди, перешедшіе въ городскую территорию владѣютъ землей безъ урѣзовъ.

Съ другой стороны, всѣ наши города въ отношеніи земельной обеспеченности занимаютъ одно изъ послѣднихъ мѣстъ во всемъ мірѣ.

Весь земельный фондъ г. Тифлиса по даннымъ 1908 г. = 4.037 д.

На 1 жителя прих. город. общ. земли въ городахъ:

Поволжья	7.221 кв. саж.
Сибири	1.053 „ „
Пром. губ.	864 „ „
Закавказья	147 „ „
Тифлисъ	40 „ „

з. нынѣ около 32 кв. саж.).

Недостаточность земельного фонда, находящагося въ распоряженіи городскихъ самоуправленій Грузии, лишаетъ ихъ возможности развить широкую муниципальную политику въ области городского благоустройства и мѣшаетъ должнымъ образомъ регулировать расселеніе населенія отъ центра къ периферіи.

Зато непомѣрно обогащаются частные владѣльцы, земли коихъ въ городахъ увеличиваются въ цѣнѣ со сказочной быстротой. Вся эта возросшая земельная рента, исчисляемая десятками и сотнями миліоновъ рублей, попадаетъ въ карманы частныхъ собственниковъ совершенно незаслуженно, ибо она является результатомъ коллективныхъ усилій общества, дѣятельности городского самоуправления (проведеніе освѣщенія, трамвая, устройство обще-полезныхъ учрежденій—больницъ, школъ и т. п.).

По изложеннымъ соображеніямъ отобраніе земли у частныхъ владѣльцевъ въ городахъ, свыше извѣстной нормы, является мѣрой вполне справедливой и раціональной.

Не лишая гражданъ возможности имѣть достаточный для своихъ надобностей и приложенія своихъ силъ участокъ, государство въ то-же время должно положить предѣлъ той неслыханной спекуляціи съ землями, которая имѣетъ мѣсто сейчасъ, и одновременно поставить городскія самоуправленія въ благоприятныя условія въ отношеніи обезпеченности земель.

Оставляя открытымъ вопросъ о размѣрахъ подлежащей оставленію въ рукахъ частныхъ лицъ нормы въ остальныхъ городахъ республики, городская управа предлагаетъ на утвержденіе думы слѣдующія основныя положенія аграрной реформы въ городахъ для отсылки ихъ министерству земледѣлія.

1. Аграрная реформа должна распространиться и на земли въ городской чертѣ.

2. Основныя положенія реформы должны быть тѣ-же, что въ декретѣ 16 декабря и законѣ 6 марта, т. е. частная собственность на землю остается, владѣльцу оставляется норма, излишекъ отбирается.

3. Реформа должна распространяться на всякаго рода земли: вастроенныя, незастроенныя, сады, огороды и т. д.

4. Земля свыше нормы конфискуется (безъ выкупа)

5. Если постройки на конфискованной землѣ не будутъ приобретены городомъ на законномъ основаніи, владѣлецъ построекъ пользуется землей на правахъ аренды.

6. Конфискованныя земли должны быть переданы въ собственность городскимъ управленіямъ.

7. Норма оставленія для города Тифлиса должна быть: а) въ центрѣ 400 кв. саж., б) кольцо вокругъ центра 600 кв. саж., в) застроенные кварталы на окраинѣ 800 кв. саж., г) незастроенные кварталы на окраинѣ 1200 кв. саж.

Пункты 1 и 2 не нуждаются въ дополнительномъ поясненіи.

Врядъ ли требуетъ особыхъ разъясненій и пунктъ 3, ибо само собою разумѣется, что реформа не можетъ охватить одни только пустопорожные участки, ибо въ послѣднемъ случаѣ: а) владѣльцы застроенныхъ участковъ окажутся въ привилегированномъ положеніи, б) общія соображенія о непомѣрномъ обогащеніи, вслѣдствіе возрастанія земельной ренты и т. п. остаются въ силѣ и по отношенію къ нимъ.

П. 4 о безвозмездной конфискаціи земель свыше нормы вполне соответствуетъ основнымъ принципамъ нашего аграрнаго законодательства. Установленіе принципа возмезднаго отчужденія, въ противорѣчій съ дѣйствующимъ законодательствомъ о земляхъ, вызоветъ справедливыя нареканія со стороны земледѣльцевъ въ деревняхъ, сдѣлаетъ невозможной самую реформу, вслѣдствіе отсутствія у городовъ свободныхъ средствъ на выкупъ и незаслуженно передастъ въ руки частныхъ лицъ громадную сумму—возросшую ренту.

П. 5 имѣетъ въ виду обезпечить интересы собственниковъ возведенныхъ строеній, требуя, чтобы конфискованные участки, на коихъ имѣются строенія, сдавались въ аренду законнымъ собственникамъ послѣднихъ, если только городъ на общихъ основаніяхъ не выкупитъ ихъ въ порядкѣ принудительнаго отчужденія.

П. 6 вытекаетъ изъ общаго духа проектируемой реформы.

П. 7. При опредѣленіи размѣра нормы, подлежащей оставленію въ рукахъ владѣльцевъ въ г. Тифлисѣ (а не другихъ городахъ), приходится имѣть въ виду, что учесть все разнообразіе условий, въ которыхъ находятся отдѣльные участки, въ высшей степени затруднительно, ибо цѣнность ихъ зависитъ отъ массы обстоятельствъ (характера участка, качества земли, мѣстоположенія участка, близости или отдаленности трамвая и т. д. и т. д.), для точнаго учета коихъ необходимо продѣлать большую работу. Возложить эту обязанность на городскія самоуправленія—это значитъ практически затруднить реформу, ибо городу придется оцѣнивать индивидуально всѣ участки и въ то-же время поставить всю реформу въ зависимость отъ субъективныхъ соображеній оцѣнщиковъ.

Единственно цѣлесообразный способъ—это установленіе нормы въ зависимости отъ характера мѣстности, квартала, района и разбивка съ этой цѣлью городской территоріи на типичные районы по вполне объективнымъ признакамъ, установленнымъ современной наукой. Управа устанавливаетъ слѣдующіе четыре типа, на которые естественно распадается городъ: центръ, кольцо вокругъ центра, застроенные кварталы на окраинѣ и незастроенные.

Минимальная норма, по вполне понятнымъ соображеніямъ, установлена для наиболѣе застроенныхъ и дорого стоющихъ кварталовъ въ центрѣ—400 кв. саж. При опредѣленіи этой нормы приняты во вниманіе тѣ требованія къ участкамъ земли, которыя предъявляются современной наукой городского строительства. Максимальный размѣръ нормы на незастроенные участки на окраинахъ—1,200 кв. саженой вполне достаточенъ для возведенія рациональныхъ жилищъ съ садиками и доходными огородами, по типу городовъ-садовъ, или для эксплуатаціи ихъ путемъ обработки (сады, огороды, доходы съ коихъ, вслѣдствіе близости къ городу, съ избыткомъ покрываютъ всѣ расходы владѣльцевъ).

Статистика тифлискихъ предпріятій и рабочихъ

Въ статистическомъ отдѣлѣ Министерства Труда заканчивается разработка данныхъ переписи торгово-промышленныхъ предпріятій г. Тифлиса и занятыхъ въ нихъ рабочихъ. Ниже помещаемъ двѣ сводныя таблицы распределенія предпріятій по категоріямъ и по числу занятыхъ въ нихъ рабочихъ и распределенія рабочихъ по категоріямъ предпріятій и по величинѣ ихъ. Первое мѣсто среди предпріятій занимаютъ торговля предпріятія, ихъ насчитано 54,28% далѣе идутъ ремесленныя предпріятія (25,92%) и предпріятія для питанія (столовыя, чайныя, рестораны и т. п.) (8,63%), фабрики и заводы занимаютъ 40-е мѣсто и составляютъ всего 23% всѣхъ предпріятій. Изъ Тифлискихъ рабочихъ наибольшее число занято въ транспортномъ дѣлѣ (желѣзнодорожномъ, трамвайномъ) 43,63% фабрики и заводы и торговля предпріятія занимаютъ приблизительно равныя количества рабочихъ (15,93% и 15,42%).

Распределение рабочихъ Тифлиса по категориямъ и величинѣ предпріятій.

	Торгов. предпр.	Ремесл. предпр.	Фабрики и зав.	Обществ. орг.-низ.	Конторск.	Театры и развл.	Трансп.	Газеты и журн.	Лечебн. и амб.	Предпр. для индустриал.	Кооперативы	Итого
	Число рабоч.	Число рабоч.	Число рабоч.	Число рабоч.	Число рабоч.	Число рабоч.	Число рабоч.	Число рабоч.	Число рабоч.	Число рабоч.	Число рабоч.	Число рабоч.
Безъ рабочихъ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
съ 1 рабочимъ	446	334	12	8	8	1	1	—	6	90	1	907
съ 2 рабочими	514	388	22	10	12	—	—	—	10	140	2	1098
съ 3 рабочими	375	288	33	33	27	—	—	—	6	126	27	915
отъ 4—5 рабочихъ	350	215	76	53	58	15	—	—	23	154	53	997
отъ 6—10 рабочихъ	316	237	171	202	70	6	13	14	111	203	72	1415
отъ 11—25 рабочихъ	382	188	441	378	74	49	17	28	267	82	81	1987
отъ 26—50 рабочихъ	253	48	140	296	133	58	40	31	96	—	133	1228
отъ 51—100 рабочихъ	735	—	260	814	64	—	—	87	177	204	130	247
свыше 100 рабочихъ	1666	—	4047	505	—	—	14,176	—	1241	—	—	21,635
Итого	5037	1698	5202	2299	446	129	14,247	160	1937	999	499	32,653
въ %	15,42%	5,2%	15,93%	7,01%	1,37%	0,4%	43,63%	0,49%	5,93%	3,07%	1,55%	100%

Тарифная Палата.

Комиссія по опредѣленію % вздорожанія на предметы первой необходимости съ 1-го апрѣля по 1-ое іюля, исходила изъ сравненія цѣнъ на базарѣ, въ мелочныхъ лавкахъ и кооперативахъ. По этимъ даннымъ составленъ слѣдующій списокъ изъ предметовъ, которые рѣшено было положить въ основу опредѣленія дороговизны:

НАИМЕНОВАНИЕ ПРЕДМЕТОВЪ.	Ц Ѣ Н Ы.			
	Къ 1 апрѣля.		Къ 1 іюля.	
	Руб.	К.	Руб.	К.
1. Мясо	7	—	10	—
2. Хлѣбъ	3	50	5	50
3. Чады	2	—	3	—
4. Лобіо	2	50	3	15
5. Картофель	3	—	3	—
6. Капуста	4	—	2	50
7. Лукъ	2	—	3	50
8. Керосинъ	1	50	1	90
9. Спички	1	—	3	50
10. Рисъ	отъ 9	—	10	—
11. Сыръ	12	—	15	—
12. Масло постное	16	—	11	—
13. Уголь	27	50	35	—
14. Мыло	12	—	16	—
15. Соль	2	—	1	20
16. Чай мѣстный	10	—	20	—
17. Кишмишъ	9	—	14	—
18. Вода	—	2½	—	5
	124	02½	158	80

Такимъ образомъ, вздорожаніе выражается въ 28,01%. Комиссія округлила эту цифру до 30%.

Поэтому комиссія предлагаетъ Палатѣ общую прибавку установить въ размѣрѣ 30%.

Представитель рабочей фракціи заявляетъ, что хотя процентъ вздорожанія для продуктовъ, включенныхъ въ списокъ, опредѣленъ комиссіей правильно, но жизнь вздорожала больше, чѣмъ 30%, ибо необходима, новая одежда и обувь, что нельзя покрыть изъ 30%

прибавки. Поэтому рабочая фракція предлагаетъ произвести прибавку въ размѣрѣ 40%.

Послѣ обсужденія единогласно принимается прибавка въ 35%. Далѣе постановлено:

1. Поручить президіуму Тарифной Палаты составленіе тарифовъ заработной платы рабочихъ и служащихъ отдѣльныхъ отраслей труда для внесенія на утвержденіе Тарифной Палаты; при составленіи тарифовъ пригласить представителей сторонъ.

2. При составленіи и утвержденіи тарифовъ заработной платы принимать во вниманіе отсталость и чрезмѣрность уровня заработной платы въ нѣкоторыхъ отрасляхъ труда.

3. Въ предприятияхъ и учрежденіяхъ, выдающихъ рабочимъ и служащимъ предметы первой необходимости по пониженнымъ цѣнамъ, норма прибавки можетъ быть понижена.

Проектъ снабженія рабочихъ продовольствіемъ.

Тарифной Палатой единогласно принято слѣдующее предложеніе Министерства Труда:

Принимая во вниманіе: 1) что сильный и непрерывный ростъ заработной платы во всѣхъ отрасляхъ труда въ конечномъ итогѣ обуславливается непрестаннымъ ростомъ цѣнъ на предметы первой необходимости и 2) что установленная Тарифной Палатой прибавка къ заработной платѣ вслѣдствіе дальнѣйшаго вздорожанія будетъ сведена на нѣтъ, Тарифная Палата постановляетъ: предложить Тифлисскому Городскому Самоуправленію созвать въ ближайшіе дни совѣщаніе представителей органовъ, выдающихъ продовольствіемъ, организацій промышленниковъ, рабочихъ, Тарифной Палаты и т. д. для рѣшенія вопроса о снабженіи рабочихъ и служащихъ предметами первой необходимости.

При Тифлисскомъ союзѣ техническихъ силъ образовалось техническо-строительное бюро, состоящее изъ секцій: архитектурно-строительной, дорожно-строительной, электро-технической, гидротехнической и меліоративной, механической, технической, по благоустройству городовъ и земскаго хозяйства, горной, химической и по бѣлому углю. Бюро имѣетъ цѣлю оказаніе помощи правительственнымъ и общественнымъ учрежденіямъ, торгово-промышленнымъ фирмамъ и проч. путемъ составленія проектовъ, смѣтъ, руководствомъ при исполненіи работъ по разнымъ отраслямъ техники и проч.

Организація Самоуправлемія.

Городъ Они. Правительство Грузіи санкціонировало ходатайство о переименованіи мѣст. Они въ городъ и внесло декретъ на разсмотрѣніе Учр. Собранія Грузіи.

Сухумская городская дума. Новой думой избранъ предѣдателемъ думы П. Л. Геловани: тов. предѣдателя Г. И. Шабрановъ, городскимъ головой А. С. Муджари (с. д.), замѣстителемъ его А. В. Мхеидзе (с. д.) и въ члены Управы Л. Новиковъ (с. д.) и Г. Серганидзе (греч. гр.). Секретаремъ думы и управы выбрана Е. А. Каминская. Учреждены слѣдующія комиссіи: 1) Ревизионная, 2) Народнаго здравія и благоустройства 3) финансовая 4) юридическая и по составленію обязательныхъ постановленій 5) народнаго образованія 6) жилищная примирительной камеры, 7) оцѣночная 8) таксировочная и продовольственная. Выбраны предѣдатели Биржи Труда, реквизиціонной комиссіи и представитель въ центр. примирительную камеру и средня учебнаго заведенія; организованной комиссіей по борьбѣ съ анархией предложено выработать мѣры охраны жизни и имущества гражданъ. Изъ финансоваго доклада старой управы явствуетъ, что поступленій на 1919 г. ожидается 1.830.806 р., расходы предполагается по смѣтѣ 3.268.800 р. Смѣта сбалансирована съ дефицитомъ въ 1.455.994 р.

Новый городской голова сказалъ: „принимая на себя тяжелыя обязанности, мы еще до своего избранія были освѣдомлены о критическомъ финансовомъ положеніи и постарались прежде всего заняться этимъ вопросомъ. Въ первый день наличность кассы равнялась 50 руб., тогда какъ ожидали оплаты счета на нѣсколько тысячъ, кромѣ того, что служащіе за послѣдніе мѣсяцы не получали жалованья. На дняхъ изъ Тифлиса были получены 74.000 на содержаніе милиціи, которая облегчила положеніе на нѣсколько дней. Такимъ образомъ наше положеніе въ этомъ отношеніи критическое, но мы не отчаиваемся и надѣемся, что оно временно. Въ первую голову Управа пригласила финансовую комиссію. Она имѣла нѣкоторыя цифровыя данныя, которыя намъ съ большимъ трудомъ удалось получить изъ бухгалтеріи. За 1918 г. поступило 573.417 р., за первую половину 1919 г. — 839.598 р. недоимки за 1918 г. составляютъ около 200.000 р. Ожидается поступленій трактирнаго сбора 90.000 р. по земельному отдѣленію 250.000 руб.

Другихъ поступленій не предвидится, расходы же ожидаются около 250.000 р. Финансовая комиссія, выслушавъ докладъ Управы

и, обсудивъ вопросъ объ изысканіи средствъ для подкрѣвленія городской кассы, постановила: 1) немедленно приступить къ переоцѣнкѣ городскихъ имуществъ, для чего и доизбрать въ помощь подготовительной оцѣночной комиссіи еще четырехъ гласныхъ: 2) въ виду непомерныхъ расходовъ по содержанию городской больницы, родильнаго пріюта, низшихъ городскихъ школъ и другихъ учреждений, имѣющихъ общепользное краевое значеніе, войти въ народный Совѣтъ Абхазіи съ ходатайствомъ притти на помощь Городскому Самоуправленію и отчислить сверхъ 2-хъ рублей, отпускаемыхъ городу съ пошлины на вывозъ табака съ пуда еще по 8 р. съ пуда и соотвѣтственно увеличить пошлину на вывозъ табака. Финансовая комиссія кромѣ того, имѣла сужденіе о сокращеніи штатовъ служащихъ Городского Самоуправленія и объ отчетности подвѣдомственныхъ Городской Управѣ учреждений и лицъ, въ результатъ чего и вынесла постановленіе: 3) въ виду тяжелаго финансоваго положенія города и неблагоприятности условій для какихъ бы то ни было работъ по развитію городского хозяйства, сократить штаты служащихъ Городского Самоуправленія съ тѣмъ, чтобы городъ имѣлъ возможность улучшить матеріальное положеніе остающихся на службѣ служащихъ: 4) потребовать отъ подотчетныхъ Управъ учреждений и лицъ немедленнаго внесенія въ городскую кассу въ назначенный Управой срокъ поступающихъ денежныхъ суммъ отъ разныхъ плательщиковъ.

Обсудивъ докладъ Управы и заключеніе финансовой комиссіи.

Дума постановила: 1) немедленно приступить къ переоцѣнкѣ недвижимыхъ имуществъ, для чего къ оцѣночной комиссіи доизбрать еще 4 чел.; 2) поручить этой комиссіи въ недѣльный срокъ разработать планъ работъ, инструкцію для комиссіи и смѣту расходовъ; 3) избранными въ эту комиссію оказались: Туркія Г. И., Балтаджи Э. А., Авдалбекіанъ Х. А., Вафіади К. И., Григолія М. А., Кейдія І. М., Кокорія Ю. Г., Ануа Т. И., 4) поручить Управѣ возбудить ходатайство передъ Народнымъ Совѣтомъ Абхазіи о томъ, чтобы общее обложеніе на табакъ увеличили до 8 р. съ тѣмъ, чтобы въ пользу Городского Самоуправленія отчислилось по 10 р. съ пуда.

По заявленію профессиональнаго союза фармацевтовъ, Дума согласно постановленія финансовой комиссіи повысила оклады служащимъ городской аптеки.

П и с ь м о и з ь Э р и в а н и .

Маленькому провинціальному городу Эривани, нынѣ силою историческихъ судебъ играющему роль молодой столицы новоявленнаго государства, поставлены большія задачи. Онъ долженъ вмѣстить въ свои стѣны и зданія парламентъ, многочисленныя министерства, различныя учрежденія, банки, казначейство, больницы, центральныя склады, поселить массы новыхъ пришельцевъ, начиная съ министровъ, съ ихъ многочисленными штатами, кончая безчисленными прожектерами, дѣльцами, просителями и, наконецъ, бѣженцами, идущими въ городъ со всѣхъ концовъ еще не нашедшаго своего покоя и своихъ границъ государственнаго новообразованія.

Маленькому провинціальному городу, имѣющему нѣсколько гостинницъ, бульваръ, два три кафэ, нѣсколько казенныхъ зданій, съ трудомъ вмѣщавшихъ въ себѣ старыя губернскія учрежденія, не подь силу справиться самому со всѣми этими задачами. Его прошлое не подготовило нужныхъ элементовъ, которые дали бы ему возможность развернуться въ большой городъ. Россійское вѣдомство путей сообщеній оставило его внѣ желѣзнодорожной магистрали, на вѣткѣ, въ тупикѣ. Даже вокзалъ Эривани отстоитъ въ полуверстѣ отъ города. Это не курортное мѣсто; это не центръ добывающей или обрабатывающей промышленности. Это не перекрестокъ торговыхъ путей. И никто въ немъ никогда не ставилъ и не развивалъ никакихъ крупныхъ предпріятій, ни частная инициатива, ни вѣдомственное распоряженіе, ни общественная самодѣятельность. Никто, никогда въ немъ не ожидалъ большихъ скопленій людей и потому никто не спѣшилъ строить, дѣлать запасы, накапливать богатства, ставить культурныя учрежденія.

Въ настоящее время онъ долженъ быть готовымъ къ рѣшенію огромныхъ задачъ муниципальнаго строительства въ области правильнаго расселенія, (городской земельный фондъ, планъ города, распланировка новыхъ улицъ), въ области санитарнаго техническаго строительства, (мостовыя, канализація, бани, бойни, рынокъ) въ области продовольствованія (склады продовольствія, хлѣбопекарни).

Словомъ долженъ быть созданъ новый городъ или перестроены старыя.

И, конечно, въ предварительной разработкѣ этихъ вопросовъ и въ ихъ дальнѣйшемъ осуществленіи широко должно помочь городскому самоуправленію само государство.

Пока же тѣснота, антисанитарія, эпидемія, голодь и смерти на улицахъ поглощаютъ всю энергію города вопросами призрѣнія.

Пока на спѣхъ открываются больницы раздаются хлѣбныя пайки, устраиваются общественныя работы при помощи американской миссiи и при поддержкѣ Мин. Призрѣнія, передающаго городу на исполненiе свои заданья и средства для осуществленiя ихъ.

Все же городское самоуправленiе при всѣхъ своихъ невѣроятныхъ затрудненiяхъ находитъ силы и возможность разрабатывать и двигать органическую муниципальную работу.

Такъ Управой разработанъ былъ проектъ попуднаго сбора, ставшiй закономъ *).

Такъ продвинуть и уже близокъ къ окончательному рѣшенiю вопросъ о перенесенiи ближе къ городу вокзала.

Электрическая станцiя и конно-желѣзныя дороги накадунѣ ихъ перехода въ руки городского самоуправления. Проектъ ихъ муниципализацiи уже внесенъ въ Правительство.

Изъ области социальной помощи населенiю нельзя не отмѣтить общественныхъ работъ по приведенiю въ порядокъ улицъ. Заняты на этой работѣ около 700 человекъ женщинъ.

Интересенъ также опытъ снабженiя мясомъ, которое продается населенiю по 4 руб. 50 коп. На этой операцiи городъ терпитъ убытки до двухъ рублей на фунтъ. Но въ результатъ этой операцiи понижены рыночныя цѣны на мясо и смягченъ тяжелый продовольственный кризисъ.

Общiй недостатокъ въ странѣ скота, послѣ турецкаго погрома не даетъ возможности развить это дѣло въ болѣе широкихъ размѣрахъ.

А. К.

Совѣщанiе городскихъ общественныхъ дѣятелей Терской области.

Засѣданiе 12 апрѣля.

Предсѣдательствуетъ Н. И. Анциферовъ.

Г. Вереславцевъ (Владикавказъ) докладываетъ о положенiи дѣла во Владикавказѣ, который испытываетъ острый продовольственный кризисъ.

Въ дѣлахъ разрѣшенiя кризиса городомъ былъ командированъ специальный уполномоченный А. Карасевъ, основныя мысли доклада котораго сводятся къ слѣдующему: необходимо обследованiе производительныхъ рынковъ со стороны продуктовъ и цѣвъ; урегулированiе денежнаго обращенiя; облегченiе переводныхъ операцiй; быстрое

*) См. „К. Г.“ № 7—8.

рѣшеніе вопроса о товарообмѣнѣ; налаженіе транспорта; широкая постановка агентуры.

Изъ продуктовъ хлѣбъ есть въ Кубани и Ставропольской губ.; мяса очень мало вездѣ; колониальные товары имѣются въ Ростовѣ; кожа—на Кубани; уголь, желѣзо и сталь—въ Донецкой области; мануфактуры нѣтъ.

Владикавказъ можетъ предложить въ товарообмѣнѣ картофель и кукурузу, при товарообмѣнѣ и за деньги разница въ цѣнахъ такая: напр. масло подсолнечное—90 р. и 100 р. пудъ, льняное—89 и 99 р., горчичное—107 и 119 и т. д. должны быть маршрутные поѣзда съ продуктами при особыхъ агентахъ, ихъ сопровождающихъ.

Для финансированія закупокъ должно быть приступлено немедленно къ накопленію въ кредитныхъ учрежденіяхъ единыхъ для всей территоріи добровольческой арміи денежныхъ знаковъ.

ВАРТАЗАРОВЪ (Грозный) видитъ причины, тормозящія продовольственное дѣло, въ отсутствіи единой денежной системы и въ таможенной политикѣ отдѣльныхъ областей, совѣщаніе должно поднять голосъ за свободное внутреннее товарообращеніе между областями, кромѣ того, въ противовѣсъ частной торговлѣ, должны поощряться кооперативы.

ТИМЧЕНКО находитъ, что источникъ продовольственной неурядицы въ правительственной монополіи, которая совершенно не сумѣла справиться со своей задачей.

Дѣло должно быть передано общественнымъ самоуправленіямъ и кооперативамъ, при условіи существованія и частной торговли.

Вся хозяйственная территорія должна быть на попеченіи союза городовъ Сѣвернаго Кавказа „Сѣвкавгора“.

БОГУТЬ (Пятигорскъ) находитъ, что частичный выходъ изъ положенія заключается въ поднятій производительности сельскаго хозяйства ибо до сего времени пріѣзжали къ мужику только для выкачиванія у него запасовъ, и никто не думалъ помочь ему въ увеличеніи производительности его труда, въ деревнѣ нѣтъ инвентаря, между тѣмъ въ городѣ имѣются сельско-хозяйственные машины, лежащія безъ употребленія.

Необходимо использовать культурныя силы, масса специалистовъ интеллигентовъ сидитъ безъ дѣла, въ частности, агрономовъ, городу нечего надѣяться на деревню въ смыслѣ полученія продуктовъ; каждый городъ имѣетъ землю, на которую мало обращаетъ вниманія, на примѣръ, въ Пятигорскѣ, па городской землѣ въ продолженіе трехъ четвертей года пасется скотъ. Города могутъ дать

деревнѣ продукты ремесель, затѣмъ продукты огородничества, садоводства.

Здѣсь ратовали за частный капиталъ, у частныхъ торговцевъ сейчасъ, напр., нѣтъ желѣза, но есть монпасье, ибо съ нимъ меньше возни и на немъ выгоднѣе спекулировать. Между тѣмъ деревня нуждается въ желѣзѣ, кооперация же погонится за желѣзомъ сначала, а не за монпасье, необходимо поэтому развязать руки кооперации, необходимо также создать такое самоуправленіе, въ которомъ приняди бы участіе всѣ граждане.

Г. Черкесовъ также находитъ необходимымъ объединеніе городовъ и кооперативовъ въ вопросахъ товарообмѣна, свободная торговля теперь не своевременна и должна быть урегулирована. Товарообмѣнъ долженъ быть поставленъ широко. Организация полного единенія городовъ, избавить отъ обиванія пороговъ правительственныхъ учреждений, у которыхъ создался взглядъ, что какой-нибудь отдѣльный городишка сумѣетъ обойтись въ своихъ нуждахъ самостоятельно, съ крупной же организацией этимъ учреждениямъ придется считаться.

Въ санитарной секціи.

На совѣщаніи санитарной секціи 14 апрѣля приняты слѣдующія положенія:

Въ цѣляхъ огражденія населенія отъ вымиранія немедленно требовать введенія правильно организованной врачебной и санитарной помощи на всемъ Сѣверномъ Кавказѣ на началахъ широкаго демократическаго самоуправления.

Внѣ этихъ основъ всѣ чрезвычайныя мѣропріятія являются случайными, чреватými огромными и ненужными затратами, мало обоснованными и не достигающими цѣли, вмѣстѣ съ этимъ, принимая во вниманіе, что достиженіе успѣха санитарныхъ мѣропріятій всецѣло зависитъ отъ уровня просвѣщенія и культурности народныхъ массъ, съѣздъ постановляетъ немедленно принять мѣры и осуществить по возможности въ самомъ широкомъ масштабѣ задачи всеобщаго образованія и просвѣщенія, привлекая къ этому дѣлу широкіе слои городской интеллигенціи.

Постановлено также признать, что существующія больничныя кассы въ Терской области въ дѣлѣ организаціи медицинской помощи населенію и мѣропріятій по борьбѣ съ эпидемическими болѣзнями имѣютъ весьма важное значеніе и являются вмѣстѣ съ тѣмъ пер-

вою ступеню въ развитіи соціального рабочаго законодательства въ странѣ, почему и заслуживаютъ всяческой поддержки со стороны администраціи, городскихъ самоуправленій и общественныхъ организацій.

Кромѣ того секціей приняты положенія относительно мобилизаціи врачебнаго персонала и страхованія жизни, подвергающейся риску при борьбѣ съ эпидеміями.

Резолюція городскихъ общественныхъ дѣятелей.

Раасмотрѣвъ временное положеніе о выборахъ городскихъ гласныхъ, выработанное особымъ совѣщаніемъ при главнокомандующемъ вооруженными силами юга Россіи и, признавая вмѣстѣ съ тѣмъ законъ временнаго правительства о тѣхъ же выборахъ наиболее совершеннымъ, дающимъ народу полно и отчетливо выявлять свою народную волю, совѣщаніе городскихъ общественныхъ дѣятелей находитъ:

1) Возрастной цензъ съ 25-ти лѣтняго возраста необходимо понизить до 21 года.

2) Отрицая въ принципѣ всякій цензъ осѣдности, совѣщаніе признаетъ временно допустимымъ въ виду переживаемаго исключительнаго момента цензъ осѣдности для активнаго права на 1 годъ, для пассивнаго права цензъ осѣдности не устанавливается.

3) Статья 2, отмѣняющая цензъ осѣдности для владѣльцевъ недвижимыхъ имуществъ и владѣльцевъ торгово-промышленныхъ предпріятій, отсутствующихъ болѣе года, какъ создающая для послѣднихъ привилегированное положеніе, должна быть отмѣнена.

4) Составъ избирательныхъ комиссій въ числѣ 10 человекъ долженъ избираться поровну городск. управою и группою избирателей въ числѣ 5 человекъ каждая.

Проектъ земельного закона для городовъ Кубанской области.

Докладъ юристконсульта Вѣдомства Земледѣлія, О. Д. Мѣшковскаго о городскомъ землевладѣніи по законопроекту, разработанному Вѣдомствомъ.

Докладчикъ сообщилъ, что при проведеніи націонализаціи земель въ Краѣ предполагается городскія земли разбить на нѣсколько градаций. Черезполосныя земли, расположенныя вдали отъ городовъ, подлежатъ отчужденію, за городами остается заселенная площадь земли и необходимый запасъ для развитія городовъ въ будущемъ, согласно намѣченными городами планамъ, и земли, эксплуатируемыя кооперативами, с.-х. артелями и т. п. организаціями, которыя

ведутъ культурное хозяйство. Сдача городами земли въ аренду отдѣльнымъ лицамъ законопроектъ воспрещается. Проведеніе земельной реформы, по словамъ докладчика, затянется на весьма продолжительное время и можетъ быть осуществлено только при проведеніи единовременной финансовой реформы. Города должны будутъ къ 1-му сентября с. г. представить всѣ матеріалы по проведенію земельной реформы въ городахъ.

Обслѣдованіе промышленныхъ заведеній Кубанскаго края.

Общая сумма годовой производительности фабрично-заводской промышленности за 1916 г. *) выразилась по Кубанскому краю въ 65.949.151 р. Какъ она распределена по отдѣламъ и городамъ, это видно изъ слѣдующей таблицы:

О т д ѣ л ы.	Число фабрикъ и заводовъ.	Сумма годовой производительности.		Прих. заводского производства на душу муж. пола всѣхъ сословій.	
		Рубли.	Коп.	Рубли.	Коп.
Таманскій	1200	3.576.134	—	14	74
Ейскій	785	1.088.583	—	5	—
Майкопскій	958	3.494.940	—	16	91
Баталпашинскій	509	2.766.102	—	18	1
Кавказскій	1555	4.587.787	—	19	17
Еваторинодарскій	378	4.319.496	—	11	98
Лабинскій	1250	6.939.842	—	30	49
Итого	6635	22.772.884	—	18	93

Г о р о д а.	Число фабрикъ и заводовъ.	Сумма годовой производительности.		Прих. заводского производства на душу муж. пола всѣхъ сословій.	
		Рубли.	Коп.	Рубли.	Коп.
Темрюкъ	54	114.640	—	10	7
Ейскъ	79	242.562	—	10	78
Майкопъ	188	1.886.164	—	64	87
Анапа	51	135.164	—	14	35
Армавиръ	43	15.905.348	—	189	—
Еваторинодаръ	115	20.892.389	—	395	89
Всего въ крайъ	7165	65.949.151	—	40	63

*) По даннымъ официального „отчета“, не появившагося въ печати.

И такъ, общая фабрично-заводская производительность за годъ выразилась цифрою въ 65.949.151 руб. на 29.388.270 руб. больше соответственной цифры 1915 г.

На первомъ мѣстѣ по производительности и числу занятыхъ рабочихъ стоятъ маслобойные заводы, числомъ въ краѣ 470, съ годовой производительностью въ 18.420.681 руб. при числѣ рабочихъ въ 4.849. На второмъ мѣстѣ стоятъ паровыя мукомольныя мельницы. Ихъ въ Кубанскомъ краѣ въ 1916 г. было 451 съ годовой производительностью въ 10.908.963 руб. при 2.480 рабочихъ, затѣмъ идутъ (мы перечислимъ наиболѣе крупныя производства съ производительностью выше 1.000.000 рублей).

Наименованіе фабрикъ и заводовъ.	Число фабрикъ и заводовъ.	Производительность въ рубляхъ.	Число рабочихъ.
Химическіе	6	4.906.000	267
Табачные	5	3.959.170	260
Муком. вод. мельн.	772	3.250.437	1173
Мыловаренные	34	3.070.990	232
Кожевенные	165	2.236.864	752
Кирпичные	547	1.966.545	2298
Чугунно-литейные	29	1.968.870	1124
Консервные	15	1.637.300	257
Цементные	5	2.308.600	1394
Кирпично-черепичные	94	1.183.200	1279
Сапожно-заготовочные	389	1.104.217	1460
Поташные	14	1.045.456	316
Пиво и медоваренные	31	1.003.890	253

Такимъ образомъ, перечисленные 14 производствъ (считая мельницы паровыя и водяныя за одно) охватываютъ 3.027 предпріятій съ годовой производительностью въ 58.971.183 руб. при 18.394 раб. на долю остальныхъ 43 производствъ приходится 4.138 предпріятій съ годовой производительностью въ 6.977.968 руб. при 8.858 рабочихъ.

Въ этихъ двухъ категоріяхъ, въ среднемъ, болѣе крупныхъ предпріятіяхъ приходится 6 человекъ рабочихъ, а въ болѣе мелкихъ 2 рабочихъ на одно предпріятіе. Кромѣ того въ краѣ имѣются кустарныя производства съ годовой производительностью въ 6.922.006 руб. при числѣ рабочихъ въ 19.874.

Общее число предприятий съ числомъ рабочихъ въ среднемъ свыше 10 человекъ въ 1916 году во всемъ Кубанскомъ краѣ составляло 554. Всего же въ предприятияхъ съ числомъ рабочихъ, въ среднемъ въ каждомъ не менѣе 100 человекъ, имѣлось въ Кубанскомъ краѣ въ 1916 году 19 и они распредѣлялись слѣдующимъ образомъ:

НАЗВАНІЕ ПРОИЗВОДСТВЪ.	Число предпр.	Число рабочихъ въ нихъ.	Г д ѣ находится,
Чугуно-литейн.	3	418	Армавирь.
Маслобойн.	6	632	"
Бондарное	1	110	"
Табачное	1	100	Екатеринод.
Химическое	2	240	"
Маслобойн.	5	1700	"
Чугуно-лит.	1	120	Майкопъ.

Всего въ городахъ фабрично-заводскихъ рабочихъ насчитывалось въ 1916 г. 9.434, въ томъ числѣ въ Екатеринодарѣ 5.750, въ Армавирѣ 1.951, въ Майкопѣ 1.049, въ Анапѣ 344, въ Ейскѣ 192, въ Темрюкѣ 148.

Число промышленныхъ предприятий, подчиненныхъ дѣйствию страховыхъ законовъ (зак. 23 іюня 1912 г.) было 129 съ числомъ рабочихъ и служащихъ въ 12.253. Общая сумма заработка этихъ рабочихъ и служащихъ составляла 6.568.332 рубля.

М А Й К О П Ъ.

Ремонтъ сельско-хозяйственныхъ машинъ. Для успѣшной уборки урожая, безъ помощи машинъ въ переживаемое время не обойтись.

Ремонтъ машинъ мѣстными силами—необходимый выходъ изъ создавагося положенія, такъ какъ на полученіе изъ за границы не только машинъ, но даже частей таковыхъ разсчитывать не приходится.

Городская механическая мастерская до половины апрѣля находилась въ вѣдѣніи продовольственной управы, но въ виду неимѣ-

ніа въ продуправѣ соотвѣтствующихъ техническихъ силъ, что отражалось на работѣ мастерской, послѣдняя взята гор. управой въ свое вѣдѣніе.

Эту техническую мастерскую гор. управа намѣрена приспособить также для починки с.-х. машинъ.

Въ настоящее время въ мастерской производится оборудование и приспособленіе ея для этой цѣли.

Майкопскій военно-промышленный комитетъ уже открылъ центральную мастерскую для ремонта с.-х. машинъ и орудій и кромѣ того, особо избранной комиссіей изъ состава и пром. комитета въ настоящее время производится обследованіе нѣкоторыхъ заводовъ и даже кустарныхъ мастерскихъ на предметъ оборудования и приспособленія для ремонта с.-х. машинъ и орудій.

ЗЕМСКАЯ ЖИЗНЬ.

Съѣздъ земствъ Тифлисскаго уѣзда. 4 іюля послѣ шестидневной работы закончилась третья сессія тифлисскаго уѣзднаго земства. Съѣздъ выдѣлилъ двѣ комиссіи: техническую и для разработки штатовъ по категоріямъ.

Комиссія по разработкѣ штатовъ представила докладъ, по которому штаты служащихъ земства дѣлятся на 8 категорій.

По докладамъ, охарактеризовавшимъ дѣятельность земства до сихъ поръ и намѣтившимъ планъ будущей работы, приняты рядъ постановленій.

Народное образованіе. На нужды народнаго образованія ассигновано 400.000 рублей. Предполагается расширеніе школьныхъ помѣщеній и открытіе 4 низшихъ и 3 высшихъ школъ.

Продовольственное дѣло. Въ теченіе послѣднихъ 6 мѣсяцевъ все населеніе снабжалось земствомъ предметами первой необходимости; ассигновано 8 милліоновъ рублей на дальнѣйшую работу въ этомъ направленіи.

Аграрная реформа. Въ 8 пунктахъ образованы комиссіи по надѣленію земель по закону 28 января 1919 года, которыя приступили уже къ работамъ. Приступлено къ сбору одной десятой части урожая въ пользу земскаго фонда, съ этой цѣлью разосланы во всѣ районы специальные агенты.

Агрономическій отдѣлъ. Въ нѣкоторыхъ районахъ устроены агрономическіе пункты, гдѣ собраны сельско-хозяйственные орудія. Приступлено къ разведенію лекарственныхъ и др. растений.

Медико-Санитарный отдѣлъ. Во всѣхъ районахъ открыты больницы. Эпидемическія заболѣванія за послѣднее время уменьшились.

Милиція. Всѣ бывшіе не на высотѣ комиссары и милиціонеры замѣнены. Въ уѣздѣ теперь рѣже разбои, грабежи и убійства.

Судъ. Во всѣхъ районахъ, кромѣ двухъ, организованы судебныя учрежденія.

Технический отдѣлъ. Ассигнованы спеціальныя суммы для производства изслѣдованій и съемочныхъ работъ въ тѣхъ мѣстахъ, гдѣ предполагается проведеніе искусственнаго орошенія.

Статистика. Ассигнованы особыя суммы на расширеніе статистическаго отдѣла.

Выборы. Взамѣнъ отказавшагося отъ званія члена президіума А. Чабришвили избранъ Г. Кандаки.

Товарищемъ предсѣдателя земской управы избранъ Стуруа.

На предстоящій земскій сѣздъ Грузіи избраны делегатами Стуруа, Оніашвили, Мамулайшвили и три кандидата къ нимъ.

Избрана коммисія для составленія списковъ присяжныхъ застѣдателей.

На должность мирового судьи избранъ Вл. Ратишвили.

Переизбрана ревизіонная коммисія въ составѣ Кандерашвили, Билановыхъ Г. и А. Чконія и Дабкіашвили.

Земскіе выборы въ Борчалинскомъ уѣздѣ.

По Шулаверскому округу былъ выставленъ 1 списокъ (партіи с. д.) и занесены въ избират. списокъ 4.795 чел. голосовало 1972 чел.

По Борчалинскому округу выставлены были 3 списка (партіи с.-д., „Гумметъ“ и еще с. д.). Избирателей по спискамъ было 6.799 чел., голосовало 2.642 чел.: за списокъ № 1—1.806 чел. за № 2—713 чел., и за списокъ № 3 (с.-д.)—123 чел.

По Екатериненфельдскому округу фигурировали 3 списка: № 1 с.-д., № 2 группы социалистовъ колонистовъ и № 3 крестьянской группы. Избирателей 8.909 чел. Приняло участіе 3.075 чел., изъ нихъ за списокъ № 1—1.933 чел., за списокъ № 2—692 чел., за списокъ № 3—450 чел.

По Башкичетскому району по представленному списку № 1 значилось 5.625 избирателей и голосовало 2.948 чел.

По Цалкинскому округу результаты голосованія еще не выяснены.

Выборы въ упомянутыхъ выше округахъ производилось 8 июня, а по Цалкинскому округу 15 июня.

Первое Земское засѣданіе въ Борчалинскомъ уѣздѣ перенесено на 20 июля. Собраніе состоится въ колоніи Екатериненфельдъ.

— Первое Земское собраніе пригороднаго района Тифлисскаго уѣзда состоялось 19 июня. Изъ 30 гласныхъ на собраніи присутствовало 24. Предсѣдателемъ земскихъ собраній избранъ Л. Г. Асатиани а секретаремъ Марія Г. Капанадзе—Ломаури. Въ земскую управу избраны—предсѣдателемъ Г. М. Киласонія, секретаремъ—Т. С. Сигирадзе и членами—И. А. Гезебашвили и Мих. Цамалашвили. Всѣмъ имъ опредѣлено одинаковое вознагражденіе: по 1500 р. въ мѣсяцъ каждому, причѣмъ управѣ вѣнено въ обязанность созвать слѣд. земское собраніе не позже 15-го августа. Прибывшимъ на сессию изъ селеній гласнымъ собраніе отпустило суточныхъ по 50 р. каждому.

— Мелкая земская единица, 8 июня членъ тифл. уѣздной земской управы г. Авалишвили открылъ первое земское собраніе сагарджинскаго района, на которое изъ 30 гласныхъ явилось 26. Собраніемъ избрана районная земская управа изъ 5 человекъ; предсѣдателя Захарія Джапаридзе и членовъ—Василія Аваріашвили, М. Давцкіашвили, Василія Канджарашвили г. Надырадзе. Каждому изъ этихъ лицъ собраніемъ опредѣлено жалованіе въ размѣрѣ 1500 р. въ мѣс. На жалованье и др. расходы управѣ въ теченіе мѣсяца отпущено 12000 р., изъ коихъ 5000 р. ассигновано тифл. уѣздной земской управой, а изысканіе источниковъ для покрытія остальнаго расхода въ 7000 р. поручено новой управѣ; ей же вѣнено въ обязанность черезъ мѣсяцъ созвать земскую сессию своего района.

Въ Сартачалъскомъ (іорскомъ) земскомъ районѣ, Тифлисскаго уѣзда, въ земскую управу избраны: предсѣдателемъ И. Г. Майсурадзе и членами управы Н. С. Дигаури и А. Г. Кокрашвили.

— Въ Мартнобскомъ районѣ, того же уѣзда, въ земскую управу выбраны: предсѣдателемъ Н. Вадридзе, членами управы—А. И. Беріевъ и свящ. Александръ Табунія.

Строительныя смѣты тифл. уѣзд. зем. упр. на предстоящія работы. Инженеромъ тифл. уѣздной земской управы г. Пираловымъ

составленъ рядъ расходныхъ смѣтъ по работамъ, предстоящимъ въ текущемъ 1919—20-мъ бюджетномъ году въ тифлискомъ уѣздѣ. На дорожно-строительное дѣло смѣта составлена въ 5.100,000 руб. съ возвратомъ этой суммы въ земскую кассу путемъ самообложенія населенія. На ремонтъ школъ и медицинскихъ пунктовъ смѣта составлена въ 472,000 р., при чемъ сумма около 40,000 р. на техническій надзоръ и мелкій непредвидѣнный расходъ ассигнуется изъ бюджета уѣзднаго земства, а остальной расходъ производится за счетъ мелкой земской единицы (районныхъ земствъ). На предстоящія работы по мелiorаціи (осушка болотъ, канализація и т. д.) смѣта составлена на сумму до 200.000 руб. и, наконецъ, на ремонтъ и приспособленіе занимаемаго нынѣ земскою управой дома Манташева на Головинскомъ просѣ, смѣта составлена въ 200,000 руб. Всѣ эти смѣтныя исчисления управой приняты и вносятся на утвержденіе созываемой 22 июня очередной земской сессіи.

Въ помѣщеніи тифл. уѣздной земскою управы состоялся съѣздъ земскихъ врачей Грузіи съ участіемъ представителей всѣхъ земствъ.

Устроеніе Ахалцыхскаго и Ахалкалакскаго уѣздовъ. Особоуполномоченные отъ правительства б. военный министръ Г. Т. Георгадзе и отъ м-ва вн. дѣлъ Н. К. Чикваидзе, командированы со штатомъ чиновниковъ администраціи для организаціи послѣдней въ Ахалцыхскомъ и Ахалкалакскомъ уѣзд. На г. Чикваидзе, какъ на предсѣд. цен. ком. помощи бѣженцамъ, возложена вмѣстѣ съ тѣмъ обязанность организовать плановую продовольств. помощь населенію этихъ уѣздовъ, для чего, помимо 5 вагоновъ кукурузы, взятыхъ съ собою, г. Чикваидзе, черезъ каждую недѣлю впредь до новаго урожая будетъ посылать населенію кукурузу, часть которой будетъ отпускаться по себѣстоимости, а часть— бѣднѣйшему населенію бесплатно. Кромѣ кукурузы, г. Чикваидзе повезъ съ собою бѣлье и сахаръ для дѣтскихъ пріютовъ и врач. пунктовъ. Помимо посланныхъ въ уѣзды недѣлю назадъ врачей, съ г. Чикваидзе выѣхали врачъ и нѣсколько фельдшеровъ.

Финансовыя мѣропріятія въ пользу земствъ.

Министерство внутреннихъ дѣлъ, учитывая финансовыя затрудненія молодыхъ земскихъ учреждений, вошло въ правительство съ докладомъ объ установленіи, въ видѣ общей мѣры для всѣхъ уѣздныхъ земствъ, слѣдующіе сборы въ пользу земствъ:

1. Установить сборъ въ пять рублей съ пуда листового табака, отпускаемаго съ плантацій и складовъ въ предѣлахъ уѣздовъ съ соблюденіемъ слѣдующихъ условий:

а) При вывозѣ табака изъ складовъ налогъ взимается только въ томъ случаѣ, если табакъ этотъ еще не былъ оплаченъ при выпускѣ съ плантацій въ складъ;

б) Деньги не принимаются чинами акцизнаго надзора, а должны вноситься въ земскую кассу или въ казначейство, за счетъ земства, съ предъявленіемъ акцизному надзору при выпускѣ табака квитанціи о вносѣ денегъ или разрѣшительнаго свидѣтельства земской управы на вывозъ опредѣленнаго количества табака, при чемъ выработка подробностей контроля предоставляется соглашенію Министра Финансовъ съ земствомъ.

2. Установить слѣдующія ставки сбора въ пользу земствъ съ промысловыхъ свидѣтельствъ на торговля и промышленныя предприятия:

А) съ *торговыхъ предприятий*:

а) I и II разрядовъ—100 р. основного сбора въ пользу казны,

б) III " " " " " " " "

в) IV и V " " " " " " " "

Б) съ *промышленныхъ предприятий*:

Всѣхъ разрядовъ—100 р. основного сбора въ пользу казны.

Проектъ временнаго положенія о волостномъ земскомъ управленіи.

Въ министерствѣ внутреннихъ дѣлъ разрабатывается временное положеніе о волостномъ земскомъ управленіи въ Грузіи.

Основаніемъ для составленія этого положенія служитъ главнымъ образомъ постановленіе временнаго правительства отъ 21 мая 1917 г. о волостномъ земскомъ управленіи, опубликованное въ собр. узак. о расп. правит. о волостномъ земствѣ дополняется правилами о волостномъ обложеніи, волостныхъ смѣтахъ и раскладкахъ за 1917 г. отъ 30 мая № 122, ст. 655. Въ изданное временнымъ правительствомъ 21 мая 1917 года. Положеніе канцеляріей вносятся нѣкоторыя добавленія, заключающіеся въ перечнѣ тѣхъ дѣлъ, возложенныхъ разными законами какъ на сельское управленіе, такъ и на сельскаго старосту, которыя подлежатъ, съ упраздненіемъ сельскаго управленія, вѣдѣнію волостного земства. Кромѣ много издаваемое положеніе о волостномъ земствѣ дополняется правилами о волостномъ обложеніи, волостныхъ смѣтахъ и раскладкахъ и волостномъ сборщикѣ. Изданіе отдѣльнаго временнаго положенія о волостномъ зем-

скомъ управленіи имѣть цѣлью облегченія пользования тѣми статьями, которыя относятся къ волостному земству.

Дѣйствія правительства Грузіи.

Разрѣшить кутаисскому губернскому земству и городскимъ самоуправленіямъ кутаисской губ. пріобрѣтеніе въ предѣлахъ названной губ. нужнаго имъ количества хлѣбнаго зерна.

Заявленіе представителей Ахалкалаккаго и Ахалцихскаго уѣздовъ по вопросу о проведеніи въ жизнь земельныхъ законовъ передать на заключеніе мин-ра земледѣлія.

Одобрить законопроектъ мин-ра земледѣлія объ управленіи тифлисскаго и кутаисскаго губернскихъ комитетовъ виноградарства и винодѣлія и объ учрежденіи при уѣздныхъ земствахъ этихъ губерній уѣздныхъ комитетовъ этого рода.—Законопроектъ внести на разсмотрѣніе Учред. Собранія Грузіи.

Одобрить законопроектъ мин-ра внут. дѣлъ о единовременномъ санитарномъ сборѣ съ населенія г. Тифлиса въ цѣляхъ борьбы съ эпидеміями.—Законопроектъ внести на разсмотрѣніе Учр. Собранія Грузіи.

Одобрить проектъ декрета объ объединеніи Поцховскаго района (Ардаганскій округъ) съ Ахалцихскимъ уѣздомъ. Проектъ передать на разсмотрѣніе Учред. Собранія Грузіи.

При министерствѣ финансовъ образована особая коммисія во главѣ съ инж. Козловскимъ для детальнаго ознакомленія съ существующей въ Грузіи налоговой системой и выработки проекта коренной ея реформы примѣнительно къ условіямъ торговли и промышленности Грузіи и къ финансовому положенію государства. Работы коммисіи будутъ въслѣдствіи опубликованы въ органѣ министерства финансовъ.

Жилищный законопроектъ. Образованная при министерствѣ юстиціи коммисія по выработкѣ квартирнаго законопроекта въ отнѣну закона 5 августа 1917 г. закончила свои работы. На основаніи положеній выработанныхъ коммисіей, предсѣдатель послѣдней В. А. Давидовъ составилъ проектъ новаго закона, основныя положенія котораго тѣ же, что и въ законѣ 5 августа 1917 г., но введены нѣкоторыя повеллы, касающіяся, главнымъ образомъ, сдачи въ наемъ помѣщевій подъ торгово-промыш. предпріятія и комнатъ. Законопроектъ по переводѣ его съ русскаго языка на грузинскій, будетъ представленъ въ м-ство юстиціи и въ коммисіи Учр. Собр. въ юридическую и по мѣстному самоуправленію.

Обязательныя постановленія

для жителей г. Тифлиса по санитарной части: изданныя Тифлисской Городской Управой о принятіи мѣръ къ предупрежденію острыхъ желудочно-кишечныхъ и холерныхъ заболѣваній.

§ 1. Воспрещается приготовленіе кваса, пшпучихъ фруктовыхъ водъ и лимонадовъ на не прокипяченной водѣ, а искусственныхъ минеральныхъ водъ на недистиллированной.

§ 2. Воспрещается вовсе продажа персидскаго лимонада въ разность и въ разливъ.

§ 3. Во всѣхъ учрежденіяхъ и заведеніяхъ общественаго и промышленнаго характера должна имѣться и отпускается бесплатно, для питья, только свѣже прокипяченная и охлажденная вода изъ закрытыхъ сосудовъ, съ надписью: „Кипяченая вода“, или въ нихъ должны быть установлены фильтры Беркенфельда, или другіе того же типа, по указанію комиссіи, для отпуска всѣмъ желающимъ фильтрованной воды.

§ 4. Колодцы должны быть закрыты по первому требованію городской санитарно-исполнительной комиссіи.

§ 5. Всѣ сходы и сѣзды къ р. Курѣ должны быть закрыты и жителямъ воспрещается пользоваться водою изъ р. Куры.

§ 6. Домохозяинъ или управляющій домою, квартирохозяева, квартиранты, содержатели гостиницъ, постоялыхъ дворовъ, ночлежныхъ домовъ, фабричныхъ и ремесленныхъ заведеній, артелей и т. п. или лица, ихъ замѣняющія, о всякомъ случаѣ заболѣванія подозрительными по холерѣ припадками (рвота и поносъ) обязаны немедленно довести до свѣдѣнія ближайшаго комиссаріата, или санитарнаго врача.

§ 7. Всѣ лечебныя заведенія, а также всѣ врачи безъ исключенія, какъ служащіе, такъ и вольнопрактикующіе обязаны независимо отъ сообщеній, посылаемыхъ на основаніи ст. 741 Уст. Врач. Св. Зак. т. XIII (изд. 1905 г.), въ городское медико-санитарное бюро при Городской Управѣ (тел. № 9—12), сообщать также немедленно Врачебному Отдѣленію Тифлискаго Губернскаго Правленія и въ ближайшій комиссаріатъ о каждомъ дошедшемъ до ихъ свѣдѣнія случаѣ заболѣванія холерой или подозрительными по холерѣ припадками.

§ 8. Заболѣвшіе холерою перевозятся, съ соблюденіемъ необходимыхъ предосторожностей, въ специальномъ городскомъ экипажѣ, имѣющемся при городской Дезинфекціонной Камерѣ (тел. № 1—12), въ предназначенную для нихъ больницу.

Примѣчаніе. Оставленіе больныхъ холерою, на дому разрѣшается только въ видѣ исключенія, когда, при полной возможности принять всѣ мѣры изоляціи въ квартирѣ больного, городской санитарно-врачебный инспекторъ признаетъ возможнымъ оставить больного на дому.

§ 9. Вещи и всѣ вообще предметы, приходившіе въ соприкосновеніе съ больнымъ холерою, въ особенности-же загрязненные изверженіями больного не должны быть выносимы изъ помещенія, гдѣ больной находится, до прібытія врача, по указанію котораго таковыя должны быть дезинфицированы.

§ 10. Во всѣхъ учрежденіяхъ общественнаго и промышленнаго характера, гдѣ происходитъ скученіе людей, а также въ общественныхъ ретирадахъ, должна быть произведена дезинфекція отхожихъ мѣстъ и помойныхъ ямъ не менѣе одного раза въ сутки способами, указанными городскою санитарно-исполнительною комиссіею.

§ 11. Воспрещается непосредственно соединять во-

допроводныхъ трубы съ клозетами и отхожими мѣстами безъ промежуточныхъ промывныхъ баковъ съ шаровыми кранами.

§ 12. Домовладельцы, въ домахъ которыхъ имѣются отхожія мѣста для общаго пользованія жильцовъ, обязаны имѣть запасъ извести для обязательной, ежедневной дезинфекціи.

§ 13. Вывозъ всякаго рода нечистотъ и отбросовъ изъ домовъ, въ которыхъ оказались холерные больные, воспрещается безъ особаго разрѣшенія санитарнаго надзора съ цѣлью наблюденія за исполненіемъ надлежащей дезинфекціи.

§ 14. Очистку отхожихъ мѣстъ, помойныхъ и выгребныхъ ямъ слѣдуетъ производить лишь послѣ тщательнаго обезвреживанія содержаемаго ихъ способами, установленными городской санитарно-исполнительною комиссіею.

Винные въ нарушеніи или неисполненіи настоящихъ обязательныхъ постановленій и основныхъ на нихъ требованій чиновъ милиціи и санитарнаго надзора подвергаются, по постановленіямъ, начальника милиціи денежнымъ штрафамъ не свыше трехсотъ рублей, или заключенію въ тюрьму не свыше шести мѣсяцевъ или аресту не свыше трехъ мѣсяцевъ.

Настоящія обязательныя постановленія вступаютъ въ силу немедленно.

ГОРОДСКАЯ УПРАВА.

Издатель: Глав. Комит. Союза Гор. Респ. Грузіи.

Редакціонная Коллегія:

А. Бритнева.
А. Джаджанашвили.
Н. Эліава.

5 145
1919

Handwritten numbers and a stamp with the word "ნაბილ" (Nabil).

საქართველოს რესპუბლიკის ქალაქთა კავშირის

ს გ ა მ ბ ა

იღებს ყოველვ არ საქმეებს შესასრულებლად ქართულ, რუსულ, სომხურს და არეთვე ევროპიულ ენებზე.

სტამბას აქვს წიგნთსაჯამზე და სასაზღვო მანქანები.

საქმეები სრულდება მეტად სუფთად და ჩქარა.

უ ა ს ე ბ ი ჴ ო მ ი ე რ ი ა .

კანტორა ღია არის დილის 8 საათიდან საღამოს 4 საათამდე, გარდა კვირა-უქმე დღეებისა.

მისამართი: ტფილისი, პუშკინის ქ. № 3. ტელ. 6-12.